

Tolstoy Leo

Sota ja rauha I

Leo Tolstoy

Sota ja rauha I

«Public Domain»

Tolstoy L.

Sota ja rauha I / L. Tolstoy — «Public Domain»,

Содержание

TEKIJÄN ELÄMÄKERTA.	5
ENSIMÄINEN OSA	12
I	12
II	15
III	17
IV	20
V	23
VI	27
VII	30
VIII	32
IX	34
X	38
XI	41
XII	43
XIII	45
XIV	47
XV	50
XVI	53
XVII	56
XVIII	58
XIX	62
XX	65
Конец ознакомительного фрагмента.	69

Tolstoy Leo, graf

Sota ja rauha I / Historiallinen romaani

TEKIJÄN ELÄMÄKERTA.

Kirjoittanut K. S. Laurila

Leo Tolstoi on semmoinen yleismaailmallinen suuruus hengen alalla, että kaikki, niin pienet kuin suuretkin kansat, katsovat kunnianasiakseen saattaa hänen kynänsä tuotteita omalle kielelleen. Kiitettävällä valppaudella ovatkin meidänkin kustantajamme ehättäneet suomenkieliseen asuun toimittamaan Tolstoin myöhempiä kaunokirjallisia tuotteita. Onpa hänen yhteiskunnallisia, filosofisia ja uskonnollisia kysymyksiäkin käsitteleviä kirjoituksiaan koetettu toimittaa suomenkielelle, sikäli kuin se on ollut mahdollista.

Tolstoin aikaisempi kaunokirjallinen tuotanto on sitävastoin jäänyt suomenkieliselle yleisölle tärkeältä osalta vieraaksi. Ennen kaikkea on täytynyt pitää suurena aukkona käännöskirjallisuudessamme, ettei suomen kieleen ole käännetty kumpaakaan Tolstoin suurista romaaneista "Sota ja rauha" ja "Anna Karenina", joihin kuitenkin Tolstoin maailmanmaine kaunokirjailijana etupäässä nojautuu. ("Sota ja rauha" romaanista on tosin ilmestynyt v. 1895 suomenkielinen J. A. Mäkisen tekemä käännös (Janssonin kustannuksella Tampereella). Mutta tämä käännös ei ole sillä huolella ja tarkkuudella suoritettu, että se lähimainkaan täyttäisi niitä vaatimuksia, mitä "Sota ja rauha" romaanin kaltaisen teoksen käännökselle täytyy asettaa.) Varsinkin on "Sota ja rauha" niminen romaani saavuttanut sekä Venäjällä että muussa maailmassa sellaisen klassillisen merkkiteoksen arvon ja maineen, että sen kääntäminen suomenkielelle on ollut pakottava velvollisuus, joka nyt tämän käännöksen kautta tulee, vaikka myöhäänkin, täytetyksi.

Tolstoin teokset eivät yleensä kaipaa mitään suosituksia, niin ettei sen vuoksi ole tarpeen niitten käännöksiin esipuheita kirjoittaa. "Sota ja rauha" romaanilla on kuitenkin oma historiansa, jonka tunteminen on lukijalle hyvin hyödyllinen, ja siinä esiintyy monia seikkoja, jotka käyvät lukijalle monin kerroin huvittavammiksi, jos hän on saanut joitakin ennakkoselvityksiä niistä. Sen vuoksi tässä joku sana "Sota ja rauha" romaanin synnystä, sen asemasta ja merkityksestä Tolstoin kirjailijakehityksessä ja sen luonteesta ja arvosta kaunokirjallisena tuotteena.

Kun Tolstoi ryhtyi kirjoittamaan "Sota ja rauha" romaniaan oli hänellä jo mainehikas kirjailija-ura takanaan. Hän oli syntynyt, kuten tunnettu, v. 1828, oli kadottanut jo nuorena molemmat vanhempansa, opiskellut Kasanin yliopistossa jonkun aikaa ensin itämaisia kieliä, sitten lakitiedettä, lähtenyt 50-luvun alussa Kaukaasiaan, missä hänen ensimmäiset kaunokirjalliset tuotteensa syntyivät. Länsimaisen sodan sytyttyä hän meni armeijaan joutuen 1854 Sevastopoliin, mistä hän on kirjoittanut tunnetut kertomuksensa. Sodasta palattuaan hän ensin oli oleskellut jonkun aikaa Pietarissa seurustellen etupäässä kirjailija- ja taiteilijapiireissä. Mutta kyllästyneenä tämän piirin, – kuten yleensäkin koko n.s. ylhäisön – tyhjänpäiväiseen elämään hän oli vetäytynyt takaisin sukulisilleen Jasnaja Poljanaan. Oleskeltuaan välillä kahteenkin otteeseen ulkomailla, oli Tolstoi taasen palannut Jasnaja Poljanaan, missä hän oli m.m. pitänyt jonkun aikaa aivan hänen omien periaatteittensa mukaan järjestettyä koulua. V. 1862 hän sitten meni naimisiin moskovalaisen lääkärin Behrsin tyttären kanssa. Kohta tämän jälkeen hän ryhtyykin kirjoittamaan "Sota ja rauha" romaniaan, jonka viimeinen nidos ilmestyi painosta v. 1868. Tolstoi käytti siis tähän romaaniin noin kuusi vuotta. Hänen mainitaan kirjoittaneen sen seitsemän kertaa uudelleen.

Mitenkä "Sota ja rauha" romaanin suunnitelma oikein syntyi, siitä ei näytä olevan seikkaperäisiä tietoja. Kerrotaan vaan Tolstoilla jo 50-luvulla olleen tuumana suuressa yhtäjaksoisessa teoksessa kuvata kokonaisen aikakauden luonnetta ja suuntaa. Hänen silloisten

suunnittelujensa mukaan oli "Lapsuus" muodostava siitä ensi osan, "Poikavuodet" toisen, "Nuoruus" kolmannen ja "Miehuus" neljännen. Tämä suunnitelma jäi kuitenkin keskeneräiseksi. Niinikään tiedetään, että hänellä kahteenkin eri otteeseen oli aikomuksena kirjoittaa romaani Dekabristien ajasta. (Dekabristit oli kapinapuolue, joka 1825 teki onnistumattoman vallankumousyrityksen.) Kun kerran tämä tiedetään, että Tolstoi mielessään hautoi tuumaa kirjoittaa suurisuuntainen historiallinen romaani, niin silloin käsittää jotenkin luonnolliseksi, että hänen vaalinsa pysähtyi juuri tähän vuosien 1805-1812 väliseen aikakauteen, jota "Sota ja rauha" romaanissa on kuvattu. Sillä mikäpä aikakausi Venäjän historiassa tarjoaisi suuremmoisempia aiheita eepillisiin kuvauksiin kuin juuri tämä vuosien 1805-1812 välinen aika!

Kuten yleensä kaikkien teostensa, niin valmistautui Tolstoi "Sota ja rauha" romaaninkin kirjoittamiseen erinomaisella perinpohjaisuudella. Toistoita on kutsuttu realistiksi, ja se nimitys onkin häneen nähden aivan oikeutettu, sikäli kuin sillä tarkotetaan kaunokirjailijaa, joka enemmän nojautuu havaintoon, todellisuudesta saatuihin aineksiin, kuin vapaaseen mielikuvitukseen. Toistoilla on tosin mahtava kuvausvoima – ja kuinkapa voisikaan olla suuri romaaninkirjoittaja ilman sitä! – mutta hän käyttää sitä järkevästi, pitää mielikuvitustaan kurissa, jos niin saa sanoa. Hän ei laske sitä irroilleen kuin virtaa varsaa omin valtoineen kiitämään yli kivikkojen ja kannikkojen ja samoamaan ilman suuntaa ja ohjausta tuntemattomia aloja. Ryhtyessään kuvaamaan jotakin alaa, hän ensin tutkii sen niin tarkoin kuin se on mahdollista, ja mielikuvituksen tehtävänä on pääasiallisesti sitten luoda elämä ja henki kuiviin tosiasioihin ja niiden perusteella rakennettuun runkoon.

Näin tiedetään hänen menetelleen "Sota ja rauha" romaaniinkin nähden. Hänellä olikin käytettävänä monenlaisia lähteitä, joitten avulla hän saattoi perehtyä kuvattavaansa aikakauteen, tapahtumiin ja henkilöihin. Ensinkin hän perinpohjin tutki kaikkia tuon merkillisen ajanjakson (1805-1812) vaiheita koskevia historiallisia asiakirjoja, vieläpä hankki usein suurella vaivalla itselleen sen ajan sanomalehtiäkin luoden siten itselleen oikean kuvan tapahtumain historiallisesta kulusta ja toimivien henkilöitten luonteista ja vaiheista. Niinpä ovatkin erikoisesti näitä suuria tapahtumia tutkineet henkilöt antaneet sen tunnustuksen, että esim. Borodinon taistelu on ihan yksityiskohtiaan myöten oikein kuvattu, ja samaa saattanee sanoa ainakin kaikissa pääpiirteissä myös muista romaanissa kuvatuista suurista taisteluista (esim. Schöngrabenin ja Austerlitzin.) Myöskin mitä romaanissa esiintyviin historiallisiin henkilöihin tulee – ja niitähän on paljon: Aleksanteri I, Napoleon I, Kutusof, Speranski y.m. – nojautuu Tolstoi heidänkin luonteenkuvauksissaan laajoihin historiallisiin lähdetutkimuksiin, vaikkakin sitten hänen oma myötätuntonsa tai vastenmielisyytensä kuvattavaa henkilöä kohtaan on voinut aina jonkun verran vaikuttaa väritykseen.

Mutta eivätpä myöskään romaanissa esiintyvät ei-historialliset henkilöt ole tuulesta temmattuja, pelkästään tekijän oman mielikuvituksen luomia, vaan ainakin useimmat ovat todella eläneitä henkilöitä. On nim. huomattava, että samalla kuin Tolstoi "Sota ja rauha" romaanissa kuvaa koko Venäjän historiaa, hän siinä myöskin kuvaa oman perheensä historiaa. Useat romaanin ei-historiallisista henkilöistä ovat hänen läheisiä sukulaisiaan, toiset näitten sukulaisia tai heidän seurapiiriinsä kuuluvia. Niin on Nikolai Rostof hänen oma isänsä, ruhtinatar Maria Bolkonski hänen äitinsä, Andrei Bolkonski siis hänen enonsa, Natasha Rostof hänen tätinsä j.n.e. Mutta vieläkin lähempää itseään on Tolstoi henkilöimälleen ottanut: hän on kuvannut romaanissa itseäänkin, Pierre Besuhof, tuo suuri lapsi jättiläisen haahmossa, tuo pehmeä hyväsydäminen, kaikille vaikutuksille altis, kaikkea koetteleva ja kaikkeen tarttuva luonne, joka elävänä kysymysmerkkinä käsittämättä itseään tai ympäristöään ajelehtii kuin lastu laineilla noitten suurten tapahtumain pyörteessä – hän on Leo Tolstoi itse siirrettynä kysymyksineen ja epäilyksineen tuohon maailmanhistorialliseen keskustaan. Tai ehkä olisi oikeampi sanoa, että Pierre Besuhof ei ole *koko* Leo Tolstoi, hän kuvastaa ainoastaan muutamia puolia hänestä. On nim.

huomautettu – ja ymmärtääkseni syyllä – että myöskin ruhtinas Andrei Bolkonskissa on Tolstoi kuvannut itseään – katsottuna vaan toisilta puolilta kuin Besuhovissa.

Paitsi varsinaisia virallisia historiallisia lähteitä on Toistoilla ollut käytettävänä myöskin muita. Ennen kaikkea runsaasti perhe- ja sukumuistoja, sekä suullisesti että kirjallisesti säilyneitä. Sitten hän on myöskin runsaasti käyttänyt hyväkseen tapahtumissa mukana olleitten henkilöiden selontekoja ja kertomuksia vaikutelmistaan ja tunteistaan. Tätä perinpohjaista, kaikinpuolista valmistautumista ja laajaa lähteitten käyttämistä saammekin kiittää siitä, että Tolstoin "Sota ja rauha" on historiallisesti niin tosi. Se on tosi ei ainoastaan yksityisten tapahtumain ja henkilöiden kuvaukseen nähden, vaan se on tosi myös aikakauden kuvana kokonaisuudessaan. Siinä kuvastuvat kaikki ne tärkeimmät aatevirtaukset, harrastukset ja tunnesuunnat, mitkä Venäjällä 18-sataluvun alussa olivat vallitsevina: poliittiset suunnitelmat, kirjallinen elämä, uskonnollis-filosofiset katsantokannat, vapaamuurariliike y.m.

Yksi seikka, mikä "Sota ja rauha" romaanin lukijan on tärkeä jo edeltäpäin tietää, on se, millä kehitystasella Tolstoi tässä romaanissa on maailmankatsantokantaansa nähden. Siihen kysymykseen ei ole aivan helppo lyhyesti vastata. Siitä on vaan tietysti heti ennakolta oltava selvillä, ettei Leo Tolstoi vielä "Sota ja rauha" romaanissa ole uskonnollisiin, filosofisiin ja yhteiskunnallisiin pääkysymyksiin nähden sillä kannalla, millä hän nyt on. Hän ei ollut silloin vielä tullut siihen vaikeitten taistelujen kautta saavutettuun elämäkäsitykseen, jota hän nyt jo yli kaksi vuosikymmentä on tunnustanut, käyttäntöön sovittanut ja muille saarnannut. Kuten tunnettu tapahtui Tolstoissa vasta vuoden 1880 tienoilla se syvä sisällinen muutos, joka teki hänestä kokonaan uuden ihmisen. Jo ennen tuota suurta muutosta oli Tolstoi maailmankatsomukseensa nähden käynyt läpi monta aivan sisällöllisesti vastakkaistakin kehityskantaa. Vielä ylioppilaana ollessaan hän oli kiireestä kantapäähän ylimysmielinen. Hänen ihanteenaan ja pyrkimystensä korkeimpana päämääränä siihen aikaan oli olla täydellinen maailmanmies, ja kaikkia, jotka sitä eivät olleet, hän syvästi halveksi. Luennoillekin hän tavallisesti saapui omalla valjakollaan, tovereinsa kanssa hän ei ryhtynyt puheisiin, eikä luennoilla heitä edes tervehtinyt. Jo hänen kasvonsa, asentonsa, liikkeensä ja koko olentonsa ilmaisi sitä syvää halveksimista, jota hän kaikkia "alempisäätyisiä" kohtaan tunsii. Tosin jo ylioppilasajan loppupuolella lie jonkullaista kallistumista toiseen suuntaan Toistoissa ollut kehittymässä. Mutta vielä Kaukaasiassa ja Sevastopolissakin hämmöttää ulkonainen loisto ja menestys ja mahtava yhteiskunnallinen asema houkuttelevana hänen mielessään. Silloin uneksii hän sotaista kunniaa, sankarin mainetta, Yrjön ristiä ja keisarin sivusadjutanttin arvoa.

Mutta vähitellen tapahtuu hänen ajatus- ja tunnesuunnassaan tässä kohden täydellinen käänne. Jo yliopistosta Jasnaja Poljanaan palattuaan ilmenee hänessä oman siveellisen täydellistymispyrkimyksen ohella lämmintä harrastusta alustalaistensa tilan parantamiseksi. Tämä harrastus vei häntä epäilemättä lähemmäs varsinaista alhaisoa ja avasi hänen silmiään huomaamaan hyviä ja kunnioitettavia puolia muissakin kuin ylhäisön edustajissa. Ja tämä rakkaus yksinkertaiseen kansaan kehittyi yhä hänen olonsa aikana Kaukaasiassa. Täällä rauhoitetun suuren luonnon helmassa ja yksinkertaisen, alkuperäistä, raitista luonnonelämää elävän kansan keskuudessa syventyi hänessä yhä rakkaus ja ihailu yksinkertaista kansaa kohtaan ja yhtä rintaa sen kanssa juurtui häneen viha kaikkea sivistyksen ulkokorua ja valehohtoa kohtaan. Samaan suuntaan vaikutti myöskin osaltaan oleskelu Sevastopolissa. Siellä, missä kuoleman kanssa silmä silmää vasten seistessä ihmisluonnon oikea sisusta tuli näkyviin, siellä hän oli tilaisuudessa huomaamaan, kuinka usein päällikköjen ja yleensä sivistyneitten rehentelevä urhoollisuus johtui turhamaisuudesta ja itsekkäistä laskelmista. Yksinkertaisen sotamiehen hiljainen ja tyyni uhrautuvaisuus oli sen rinnalla hänen silmissään paljon korkeampaa ja ihailtavampaa, sillä siinä ei ollut mitään turhamaista rehentyä eikä tarpeetonta vaaran uhittelua, oma minä oli sotamieheltä kokonaan jäänyt unohduksiin, asia ja velvollisuus vaan oli mielessä.

Tämä näin muuttunut ajatus- ja tunnesuunta lujittui ja kärjistyi sitten yhä enemmän hänen oleskelunsa aikana Pietarissa. Liikkuessaan Pietarin ylhäisö- ja kirjailijapiireissä ja tutustuessaan näitten piirien elämäntapoihin ja katsantokantoihin, syventyi hänessä yhä tunne siitä, kuinka perin onttoa ja tyhjää näitten piirien elämä oli, kuinka enimmät heidän tekonsa turhamaisuudesta ja kaunistellusta itsekkäisyydestä lähteneitä. Ja samalla kuin hänessä tämän johdosta kehittyi vastenmielisyys ja viha tuota etuoikeutettua, omaksi mukavuudekseen elävää ylhäisöä kohtaan, samalla saivat lämpimämmät rakkauden ja ihailun tunteet varsinaista yksinkertaista kansaa kohtaan hänessä yhä suurempaa jalansijaa.

Yhtä rintaa näitten persoonallisten kokemusten ja havaintojen kanssa vaikuttivat sitten epäilemättä toisenlaisetkin syyt samansuuntaisesti. Etenkin on tässä suhteessa Rousseaulle ollut varmaan tärkeä vaikutus Toistoihin. Tiedetään Tolstoin jo nuorena lukeneen Rousseaut ja olleen häneen suuresti ihastuneen. Ja kun ottaa huomioon, kuinka suuressa määrin Rousseau ja Tolstoi ovat henkisiä sukulaisia, niin on hyvin ymmärrettävää, että Rousseauin teosten lukemisen on täytynyt tehokkaasti edistää Toistoissa sen ajatus- ja tunnesuunnan kehittymistä, johon hänellä jo luonnossaan oli selviä taipumuksia, joita sitten persoonalliset kokemukset ja havainnot olivat olleet omiaan voimakkaimmiksi tekemään.

Kaikista näistä eri lähteistä on kotoisin se suuri kansanrakkaus ja – ihastelu, mikä on niin huomattavana piirteenä "Sota ja rauha" romaanissa. Onkin sanottu, – ja täydellä syyllä – että sen romaanin varsinaisena sankarina on koko Venäjän kansa: tuo tuhatpäinen, vaistomaisesti toimiva, päämääristään tiedoton lauma, joka vyöryy tietään eteenpäin luonnonvoiman tavoin kuin mahtava virta, mutta lopulta kuitenkin johtaa historian kulkua, tutkimatta ja tietämättä minne, vaistomaisen voiman ohjaamana vaan. Tämän tiedottoman lauman huomattavimpina edustajina ja samalla kansanhengen selvimpinä ilmauksina ovat romaanissa itse ylipäällikkö Kutusof ja yksinkertainen sotamies Karatajef.

Mutta "Sota ja rauha" romaanissa ilmenevään kansan-ihasteluun ja – jumaloimiseen liittyy vielä jotakin muuta, mikä on kotoisin toisista lähteistä. Siihen liittyy jonkullainen synkkä, vaikka samalla nöyry ja nurkumaton historian-filosoofinen fatalismi: syvä tunne ja käsitys yksilön ja yleensä kaiken tietoisien, tuumaperäisen ja suunnitellun toiminnan mitättömyydestä.

On hyviä syitä uskoa, että tämä Tolstoin fatalismi tai pessimismi tai miksi häntä sanoisi, ainakin suureksi osaksi on Schopenhauerin filosofian vaikuttamaa. Tiedetään, että Tolstoi on tuntenut mitä suurinta ihailua Schopenhaueria kohtaan, eikä pahoin erehtyne, jos sanoo, että kaikista tunnetuista filosoofeista Schopenhauerilla on ollut syvin vaikutus Toistoihin. Ja että Tolstoi jo ennen "Sota ja rauha" romaanin ilmestymistä oli tutustunut Schopenhauerin teoksiin, se käy selville hänen kirjeistään siltä ajalta. Niin kirjoittaa hän esim, v. 1869: – "En tiedä, muuttuuko mielipiteeni tästä ehkä joskus, mutta nyt olen vakuutettu siitä, että Schopenhauer on nerokkain mies maailmassa. – Lukiessani häntä, tuntuu minusta käsittämättömältä, miten hänen nimensä saattaa pysyä tuntemattomana. Yksi ainoa selitys siihen löytyy, juuri samainen seikka, jonka hän itse niin usein on lausunut, että nimittäin maailmassa ei juuri muita löydykään kuin idiootteja." Schopenhauerin pessimistisen filosofian käytännöllisenä lopputuloksena on se ajatus, että ainoa mahdollinen tapa saavuttaa jonkullaista onnellisuutta maan päällä on kuolettaa itsessään elämänvietti.

Tolstoin historianfilosoofisen fatalismin takaa, semmoisena kuin se ilmenee "Sota ja rauha" romaanissa, kuultaa nyt jotenkin selvästi tämä sama ajatus, vaikka persoonallisella tavalla käsitettynä ja muodostettuna. Tulee panna kokonaan syrjään ja unohtaa oma "minänsä", alistaa persoonallinen tahtonsa salliman tahdon alle, ei pyrkii johtamaan tapahtumain kulkua, vaan hiljaisena sulautua vaistomaisesti toimivaan laumaan – nämähän ovat ajatuksia, jotka niin usein tulevat esiin "Sota ja rauha" romaanissa. Ja siltihän juuri Kutusof on Tolstoin silmissä niin suuri sotapäällikkö, ettei hän koetakaan tapahtumia itse johtaa, sillä hän tietää, että ihmisistä yleensä ei voi johtaa, tapahtumia ei voi luoda eikä voittoja saavuttaa strategiikan sääntöjä

seuraamalla. Hän asettaa oman minänsä ja omat tarkoituksensa kokonaan syrjään, hän vain alistuvana koettaa kuulostaa kansan hengen kuisketta ja antautuu alttiisti sen palvelukseen. Historian kulkua eivät nyt kerta kaikkiaan Tolstoin silloisen katsantokannan mukaan johda mitkään suuret henkilöt. He ovat vain tapahtumain etikettejä. Tapahtumia johtaa ja niitten kulun määrää se seikka, että kunakin aikana lukemattomien, itsessään merkityksettömien yksilöjen tiedottomat pyrkimykset vaistomaisesti ohjautuvat samaan suuntaan. Ja todella suuri on vaan se henkilö, joka tuon laumanhengen vaistosta riippuvan suunnan huomaa ja edeltäpäin aavistaa, ja sitten omat tarkoituksensa syrjään heittäen antautuu kulkemaan laumanhengen viittaamaa suuntaa.

Tämän yleisen katsantokannan pohjalta käy myöskin ymmärrettäväksi se ilmeisesti nurjamielinen tapa, millä Tolstoi romaanissaan esim. Napoleonin kohtelee, samoin kuin monia muitakin romaanissa esiintyviä historiallisia henkilöitä, jotka kuvittelevat tapahtumia johtavansa joko poliittisella älyllään tai strategisella taidollaan. Silmäänpistävin on kuitenkin Tolstoin nurjamielisyys juuri Napoleonin kohtaan. On aivan ilmeistä, että hän ihan tarkoituksellisesti koettaa pienentää häntä niin paljon kuin mahdollista, jopa tehdä häntä suorastaan naurettavaksikin. On vanha sananparsi, ettei suurinkaan henkilö ole suuri kamaripalvelijansa silmissä. Tolstoi koettaa nyt aivan selvästi saada meitä katsomaan Napoleonin kamaripalvelijan silmillä, jotta hän siten näyttäytyisi meille pienenä. Silti hän esim. eräässä kohdassa kuvaa aivan erityisellä seikkaperäisyydellä, miten Napoleon pukeutui Borodinon taistelun edellisenä päivänä. Hän asettaa hänet nähtäväksemme riisuttuna keisarillisen arvonsa koruista, kuvaa hänen poroporvarillista lihavuuttaan, hänen leveää selkäänsä ja hyvinvoivan näköisiä kasvojaan ja kertoo nähtävällä ivallisella pahansuopuudella, miten Napoleon virnisteli ja hörskyi mielihyvystä, kuten hevonen, jota harjataan, kun kamaripalvelija hieroi hänen lihavaa selkäänsä ja toinen valeli hänen ruumistaan hajuvedellä.

Ja syynä tähän pahansuopaan kohteluun, jota Napoleon Tolstoin puolelta saa osakseen, on nyt selvästikin se seikka, että Napoleon historiallisena henkilönä on kokonaan Kutusovin vastakohta ja siis myöskin Tolstoin käsityksen mukaisen suurhenkilön vastainen. Napoleonille on oma minä aina ja kaikessa pääasia ja hän on kokonaan sen tunteen läpitunkema, että juuri hän kansojen kohtaloita johtaa ja että yleensä kaikki, mitä hän tekee, on suurta ja syvästi viisasta jo yksistään sen vuoksi, että *hän* sen tekee. Hän ei hetkeksikään heitä historiallisen henkilön ryhtiään ja elkeitään, vaan pöyhistelee ja laittelee itseään aina kuin olisi hän alati näyttelylavalla, linkoilee ympärilleen suurisanaista lauseparsia puhuen vuosisadoista, jotka pyramiidien huipuilla hänen tekojaan katselevat ja laskee ja harkitsee joka liikkeensä ja sanansa koettaen antaa niille siten historiallisen suurpiirteisyyden, joten hänen elämänsä on kuin yhtämittaista paraadimarssia historian suuren valokuvauskoneen edessä.

Kieltämättä on tämä oman minänsä alituinen peilaileminen ja ihailu piirre, joka todella kuului Napoleonin luonteeseen. Todistavatpa hänen omat sanansakin, että hän itsekkin on ollut siitä selvästi tietoinen. Mutta varmaan on Tolstoi kuitenkin tätä piirrettä huomattavasti liioitellut ja koettanut antaa sille koomillista vivahdusta. Mutta Tolstoin resigneeratun-pessimistinen elämäntapataila ilmenee ehkä vielä selvemmin romaanin ei-historiallisten henkilöiden käsittelyssä. Näistä ovat tärkeimmät ruhtinas Andrei Bolkonski ja kreivi Pierre Besuhof. Voikin sanoa, että koko romaanin tärkeimpänä psykologisena juonena on se sisällinen kehitysjuoksu, minkä läpi molemmat nämä henkilöt käyvät. On tosin hiukan vaikea tarkalleen määritellä sen muutoksen luonnetta ja laatua, joka sekä Pierre Besuhovissa että ruhtinas Andreissa tapahtuu. Yleisesti lausuttuna on tämä muutos jonkullainen siveellinen "uudestasntyminen", sisällinen nöyrytyminen, syventyminen ja kirkastuminen. He oppivat kumpikin kovassa kärsimysten koulussa ja raskaitten koettelemusten jälkeen katsomaan ja ymmärtämään elämää entistä paljoa syvemmällä ja nöyremmällä tavalla. Kuten yleensä kaikki muutkin ihmiset, olivat hekin siihen asti tottuneet pitämään varsinaisena elämänä kaikkea sitä ulkonaista touhua ja puuhaa, mikä suurta melua nostaa ja ulkonaista huomiota puoleensa vetää. Ja ylinnä kaiken oli heidänkin silmissään aina keikkunut se vaateli oma "minä",

joka päämääriä asettaa ja katsoo niiden saavuttamisen elämän varsinaiseksi tehtäväksi ja sisällöksi. Mutta kärsimysten koulussa heidän käsityksensä syventyy ja silmänsä avautuvat näkemään elämää kokonaan toisessa valossa. He tulevat huomaamaan, että kaikki tuo näennäisesti tärkeä, huomiota ja melua herättävä ulkonainen touhu on vain vaahtoa pinnalla, ja että varsinainen elämänvirta kulkee paljon syvemmällä ja senvuoksi hiljaisena ja pintapuoliselle katsojalle huomaamattomana. Eikä yksilön tyhjänpäiväiset ponnistukset jaksa sen virran kulkua muuttaa. Sen vuoksi on syvin elämänviisaus siinä, että koettaa ymmärtää sen suunnan ja nöyränä alistuu kulkemaan sen mukana.

Ruhtinas Andreille valkenee tämä syvempi elämänkäsitys ensi kerran, kun hän haavoitettuna jää maata Austerlitzin kentälle, ja taistelun melske taukoo, ja kuoleman suuri hiljaisuus laskeutuu yli laajan tappotantereen. Silloin hälvenevät hänen mielestään kaikki muut ajatukset, hän näkee vaan yllään Jumalan korkean taivaan, joka kaareutuu syvästä ja äärettömänä ja jonka kannella kevyet harmahtavat pilvet hiljaa seilailevat. Syvä rauhan ja onnen tunne täyttää mielen. Hänestä tuntuu kuin unennäöltä, että hän vielä hetki sitten muitten mukana kiihkoissaan juoksi huutaen ja hurraten, eikä hän voi käsittää, miten hän ei ennen jo ole huomannut tuota taivaan pohjattoman syvää avaruutta, jonka rinnalla kaikki muu on valetta, turhuutta ja tyhjyyttä.

Ja tämä syvempi elämänkäsitys, mikä ruhtinas Andreille ensi kerran valkenee Austerlitzin kentällä, se kirkastuu hänelle sitten yhä selvemmin Borodinossa ja sen jälkeen. Kun hän Borodinon taistelussa kuolettavasti haavoittuneena taistelun jälkeen löytää itsensä makaamasta leikkauspöydältä vieressään verivihollisensa Anatol Kuragin, joka oli hänen morsiamensa ryöstänyt ja puoleensa houkutellut ja hänen sydämensä onnen särkenyt, ja kun hän näkee tämän silvottuna poikki leikatuin jaloin ja kuulee hänen tuskanvohkinansa, silloin täyttää syvä ja nöyrä sääli hänen sydämensä ja hän puhkeaa itkemään koko ihmiskuntaa, itseään, omia ja vihamiehensä puutteita ja heikkouksia.

Toisia teitä tulee Pierre Besuhof samansuuntaisen uudensyntymisen alaiseksi. Hänen silmänsä avautuvat ja hänen mielensä muuttuu etupäässä hänen vankeutensa aikana Moskovassa, missä hän joutuu yhteen talonpoika Karatajevin kanssa. Tämä nöyrä ja syvä sielu, joka kuvastaa venäläisen talonpojan paraimpia puolia, hän se sekä puheillaan että elämällään kirkastaa Pierre Besuhoville sen nöyryyden ja alistuvaisuuden filosofian, jonka elämä hänelle itselleen oli opettanut.

Lopuksi muutama sana "Sota ja rauha" romaanin taiteellisesta arvosta. Että "Sota ja rauha" on yksi romaanikirjallisuuden merkkiteoksia, siitä ei yleensä liene eri mieliä. Niin hyvin kohta ilmestyttyään kuin jälkeenkin päin on se saanut osakseen niin lämmintä ja yksimielistä tunnustusta ja innokasta ylistystä, että näyttää ennemminkin olevan syytä osottaa, että siinä on heikkouksiakin kuin ryhtyä todistelemaan sen ansioita. Sitä on kutsuttu venäläisen romaanikirjallisuuden "jaloimmaksi helmeksi", uudenajan "Iliadiksi" (Reinholdt, Gesoh. der russischen Litteratur. s. 721), teokseksi, jota tulevat polvet vielä ovat katsovat "samallaisilla kunnioittavan ihmettelyn tunteilla kuin historiallisen ajan kreikkalaiset katselivat pelasgien suuremmoisista rakennuksista ja 'leijonanportteja', noita muurinjäännöksiä, joita he luulivat titanien ja satakätisten giganttien käten työksi". (J. Solovjev, Leo Tolstoi, suom. Lauri Suomalainen. s. 48.)

Niin oikein ja kohtuullista kuin onkin antaa suurelle teokselle tinkimätön tunnustuksensa, niin tarpeellista on toiselta puolen varoa hairahtumasta liioiteltuun ja suursanaiseen, onttoon ylistelyyn. On syytä huomauttaa, että Toistoilla romaaninkirjoittajana on monien suurien ja loistavien ominaisuuksiensa ohella myös kieltämättömiä puutteita, ja nämä puutteet ilmenevät myöskin "Sota ja rauha" romaanissa. Ne ovat ennen kaikkea kahta laatua: keskittämiskyvyn (konsentratsioonin) puute ja taipumus subjektiivisuuteen.

Niin suuremmoisella voimalla kuin Tolstoi "Sota ja rauha" romaanissa hallitseekin suunnatonta ainehistoansa, ei käy kuitenkaan kieltäminen, että hän siellä täällä viehättyy liiaksi sivuseikoista ja syventyy niihin liian perinpohjaisesti unohtaen siten hetkeksi pääasian. Hän unohtuu toisinaan kuvaamaan joitakin satunnaisesti esiintyviä henkilöitä ja juoneen kuulumattomia

kohtauksia ja tapahtumia sellaisella seikkaperäisyydellä, että lukija odottaa niitten olevan aivan tärkeässä yhteydessä päätapahtumien kanssa. Myöhemmin selvenee kuitenkin, ettei niin ole ollenkaan laita. Suurella huolella ja tarkkuudella esitetyt henkilöt häviävät jäljettömiin tulematta useinkaan enää kertaakaan romaanissa uudelleen esille, ja erinomaisella seikkaperäisyydellä ja leveäpiirteisyydellä kerrotut tapahtumat osottautuvat aivan merkityksettömiksi pääjuonen kehitykselle. Tosin tämä tarmokkaan keskityksen puute ja liiallinen taipumus episoodeihin (sivukertomuksiin) esiintyy ehkä huomattavampana esim. Anna Kareninassa kuin "Sota ja rauha" romaanissa, mutta huomattavissa se viimeksinäkösakin on.

Mitä taas subjektiivisuuteen tulee, on ehkä siitakin sanottava, että se räikeämpänä ja häiritsevämpänä esiintyy Tolstoin myöhemmissä kaunokirjallisissa tuotteissa – esim. "Ylösousemuksessa" – mutta se on kuitenkin piirre, joka käy läpi Tolstoin koko kaunokirjallisen tuotannon.

Subjektiivisuudella tässä tarkotetaan yksinkertaisesti lausuttuna sitä seikkaa, että kaunokirjailija tulee mielipiteineen ja mietteineen liian suoranaisesti näkyviin kuvattavansa takaa ja sen rinnalla, koettaa vaikuttaa meihin opettavasti, tyrkyttää meille mielipiteitään ja kuvattavastaan hänen mielestään seuraavia johtopäätöksiä, sanalla sanoen pyrkii vaikuttamaan suoranaisesti ymmärrykseen ja tahtoon, sen sijaan että hänen tulisi suoranaisesti vaikuttaa vaan tunteeseen.

Se maailmankatsantokanta, joka "Sota ja rauha" romaanissa ilmenee ja jonka pääpiirteistä edellä on ollut puhetta, tulee nyt juuri monasti näkyviin sellaisella todistelevalla ja tyrkyttävällä tavalla, joka ei ole sopusoinnussa kaunokirjallisen tuotteen luonteen kanssa.

Mutta niinkuin monet nuhteettomat kaunokirjalliset teokset nuhteettomuudestaan ja virheettömyydestään huolimatta ovat tusinatyötä, niin on Tolstoin "Sota ja rauha" puutteistaan huolimatta suurteos. Se on suuri sen vuoksi, että siinä astuu silmämme eteen merkillinen kaistale maailman historiaa suuren sielun eläväksi ja havaannolliseksi tekemänä. Vasta "Sota ja rauha" romaanin luettuamme käy meille oikein selväksi, kuinka ummessa silmin me oikeastaan historiaa luemme, ja kuinka kuollutta se meille on. Lukiessamme Venäjän 1805-1812 vuosien välisen aikakauden historiaa, saamme joukon nimiä, tapahtumia ja vuosilukuja ja niitten avulla muodostamme jonkullaisen kuivan ja elottoman luurangon tuosta aikakaudesta. Mutta "Sotaa ja rauhaa" lukiessamme, me *elämme* sen aikakauden. Me tunnemme ominamme sen aikakauden ihmisten pyrkimykset ja toiveet, pettymykset ja kärsimykset, ja päätämme pyörryttää noitten tapahtumien suuruus. Ja elettyämme tuon mahtavan näytelmän loppuun, me tunnemme, että meissäkin on tapahtunut jotain samansuuntaista kuin ruhtinas Andreissa ja Pierre Besuhovissa: meidän tunteemme ihmiselämän merkityksestä on huomattavasti täyteläistynyt ja syventynyt. Sydämmemme täyttää se suuri ja syvä yleisinhimillinen sääli, joka sai ruhtinas Andrein itkemään koko ihmiskunnan, omia ja vihamiehensä kärsimyksiä ja heikkouksia.

ENSIMÄINEN OSA

I

– Mitenkäs kävi, ruhtinas, Genuasta ja Luccasta tulikin vain Bonaparten perheen mautiloja. Ei, varoitin teitä, jollette minulle sano, että meille syttyy sota, jos vielä puolustette kaikenlaisia hävyttömyyksiä, kaikenlaisia tämän anttikristuksen julmuuksia (tosiaan, uskon, että hän on anttikristus), – niin en teitä enää tunne, ette enää ole ystäväni, ette enää ole uskollinen orjani, kuten sanotte. Mutta, tervetullut, tervetullut. Huomaan, että teidät peloitan, istukaa ja kertokaa.

Näin puheli heinäkuussa 1805 tunnettu Anna Pavlovna Scherer, keisarinna Maria Fjeodorovnan hovineiti ja uskottu, ottaessaan vastaan arvokasta ja mahtavaa ruhtinas Vasilia, joka ensimmäisenä oli saapunut hänen illanviettoonsa. Anna Pavlovnalla oli muutaman päivän ollut yskänköhää, hänellä oli katarri, kuten hän sanoi (katarri oli siihen aikaan uusi sana, jota vain harvat käyttivät). Kirjelappuihin, joita punaisiin puettu palvelija aamusella oli kuljetellut, oli kaikkiin eroituksetta kirjoitettu:

"Jollei teillä, kreivi (tahi ruhtinas), ole tiedossanne jotain parempaa, ja jollei illan vietto sairas raukan luona teitä aivan peloita, niin olen iloinen nähdessäni teidät luonani tänään seitsemän ja yhdeksän välillä. Annette Scherer."

– Oi, minkälainen kauhea hyökkäys! – vastasi ruhtinas, vähääkään hämmentymättä tällaisesta vastaanotosta. Hän astui huoneisiin kultaompeleisessa hovipuvussaan, pitkissä sukissa ja solkikengissä, tähdet rinnassa ja kirkas ilme litteällä naamalla.

Hän puhui ranskaa, tuota pyöristettyä hienon hienoa ranskaa, jota iso-isämme puhuivat, ja jolla he ajattelivatkin, noine hiljaisine suojelevine äänenpaineineen, jotka ovat ominaisia yläilmoissa ja hovipiireissä vanhentuneille vaikutusvaltaisille miehille. Hän astui Anna Pavlovnan luo ja suuteli hänen kättään, taivutti hänen suudeltavakseen hajuvesiltä tuoksuavan kiiltävän kaljunsaa ja istuutui rauhallisena sohvaan.

– Sanokaahan ennen kaikkea, miten on terveytenne laita? Rauhoittakaa ystäväni – hän sanoi, ääntään muuttamatta ja sävyllä, joka myötätuntoisuuden ja kohteliaisuuden ohella ilmaisi välinpitämättömyyttä, vieläpä pilaakin.

– Kuinka voi olla terve, kun kärsii siveellisesti? Voiko meidän aikanamme olla rauhallinen, kun ihmisellä on tunteet? – Anna Pavlovna sanoi. – Olettehan toivoakseni koko illan luonani?

– Mutta Englannin lähettilään juhla? Tänään on keskiviikko. Minun täytyy siellä käväistä, – lausui ruhtinas. – Tyttäreni noutaa minut täältä ja vie mukanaan.

– Olen luullut, että juhla oli siirretty. Tunnustan, että nuo alituiset juhlat ja ilotulitukset käyvät sietämättömiksi.

– Jospa olisi tiedetty teidän haluavan, niin varmasti olisi juhla siirretty, – puheli ruhtinas tottumuksesta, kuten vedetty kello, eikä hän edes tahtonut, että hänen puhettansa uskottaisiin.

– Älkää kiusatko minua. Sanokaahan, mitä on päätetty Novosiljtsovin kirjelmän johdosta? Tehän tiedätte kaikki.

– Mitäpä teille sanoisin? – lausui ruhtinas kylmästi ja ikävystyttävällä äänellä. – Mitäkö on päätetty? Päätettiin, että Bonaparte on polttanut laivansa, ja me nähtävästi alamme myös polttaa omiamme.

Ruhtinas Vasili puhui tavallisesti laiskasti, kuten näyttelijä lausuu kulunutta osaansa. Anna Pavlovna Scherer taas, huolimatta neljästäkymmenestä ikävuodestaan, uhkui vilkkautta ja innostusta. Intoilijan osa kuului jo hänen julkiseen asemaansa, ja toisinaan hän tahtomattaankin tuli tätä osaansa näytelleeksi, jottei olisi pettänyt niiden toiveita, jotka hänet tunsivat. Pidätetty hymy, joka alituisesti leikki Anna Pavlovnan kasvoilla, vaikeikaan se sopinut hänen elähtäneille

piirteilleen, ilmaisi itsetietoisien varmasti, kuten hemmotelluilla lapsilla, että omistaja tuntee rakkaan viksansa, josta hän ei tahdo, ei voi eikä pidä välttämättömänä luopua.

Kun he paraillaan keskustelivat valtiollisista asioista, Anna Pavlovna kiivastui.

– Ah, älkää puhuko minulle Itävallasta! Kenties en mitään ymmärrä, mutta Itävalta ei halua eikä koskaan ole halunnut sotaa. Se pettää meidät. Venäjän yksinään täytyy pelastaa Europa. Meidän Hyväntekijämme tuntee suuren kutsumuksensa ja on sille uskollinen. Tähän ainoaan uskon. Meidän hyvällä ja verrattomalla keisarillamme on maailman suurin tehtävä suoritettavana, ja hän on niin jalo ja hyvä, ettei Jumala häntä hylkää, ja hän täyttää kutsumuksensa – nujertaa vallankumouksen lohikäärmeen, joka nykyään on entistään kauheampi tuon murhamiehen ja rosvon haahmossa. Meidän on yksin sovittava vanhurskaan veri... Kehen voimme luottaa, kysyn teiltä? Poroparvarillisuuden kahlehtima Englanti ei täysin käsitä eikä voi käsittää keisari Aleksanterin sielun ylevyyttä. Se ei suostunut jättämään Malttaa. Se epäilee ja etsii petosta meidän kaikissa toimissamme. Mitä he sanoivat Novosiljtsoville? Ei niin mitään. He eivät käsittäneet, he eivät voi käsittää keisarimme vaatimattomuutta, joka itselleen ei tahdo mitään, vaan tahtoo kaiken maailman onneksi. Ja mitä ovat he luvanneet? – Ei niin mitään! Eivätkä edes sitä ole täyttäneet, mitä lupasivat! Preussi on jo julistanut Bonaparten voittamattomaksi, ja siellä väitetään, ettei koko Europakaan hänelle mitään taida. Ja minä en usko hitustakaan, en Hardenbergiin, en Haugwitziin. Tämä kuuluisa Preussin puolueettomuus on – ainoastaan ansa. Uskon ainoastaan Jumalaan ja rakkaan keisarimme korkeaan kohtaloon. Hän pelastaa Europan!

Hän vaiken i yhtäkkiä, ivallisesti hymyillen kiivaudelleen.

– Luulenpa, – sanoi ruhtinas hymyillen, – että jos teidät olisi lähetetty rakkaan Winzingerodemme asemasta, te väkiryssäköllä olisitte pakoittaneet Preussin kuninkaan suostumaan. Te olette niin kaunopuhelias. Annattehan toki kupposen teetä?

– Heti paikalla. Mutta kesken kaiken, – hän lisäsi rauhoittuneena, – tänään tapaatte luonani kaksi sangen merkillistä miestä: vikomtti Mortemartin, joka Rohanien kautta on sukua Montmorencyen kanssa, ja näin ollen kuuluu Ranskan parhaisiin sukuihin. Hän on niitä hyviä siirtolaisia, oikein todellinen. Ja sitten abotti Morioon: tunnettehan tuon syvällisen älyn? Hän on esitetty keisarille. Tunnetteko?

– Vai niin! Ihastuttavaa, – sanoi ruhtinas. – Sanokaahan, – hän lisäsi, aivan kuin vasta tuossa hetkessä jotain olisi muistunut hänen mieleensä, vaikkakin se, mitä hän aikoi kysyä, oli hänen käyntinsä todellisena syynä, – sanokaahan, – lausui hän erityisen huolettomasti, – onko totta, että keisarinna-äiti haluaa vapaaherra Funken ensimmäiseksi sihteeriksi Vieniin? Tämä vapaaherra näyttää olevan – vähäpätöinen henkilö.

Ruhtinas Vasili tahtoi pojalleen tämän toimen, jota keisarinna Maria Fjeodorovnan avulla koetettiin toimittaa vapaaherralle.

Anna Pavlovna miltei ummisti silmänsä merkiksi, ettei hän eikä kukaan muukaan voi arvostella, mikä miellyttää keisarinnaa tai mitä hän tahtoo.

– Keisarinna-äidin oma sisar on suositellut vapaaherra Funkea, – hän lausui surullisen kuivasti.

Anna Pavlovnan mainitessa keisarinnan nimen, kuvastivat hänen kasvonsa syvää, todellista, surunsekaista uskollisuutta ja kunnioitusta, ja niin kävi aina, kun hän keskustelun kuluessa tuli maininneeksi korkean suojelijattarensa nimen. Hän sanoi, että hänen korkeutensa on suvainnut osoittaa vapaaherra Funkelle paljon kunnioitusta, ja taas välähti hänen katseestaan surumielisyys.

Ruhtinas oli rauhallinen eikä virkkanut sanaakaan. Anna Pavlovna tahtoi, hänelle ominaisella hovinaisen näppäryydellä ja käytöstävän joustavuudella, hieman nykäistä ruhtinasta, tämä kun oli rohjennut lausua sellaisia sanoja keisarinnaalle suositellusta henkilöstä, ja samalla hän tahtoi häntä myös lohduttaa.

– Kesken kaiken – entäpä perheenne, – hän sanoi. – Kuulkaahan, tyttäremme ilmestyminen seuraelämään on saattanut kaikki ihastuksiin. Kaikkialta kuulee: hän on ihana kuin päivä.

Ruhtinas kumarsi kunnioituksen ja kiitollisuuden merkiksi.

– Ajattelen usein, – jatkoi Anna Pavlovna hetkisen vaitiolon jälkeen, siirtyen lempeästi hymyillen ruhtinaan luo, aivan kuin olisi tahtonut osoittaa, ettei valtiollisista ja hovi-asioista enää puhuta, vaan että nyt alkaa sydämellinen keskustelu: – ajattelen usein, miten väärin on elämän onni jaettu. Minkätähden on kohtalo antanut teille kaksi sellaista verratonta lasta, – Anatolia, nuorinta poikaanne en tarkoita, hänestä en pidä (tämän hän sanoi jyrkästi, kulmiaan kohauttaen), kaksi sellaista suloista lasta? Mutta itse te varmaankin vähimmin huomaatte niiden arvon, ja sentähden ette olekkaan niitä ansainnut.

Ja hän hymyili haltioissaan.

– Minkä sille voi? Lavater sanoisi ettei minulla ole vanhemman rakkauden elintä, sanoi ruhtinas.

– Jättäkää leikinlasku. Tahdon puhella kanssanne vakavasti. Kuulkaahan, olen tyytymätön nuorimpaan poikaanne. Sanon sen meidän kesken (hänen ilmeensä kävi surulliseksi), hänestä puhuttiin keisarinna luona ja teitä surkuteltiin...

Ruhtinas ei vastannut. Anna Pavlovnakaan ei jatkanut puhettaan, vaan katsoa tuiotti merkitsevästi ruhtinaaseen, odotellen tämän vastausta.

– Mitä luulette voivani tehdä! – sanoi ruhtinas viimein. Tiedätte minun tehneen heidän kasvattamiseen kaiken, mitä isä voi, ja kuitenkin tuli molemmista kelvottomat. Hippolyt on toki rauhallinen hölmö, mutta Anatol – hän on riiviö. Siinä on ainoa eroitus, – hän sanoi, hymyillen luonnottomammin ja kiihtyneemmin kuin tavallisesti, ja samalla ilmestyi hänen suupieliinsä syviä ryppyjä, jotka tekivät hänen kasvojensa ilmeen odottamattoman raa'aksi ja epämiellyttäväksi.

– Ja miksi saavat teidänlaisenne miehet lapsia? Jollette olisi isä, en teitä mistään voisi moittia, – sanoi Anna Pavlovna, kohottaen haaveksivasti silmiään.

– Olen uskollinen orjanne ja teille ainoalle voin tunnustaa: lapseni ovat – elämäni taakka. He ovat ristini, selittelen itselleni. Minkä sille voi?..

Hän vaiken, tehden liikkeen, että on alistunut kauheaan kohtaloonsa. Anna Pavlovna vaipui mietteisiin.

– Ettekö koskaan ole ajatellut naittaa tuhlaajapoikaanne Anatolia? Sanotaan, – hän jatkoi, – että vanhoillapiioilla on naittamisraivo. En vielä tunne tuota heikkoutta, mutta tiedänpä sentään erään hennon olennon, jonka elämän isä on tehnyt onnettomaksi, sukulaisemme, ruhtinatar Bolkonskin.

Ruhtinas Vasili ei vastannut, mutta maailmanmiehelle ominainen muistin ja ajatuskyvyn nopeus ilmaisi hänen päänsä liikkeellä, että hän tätä asiaa oli ajatellut.

– En, tiedätekö, että tämä Anatol maksaa minulle 40,000 vuodessa? – hän sanoi, ja selvästi näkyi, ettei hän voinut hallita surullisten ajatustensa kulkua. (Hän vaiken.) – Miten ovatkaan asiat viiden vuoden kuluttua, jos tätä jatkuu? Tällaista on isyyden onni... Onko ruhtinattarenne rikas?

– Isä on ylen rikas ja saita. Hän asustaa maalla. Hänhän se on tuo kuuluisa ruhtinas Bolkonski, joka jo keisari vainajan aikana jäi unheeseen ja jota koiranleuvat kutsuvat "Preussin kuninkaaksi". Hän on sangen viisas mies, mutta kummallinen ja juro. Tyttö raukka on kovin onneton. Hänellä on myös veli, hän, joka hiljan nai Lisa Meynenin ja jonka Kutusof on nimittänyt adjutantiksi. Hän saapuu tänään luokseni.

– Kuulkaahan, rakas Annette, – sanoi ruhtinas, tarttuen äkkiä ystävättärensä käteen ja omituisesti taivuttaen sitä alaspäin. Järjestäkää tämä asia, ja olen uskollisin orjanne elämäni kaiken. Hän on hyvästä perheestä, on rikas. Muuta en tarvitsekaan.

Ja hän tarttui taas hovineidin käteen vapaan tuttavallisesti ja viehkein liikkein, joista oli kuulu, suuteli sitä ja suudeltuaan pudisteli, reuhkana istuen nojatuolissaan ja katsellen syrjään.

– Odottakaa, – sanoi Anna Pavlovna mietteissään. Heti tänään puhun asiasta Lisalle (nuoren Bolkonskin puoliso). Ja kenties kaikki käy hyvin. Alan teidän perheessänne opiskella vanhanpiian ammattia.

II

Anna Pavlovnan vierashuone alkoi vähitellen täyttyä. Saapui Pietarin hienoin ylhäisö, saapui eri-ikäisiä ja – luonteisia ihmisiä, mutta kaikki kuuluivat he samaan yhteiskuntaluokkaan. Saapui ruhtinas Vasilin tytär, kaunotar Helena, joka oli tullut isäänsä noutamaan, lähteäkseen hänen kanssaan lähettilään juhlaan. Hän oli tanssiaispuvussa, ja hänen rinnassaan helyili keisarinna nimikirjaimilla varustettu hovineidin merkki. Saapui myöskin tunnettu, Pietarin hurmaavin nainen, nuori pieni ruhtinatar Bolkonski, joka edellisenä talvena oli mennyt miehelään eikä siunatun tilansa tähden liikuskeellut suuressa maailmassa, mutta kävi vielä kuitenkin pienissä iltaseuroissa. Saapui ruhtinas Hippolyt, ruhtinas Vasilin poika, Mortemartin kanssa, jonka hän esitteli; saapui myös abotti Morio ja monet muut.

– Ettekö vielä ole nähnyt tätiä, tai ehkette häntä tunne? – puheli Anna Pavlovna vierailleen ja johdatteli heidät aivan tosissaan pienen vanhan eukon luo, joka korkeassa nauharuusuissaan pääkoristeessaan purjehti viereisestä huoneesta heti kun vieraita alkoi saapua, mainitsi vieraiden nimet, vitkalleen kääntäen katseensa vieraista tätiin, ja poistui aina tämän tehtyään.

Kaikki vieraat suorittivat nämä tervehtimismenot, vaikkeivatkaan tätiä tunteneet eivätkä hänestä välittäneet. Anna Pavlovna seurasi surullisen juhlallisena näitä tervehtimismenoja ja oli sydämessään niihin tyytyväinen. Täti puheli kaikkien vieraiden kanssa samoin lauseparsin. Hän kyseli tervehtijän vointia, kertoi omasta terveydestään ja keisarinna terveydestä, joka, Jumalan kiitos, nykyään on parempi. Kohteliaisuudesta vieraat eivät hätiköineet, mutta poistuessaan eukon luota he tunsivat hengittävänsä vapaammin täytettyään raskaan velvollisuuden, eivätkä he sitten koko iltana kertaakaan häntä lähestyneet. Nuori ruhtinatar Bolkonski oli ottanut mukaansa käsityön, joka hänellä oli kultaompeleisessa samettisessa työlaudussa. Hänen kaunis ylähuulensa, jolla hieman eroitti mustia haivenia, oli hampaisiin nähden matalahko, mutta miten suloisesti se nousi ja miten hurmaavasti se toisinaan venyi ja laskeutui alahuulelle. Kuten aina todellisesti viehättävillä naisilla, samoin ruhtinattarellakin, puutteellisuus – huulen mataluus ja puoliavoin suu – teki hänet erikoisen viehättäväksi ja kauneutensa ainoastaan hänelle ominaiseksi ja omaksi. Kaikki katselivat mielellään tätä terveyttä ja eloisuutta uhkuvaa tulevaa äitiä, joka niin helposti kesti tilansa. Vanhukset ja ikäviä synkkämieliset nuorukaiset tunsivat häntä katsellessaan tulevansa hänen kaltaisikseen, kun hetken olivat olleet hänen seurassaan ja puhelleet hänen kanssaan. Ken hänen kanssaan puheli ja alati näki hänen kirkkaan hymynsä ja loistavan valkeat, välkkyvät hampaansa, hän luuli sillä erällä olevansa erityisen rakastettava. Ja näin luuli jokainen.

Pieni ruhtinatar mennä viipotti työlaudukku kädessä lyhyvin nopein askelin pöydän taakse, korjaili pukuaan ja istahti sohvalle hopeaisen teekkeitön ääreen; aivan kuin kaikki, mitä hän teki, olisi ollut sekä hänelle itselleen että häntä ympäröiville huviksi.

– Otin työn mukaani, – hän sanoi, avaten työlaudukkuansa ja puhuen kaikille yhteisesti. – Katsokaa, Annette, ettehän vain ole laskenut pahaa pilaa, – lausui hän emäntään kääntyen: – kirjoititte, että teillä on vain pieni illanvietto. Nähkääs, miten huonosti olen puettu.

Ja hän levitti kätensä näyttääkseen soman, pitseillä koristetun, harmahtavan pukunsa, jonka hieman rintain alapuolella oleva vyötäre oli peitetty leveällä nauhalla.

– Rauhoittukaa, Lisa, olette näinkin sievin seurassa, – Anna Pavlovna vastasi.

– Tiedättekö, että mieheni minut jättää, – jatkoi ruhtinatar samalla äänellä, kääntyen erään kenraalin puoleen: – hän syöksyy surman suuhun. Sanokaa minulle, minkätähden tämä inhottava sota? – sanoi hän ruhtinas Vasilille, ja vastausta odottamatta, hän kääntyi ruhtinas Vasilin tyttären, ihanan Helenan, puoleen.

– Mikä hurmaava olento, tuo pikku ruhtinatar! – kuiskasi ruhtinas Vasili Anna Pavlovnalle.

Heti ruhtinattaren jälestä saapui kookas, täyteläinen nuori mies, jolla tukka oli lyhyeksi leikattu, lasit nenällä, sen aikuisen kuosin mukaiset vaaleat housut, korkea rintaröyhellys ja

punasenruskea hännystakki. Tämä täyteläinen nuori mies oli Katariinan aikuisen kuuluisan ylimyksen, kreivi Besuhovin lehtopoika. Kreivi oli Moskovassa kuoleman sairaana. Nuori mies ei vielä ollut virassa ja oli vasta tuonaan saapunut ulkomailta, missä oli kasvatettu, ja oli ensikertaa seurapiirissä. Anna Pavlovna toivotti hänet tervetulleeksi, mutta päännökökkyksensä oli ylen hillitty, ja tervehti hän sellaisella vain vähäpätöisimpiä vieraitaan. Mutta huolimatta tästä tavallaan "alhaisimmasta" tervehdyksestä, saattoi Anna Pavlovnan kasvoilla huomata, Pierren huoneeseen astuessa, levottomuutta ja kauhua, joka on tavallista, kun nähdään jotain liian mahtavaa ja tilaisuuteen sopimatonta. Vaikka Pierre tosin oli jonkun verran muita huoneessa olevia miehiä kookkaampi, niin ei tämä kauhu suinkaan siitä johtunut, vaan vaikutti sen ainoastaan hänen viisas ja samalla kaino, tarkkaava ja luonnollinen katseensa, joka eroitti hänet kaikista vierashuoneessa olevista.

– Erittäin ystävällisesti teitte, *monsieur Pierre*, kun tulitte tervehtimään sairas raukkaa, – sanoi hänelle Anna Pavlovna, pelokkaasti vilkaisten tätiin, jonka luo hän johdatti Pierreä. Pierre jupisi jotain epäselvästi, ja hänen katseensa harhaili jotain etsien. Hän hymyili iloisesti ja hilpeästi kumartaessaan pikku ruhtinattarelle, aivan kuin läheiselle tuttavalleen, ja astui tädin luo. Anna Pavlovna ei suotta ollut peloissaan, sillä Pierre ei malttanut kuunnella tädin juttuja keisarinnan terveydestä, vaan poistui hänen luotaan kesken juttua. Kauhuissaan Anna Pavlovna ehätti hänelle sanomaan:

– Ettekö tunne abotti Moriota? Hän on sangen merkillinen henkilö...

– Tunnen toki, olen kuullut hänen suunnitelmistaan ikuisen rauhan toteuttamiseksi, ja onhan se sangen mieltäkiinnittävää, mutta tuskinpa mahdollista...

– Luuletteko? ... sanoi Anna Pavlovna, jotain sanoakseen ja voidakseen jälleen ryhtyä emännän tehtäviin. Mutta Pierre teki toisen tyhmyyden. Ensin hän poistui tädin luota, kuulematta tämän juttuja, nyt hän puheillaan pidätteli emäntää, jolla oli muita toimia. Hän alkoi, pää kumarassa ja suuret jalat harillaan, selittää Anna Pavlovnalles, miksi hän piti abotin suunnitelmia houreina.

– Keskustelkaamme tästä joskus, – sanoi Anna Pavlovna, hymyillen.

Ja päästyään erilleen nuoresta miehestä, joka ei tunne seuratapoja, hän ryhtyi taas emännän tehtäviin ja jatkoi kuuntelemistaan ja tähystelemistään, valmiina auttamaan siellä, missä keskustelu alkoi heiketä. Kuten kehrutehtaan isäntä, sijoitettuaan työmiehet kunkin paikalleen, käyskentelee tehtaassaan ja huomattessaan jonkun väärtinän seisahdun tai oudosti ääntelevän, narisevan tai liian äänekkäästi hyrisevän, heti kiirehtää apuun, vaimentaa tai lisää sen vauhtia; samoin Anna Pavlovnakin, käyskennellessään vierashuoneessaan, pysähtyi jonkun seuran luo, missä keskustelu oli vaiennut tai missä liian paljon puheltiin, ja yhdellä sanallaan tai jonkun henkilön siirrolla sai keskustelukoneen tasaiseen, säädylliseen käyntiin. Mutta Pierren suhteen näkyi hän yhä olevan erittäin huolissaan. Huolestuneena tarkasteli hän, kun Pierre lähestyi Mortemartin piiriä tai kun hän poistui seuran luo, missä Abotti puhui. Pierre, joka oli kasvatettu ulkomailla, oli nyt ensimmäisen kerran venäläisessä illanvietossa. Hän tiesi, että koko Pietarin älystö oli tänne kokoontunut, ja siksipä hänen silmänsä harhailivat, kuten lasten lelukaupassa. Hän pelkäsi koko ajan, että viisaat puheet, joita nyt voisi kuulla, menevät hänen korvainsa ohi. Katsellessaan saapuneiden vieraiden varmoja ja kauniita kasvopiirteitä, hän yhä odotti kuulevansa jotain erityisen viisasta. Viimein hän meni Morion luo. Keskustelu tuntui hänestä mieltäkiinnittävältä, ja hän pysähtyi, odotellen tilaisuutta ajatustensa lausumiseen, joka on niin mieluista nuorukaisille.

III

Anna Pavlovnan illanvietto oli käynnissä. Värttinät surisivat tasaisesti ja taukoamatta joka puolella. Seura oli hajaantunut kolmeen piiriin, jollemme ota huomioon tättä, joka istui syrjässä erään vanhahkon naishenkilön kanssa, joka itkettyneine laihoine kasvoineen näytti olevan jotenkin vieras tässä loistavassa seurassa. Eräässä piirissä, jossa enimmäkseen oli miehiä, oli sieluna abotti; toisessa, nuorten, kaunotar-ruhtinatar Helena, ruhtinas Vasilin tytär ja sievä, punaposkinen, ikäänsä nähden liian lihava pikku ruhtinatar Bolkonski. Kolmannessa – Mortemart ja Anna Pavlovna.

Vikomtti oli siro nuori mies, jolla oli pehmeät piirteet ja liikkeet ja joka nähtävästi piti itseään kuuluisuutena, mutta kun oli saanut hyvän kasvatuksen, niin oli vaatimattomasti jättäytynyt sen seuran käytettäväksi, missä kulloinkin liikkui. Anna Pavlovna kestitsi vieraitaan hänellä. Samoin kuin kunnollinen hovimestari tarjoaa meille jonain ylenluonnollisen maukkaana herkkuna lihapalan, jota emme söisi, jos näkisimme sen rähjäisessä keittiössä; samoin Anna Pavlovna tänä iltana tarjosi vierailleen jonain ylenluonnollisena hienoutena, ensin vikomttia, sitten abottia. Mortemartin piirissä alettiin heti puhua Enghienin herttuan murhasta. Vikomtti väitti Enghienin herttuan sortuneen jaloutensa tähden, ja että oli olemassa erityisiä syitä Bonaparten kiukkuun.

– Ah, niin, *Contez nous cela, vicomte*,¹ – sanoi Anna Pavlovna, ja hän oli haltioissaan, ajatellessaan miten *à la Louis XV* kuuluikaan lauseparsi: *contez nous cela, vicomte*.

Vikomtti kumarsi suostumuksen merkiksi ja hymyili kohteliaasti. Anna Pavlovna muodosti piirin vikomtin ympärille ja pyysi koko seuraa kuulemaan hänen kertomustaan.

– Vikomtti on ollut herttuan personallinen tuttava, – kuiskasi Anna Pavlovna eräälle kuulijoista. – Vikomtti on verraton kertoja, – lausui hän toiselle. – Miten heti huomaa, että ihminen on hyvästä seurapiiristä, – sanoi hän kolmannelle; ja vikomtti tarjottiin seuralle kauneimmassa ja hänelle edullisimmassa valossa, kuten paahtopaisti vihannesten keskellä kuumalla kulholla.

Vikomtti halusi jo alkaa kertomuksensa ja hymyili vienosti.

– Siirtykää tänne, rakas Helena, – sanoi Anna Pavlovna kaunotar-ruhtinattarelle, joka istui loitommalla ja oli toisen piirin keskipisteenä.

Ruhtinatar Helena hymyili; hän nousi paikaltaan, tuo sama kukkaansa puhjenneen ihanan naisen hymy huulilla, joka hänellä oli astuessaan vierashuoneeseen. Hiljaa kahisi hänen muratilla ja sammalella koristettu valkea tanssiaispukunsa, hänen valkeat olkansa hohtivat, tukka ja jalokivet välkkyivät, kun hän astui väistyväin miesten keskitse. Ja hän astui suoraan Anna Pavlovnan luo, katsomatta kehenkään, mutta hymyillen kaikille, aivan kuin ystävällisesti olisi tarjonnut kaikkien ihailtavaksi vartensa suloutta, olkainsa, selkänsä ja rintansa pyöreyttä, jotka sen aikuisen tavan mukaan olivat sangen paljaat. Hän näytti itsekin tuntevan, että hän oli oleva tanssiaisten kuningatar. Helena oli niin ihana, ettei hänessä huomannut veikistelemisen varjoakaan, päinvastoin, aivan näytti kuin hän olisi hävennyt epäämätöntä ja vakuuttavan vaikuttavaa kauneuttaan. Tuntui kuin olisi hän tahtonut, vaikkei voinut, vaimentaa suloutensa vaikutusta.

(*Quelle belle personne!*)² virkkoi jokainen hänet nähdessään. Vikomtti joutui hämilleen aivan kuin taikavoiman iskusta, hän kohautti harteitaan, ja hänen silmänsä painuivat alas, kun Helena istahti hänen eteensä ja valaisi hänet ainaisella hymyllään.

– *Madame, je crains pour mes moyens devant un pareil audiloire*,³ – hän sanoi, kallistaen hymyillen päätään.

Ruhtinatar ei vastannut sanaakaan, nojautuihan vaan paljaalla, täytelällä käsivarrellaan pöytää vasten ja odotti hymyillen. Koko kertomuksen ajan hän istui suorana, katsahtaen toisinaan

¹ Kertokaahan meille tästä, vikomtti.

² Mikä ihana olento!

³ Todellakin epäilen taitoani tällaisen yleisön kuullen.

milloin täytelään kauniiseen käteensä, joka puristuksesta oli muuttanut muotoaan, milloin vielä kauniimpaan rintaansa, jolla hän korjaili jalokivi-kaularihmaansa; toisinaan hän korjaili pukunsa poimuja, ja aina kun kertomus kävi jännittäväksi, katsahti hän Anna Pavlovnaan, ja heti oli hänen kasvoillaan sama ilme kuin hovineidinkin, ja sitten hän taas rauhoittui loistavaan hymyilyyn. Helenan jälestä siirtyi myös pikku ruhtinatar teepöydän äärestä.

– Odottakaa minua, otan työni, – hän puheli. – Mitä te mietitte? – lausui hän ruhtinas Hippolytille: – tuokaahan työlaukkuni.

Ruhtinattaren hymyillessä ja puhellessa katkesi kertomus äkkiä. Hän sovitteleikse iloisena istumaan.

– Nyt on hyvä ollani, – hän puheli, pyysi alkamaan ja ryhtyi työhönsä.

Ruhtinas Hippolyt toi työlaukun, nosti nojatuolinsa lähelle ruhtinatarta ja istuutui hänen vierelleen.

Le charmant Hippolyte oli hämmästyttävästi kaunotar-sisarensa näköinen, mutta siitä huolimatta tavattoman ruma. Piirteet hänellä olivat samat kuin sisarellakin, mutta jälkimäisellä valaisi kaiken elämänhaluinen, itsetyytyväinen, nuori ainainen hymy ja harvinainen anttiikkinen ruumiin sulous; veljellä taas samat piirteet samensi tylsämielisyys ja ainainen itseks äreys, ja ruumis hänellä oli hinterä ja heikko. Silmät, nenä, suu, kaikki näyttivät kouristuneen jonkinlaiseen epämääräiseen, ikävään viuruun, ja kädet ja jalat olivat aina luonnottomissa asennoissa.

– Eihän vain ole kyseessä kummitusjutut? – hän sanoi, istuutuessaan ruhtinattaren viereen ja asetellessaan lornettia nenälleen, aivan kuin hän ilman tätä esinettä ei taitaisi puhua.

– *Mais non, mon cher*,⁴ – vastasi harteitaan kohauttaen kummasteleva kertoja.

– Tahdon vain huomauttaa, etten voi kärsiä kummitusjuttuja, – sanoi hän sellaisella äänellä, että saattoi huomata hänen ensin lausuneen nuo sanat ja sitten vasta käsittäneen niiden merkityksen.

Varmuus, millä hän puhui, teki vaikeaksi käsittää, oliko ylen viisasta tai ylen tyhmää hänen lausumansa. Hänellä oli tummanviheriä hännystakki ja, kuten hän itse sanoi, *cuisse de nymphe effrayée*⁵ väriset housut, pitkät sukat ja solkikengät.

Vikomtti kertoi sangen viehättävästi siihen aikaan hyvin yleisen jutun, miten Enghienin herttua salaviihkaa oli käynyt Pariisissa tapaamassa neiti Georgea ja siellä tavannut Bonaparten, joka myös oli ollut kuulun näyttelijättären suosikkeja; ja miten Napoleon tällöin, tavattuaan herttuan, oli saanut kaatuvaiskohtauksen, joka tauti häntä siihen aikaan vaivasi, ja oli joutunut herttuan käsiin, mutta tämä ei ollut valtaansa käyttänyt; mutta että Bonaparte sittemmin tämän jalomielisyyden oli kostanut kuoleamalla. Juttu oli viehättävä ja kannustava, erittäinkin siinä kohdassaan, missä kilpailijat yhtäkkiä tuntevat toisensa, ja naiset olivat nähtävästi haltioissaan.

– Verratonta, – sanoi Anna Pavlovna, vilkaisten kysyvästi pikku ruhtinattareen.

– Verratonta, – kuiskasi pikku ruhtinatar, pistäen neulan työhönsä, aivan kuin merkiksi, että kertomuksen jännittäväisyys ja ihanuus estävät häntä jatkamasta työtä.

Vikomtti oivalsi tämän hiljaisen ylistyksen ja kiitollisesti hymähtäen hän jatkoi; mutta samassa Anna Pavlovna, joka koko ajan oli tarkastellut pelottavaa nuorta miestä, huomasi tämän liian kiihkeästi ja äänekkäästi puhelevan abotin kanssa ja kiirehti apuun vaaralliselle paikalle. Todellakin oli Pierre onnistunut saamaan abotin väittelyyn valtiollisesta tasapainosta; ja abotti, innostuneena nähtävästi nuoren miehen sydämellisestä kiivaudesta, alkoi esittää lempiaatettaan. Molemmat he liian innostuneesti ja luonnollisesti kuuntelivat ja puhelivat, ja tämä se ei miellyttänyt Anna Pavlovnaa.

– Keino – Europan tasapaino ja kansojen oikeus, – puhui abotti. Jos sellainen mahtava valtakunta kuin Venäjä, jota moititaan raakuudesta, epäitsekäästi asettuu liiton johtajaksi, niin on Europan tasapaino saavutettu ja – maailma pelastettu!

⁴ Ei suinkaan, rakkaani.

⁵ Säikähtyneen luonnottaren lonkan väriset.

– Miten sitten löydätte tällaisen tasapainon? – alkoi Pierre.

Mutta samalla saapui heidän luokseen Anna Pavlovna ja katsahdettuaan ankarasti Pierreen, kysyi italialaiselta, miten tämä on kestänyt Pietarin ilmaston vaikutuksia. Italialaisen kasvot saivat äkkiä uuden ilmeen – loukatun, teeskentelevän imelän, joka nähtävästi oli hänelle ominainen kun hän puheli naisten kanssa.

– Olen niin lumottu seurapiirini älyn ja sivistyksen hurmasta, ja etenkin naisseuran, etten vielä ole ehtinyt ajattelemaan ilmastoja, – hän vastasi.

Päästämättä enää abottia ja Pierreä näkyvistään Anna Pavlovna johdatti heidät toisten joukkoon, voidakseen mukavammin tehdä huomioitaan.

IV

Vierashuoneeseen astui samassa uusi henkilö. Tämä uusi henkilö oli nuori ruhtinas Andrei Bolkonski, pikkuruhtinattaren mies. Ruhtinas Bolkonski oli lyhyläntä, sangen kaunis mies täsmällisine kuivine piirteineen. Koko hänen olentonsa, väsyneestä, ikävöivästä katseesta rauhalliseen, säntilliseen astuntaan, oli räikeimpänä vastakohtana hänen pienelle vilkkaalle vaimolleen. Nähtävästi hän tunsikaikki vieraat, vieläpä tuntui kuin olisi hän heihin ylen kyllästynyt, niin ettei tahtonut heitä kuulla eikä nähdä. Eniten näytti hän sentään kyllästyneen kauniiseen puolisoonsa. Virnistellen hän kääntyi hänestä. Hän suuteli Anna Pavlovnan kättä ja tarkasteli silmät sirillään seuraa.

– Aiotteko lähteä sotaan, ruhtinas? – kysyi Anna Pavlovna.

– Kenraali Kutusof on suvainnut määrätä minut adjutantiksi, – vastasi Bolkonski, korottaen sof-tavuun ranskalaiseen tapaan.

– Mutta entäs Lise, vaimonne?

– Hän matkustaa maalle.

– Kuinka hennotte riistää meiltä ihanan puolisonne?

– *André*, – sanoi hänen vaimonsa, puhellen miehelleen samalla veikistelevällä äänellä kuin vieraillekin, – tiedätkö, minkälaisen jutun vikomtti kertoi meille neiti Georgesta ja Bonapartesta!

Ruhtinas Andrei siristi silmiään ja kääntyi häneen selin. Pierre joka ei hetkeksikään ollut päästänyt hänestä iloisia, ystävällisiä silmiään, astui hänen luokseen ja tarttui häntä käteen. Ruhtinas Andrei, vilkaisematta edes tarttujaan, nyrpisti naamansa viuruun ilmaistakseen suuttumustaan; mutta huomattuaan Pierren hymyilevät kasvot, hymähti itsekin odottamattoman hyvántahtoisesti ja ystävällisesti.

– Kas vaan! Sinäkin suuressa maailmassa! – hän sanoi.

– Tiesin teidän saapuvan, – Pierre vastasi. – Tulen teille illalliselle, – hän lisäsi hiljaa, jottei häiritsisi vikomttia, joka jatkoi kertomustaan. – Käykö päinsä?

– Ei, ei käy, ei käy, – sanoi ruhtinas nauraen, kädenpuristuksella ilmaisten Pierrelle, ettei sellaisia tarvitse kysyä.

Hän aikoi vielä jotain sanoa, mutta samassa nousi ruhtinas Vasili tyttärineen, ja tehdäkseen heille tietä nousi myös kaksi nuorta miestä.

– Suonette minulle anteeksi, rakas vikomtti, – sanoi ruhtinas Vasili ranskalaiselle painaen häntä hihasta tuoliin, estääkseen siten häntä nousemasta. – Tämä onneton lähettilään juhla riistää minulta ilon ja keskeyttää teidät. Kovin on ikävä jättää teidän hurmaava illanviettonne, – sanoi hän Anna Pavlovnalle.

Hänen tyttärensä, ruhtinatar Helena, lähti pujotteleimaan tuolien välitse kannatellen kevyesti pukunsa poimuja, ja hymy loisti entistään kirkkaampana hänen ihanilla kasvoillaan. Pierre katseli riemastuneena, melkein päpelästyneenä kaunotarta, kun tämä kulki hänen ohitse.

– Sängen ihana, – sanoi ruhtinas Andrei.

– Erittäin, – sanoi Pierre.

Mennessään Pierren ohi ruhtinas Vasili tarttui hänen käteensä ja virkkoi Anna Pavlovnalle:

– Sivistäkää tämä karhu. Kuukauden hän jo on luonani asunut, ja ensi kerran näen hänet seurassa. Nuori mies ei mitään niin kaipaakaan kuin viisasten naisten seuraa.

Anna Pavlovna hymähti ja lupasi ottaa hänet hoituviinsa, sillä hän tiesi Pierren olevan isän puolelta sukua ruhtinas Vasilille. Vanha nainen, joka oli istunut tädin luona, nousi hätätytyneesti ja ehätti ruhtinas Vasilin eteisessä. Teeskennelty huomaavaisuus oli kadonnut jäljettömiin hänen kasvoiltaan. Ainoastaan pelko ja rauhattomuus kuvastuivat hänen hyvänsävyisillä itkettyneillä kasvoillaan.

– Mitä sanotte minulle, ruhtinas, Boris pojastani? (Boris sanaa lausueessaan hän korotti erityisen vahvasti o äänteen.) – En voi enää viipyä Pietarissa. Sanokaa, minkälaisia tietoja voin viedä poika rukalleni?

Vaikkakin ruhtinas haluttomasti ja melkein epäkohteliaasti kuunteli iäkkään naisen puhetta ja näytti kärsimättömältä, eukko hellästi ja liikuttavasti hänelle hymyili ja, jottei hän poistuisi, tarttui häntä käteen.

– Helppohan teidän on lausua sananen keisarille, ja hänet siirretään heti kaartiin, – hän pyyteli.

– Uskokaa, olen tekevä kaikkeni, ruhtinatar, – vastasi ruhtinas Vasili, – mutta vaikea on minun pyytää keisarilta; neuvon teitä kääntymään Rumjantsovin puoleen ruhtinas Golitsinin välityksellä: se olisi viisaampaa.

Iäkäs nainen oli ruhtinas Drubetskoi ja kuului hän siis nimeensä nähden Venäjän parhaisiin sukuihin, mutta hän oli köyhä ja kauvan sitten jo jättänyt suuren maailman ja menettänyt entiset suhteensa. Hän oli saapunut hommaamaan ainoan poikansa määräämistä kaartiin. Ainoa syy hänen ilmestymiseensä ja tuloonsa Anna Pavlovnan illanviettoon oli ollut ruhtinas Vasilin tapaaminen ja ainoastaan sentähden hän oli kuunnellut vikomtin kertomusta. Hän pelästyi ruhtinas Vasilin sanoista, hänen aikoinaan kauniilla kasvoillaan välähti suuttumuksen ilme, mutta vain hetkeksi. Pian hän taas hymyili ja entistään lujemmin hän tarttui ruhtinaan käteen.

– Kuulkaahan, ruhtinas, – hän sanoi, – en koskaan ole teitä pyytänyt, en koskaan pyydä, en koskaan ole muistuttanut teille isäni ja teidän välisestä ystävyydestä. Mutta nyt pyydän teitä Jumalan nimeen, tehkää tämä poikani hyväksi, ja olen pitävä teitä hyväntekijänäni, – lisäsi hän hätäillen. – Ettehän suutu, lupaattahan. Olen pyytänyt Golitsinia, hän kieltäytyi. *Soyez le bon enfant que vous avez été*,⁶ – puheli hän ja koetti hymyillä, vaikkakin kyyneleet silmissä helmeilivät.

– Isä, myöhästymme, – sanoi ruhtinatar oven luota, kääntäen kaunista päätään anttiikkisilla harteillaan.

Mutta vaikutusvalta ylä-ilmoissa on pääoma, jota on säästään käytettävä, jottei se hupenisi. Ruhtinas Vasili tiesi tämän ja kun hän ymmärsi, että jos hän kaikkien puolesta pyytäisi, niin pian kävisi hänelle itselleen pyytäminen mahdottomaksi, ja sentähden hän harvoin käytti vaikutusvaltaansa. Nyt hän kuitenkin tunsu jonkinlaista omantunnon soimausta, vallankin ruhtinattaren uudistetun pyynnön jälkeen. Ruhtinatar oli muistuttanut hänelle totuuksia: ensi askelistaan virka-uralla oli hänen todellakin kiittäminen ruhtinattaren isää. Sitä paitsi huomasi hän ruhtinattaren käytöstavasta tämän kuuluvan niihin naisiin, etenkin äiteihin, jotka kerran saatuaan jotain päähänsä eivät asiaa jätä, ennenkuin heidän tahtonsa on täytetty, ja jotka, ellei niin käy, ovat valmiit jokapäiväisiin, jokahetkisiin hyökkäyksiin, vieläpä ikäviin kohtauksiinkin. Tämä viimeinen mietelmä sai hänet horjumaan.

– Rakas Anna Mihailovna, – sanoi hän tuolla ainaisella tuttavallisella ja ikävystyttävällä äänensävyllä, – miltei mahdotonta on minun tehdä, mitä vaaditte; mutta näyttääkseni, miten teitä rakastan ja miten suuresti kunnioitan isä vainajanne muistoa, olen tekevä mahdottomiakin: poikanne siirretään kaartiin, tässä käteni. Oletteko tyytyväinen?

– Rakkaani, olette hyväntekijäni! Muuta teiltä en odottanutkaan; tiesin miten hyvä olette.

Ruhtinas aikoi lähteä.

– Odottakaa hetkinen, pari sanaa. Jos hän kerran siirretään kaartiin... – Hän hämmentyi: – Te olette hyvissä väleissä Mihail Ilarionovitsh Kutusovin kanssa, suositelkaa poikaani hänelle adjutantiksi. Silloin olisin rauhallinen enkä silloin enää...

Ruhtinas Vasili hymähti.

⁶ Olkaa sama hyvä lapsi kuin olette ollutkin.

– Tätä en lupaa. Varmaankaan ette tiedä, miten ihmiset ahdistavat Kutusovia sen jälkeen kun hän nimitettiin ylipäälliköksi. Hän itse kertoi minulle, miten kaikki Moskovan rouvat yhteisestä sopimuksesta tahtoisivat antaa poikansa hänelle adjutanteiksi.

– Ei, luvatkaa, en teitä päästä rakkaani, hyväntekijäni...

– Isä, – toisti taas samallaisella äänellä kaunotar, – myöhästymme.

– Niin, näkemiin, hyvästi. Näettekö?

– Siis huomenna esitätte keisarille?

– Varmasti, mutta Kutusoville en lupaa.

– Ei, luvatkaa, luvatkaa, *Basile*, – puheli Anna Mihailovna hänen jälkeensä, ja puhellessaan hän hymyili kuten nuori veikistelijä. Aikoinaan tällainen hymyily hänelle nähtävästi oli ollut hyvinkin sopiva, mutta nyt se ei lainkaan sopinut hänen kuihtuneille kasvoilleen. Hän oli nähtävästi unhoittanut vuotensa ja käytti totuttuun tapaan kaikki naiselliset keinonsa. Mutta heti ruhtinaan lähdettyä, oli hänen kasvoillaan taas entinen kylmä ja teeskennelty ilme. Hän palasi piiriin, missä vikomtti yhä kertoi, ja oli kuuntelevinaan, mutta todellisuudessa odotteli hän vain lähtöhetkeä, sillä olihan hänen tehtävänsä nyt suoritettu.

V

– Mutta mitä ajattelette tästä viimeisestä komediasta, kruunauksesta Milanossa? – sanoi Anna Pavlovna. – Ja entäs tämä komedia sitten: 'Genuan ja Luccan asukkaat esittävät toivomuksiaan herra Bonapartelle. Ja herra Bonaparte istuu valta-istuimella ja toteuttaa kansojen toivomuksia! Hurmaavaa! Ei, tämä vie ihmiseltä järjen! Aivanhan näyttää maailma menettäneen päänsä!

Ruhtinas Andrei myhähti ja katsoi Anna Pavlovnaa suoraan silmiin.

(*Dieu me la donne, gare à qui la touche*"),⁷ – sanoi hän (Napoleonin sanat kruunua päähänsä asettaessaan). – Kerrotaan hänen olleen jumalaisen kauniin näitä sanoja lausuessaan, – lisäsi ruhtinas ja toisti vielä kerran nuo sanat Italian kielellä: (*Dio mi la dona, gai a qui la tocca*).

– Toivon, – jatkoi Anna Pavlovna, – että tämä vihdoinkin on se pisara, joka saa maljan kukkuroilleen. Hallitsijat eivät enää voi kärsiä tätä miestä, joka uhmaa kaikkea.

– Hallitsijat! En puhu Venäjästä, – sanoi vikomtti kohteliaasti ja toivottomasti: – Hallitsijat, neitiseni! Mitä ovat he tehneet Ludvig XVIII: n hyväksi, mitä kuningattaret, mitä Elisabethin hyväksi? Ei mitään, – jatkoi hän innoissaan. Uskokaa, he ovat saaneet rangaistuksen bourbonein asian kavaltamisesta. Hallitsijat? He lähettävät lähettiläänsä onnittelemaan vallananastajaa.

Ja ylenkatseellisesti huohtaen hän kääntyi istuimellaan. Kuultuaan nämä viimeiset sanat ruhtinas Hippolyt, joka koko ajan oli tarkastellut vikomttia lornetillaan, äkkiä kääntyi pikku ruhtinattareen, pyysi häneltä neulan ja alkoi selitellä hänelle Condé suvun vaakunaa, samalla piirrellen neulalla pöytään. Hän oli niin vakavan näköinen näitä selityksiä tehdessään, että näytti kuin olisi ruhtinatar häneltä niitä pyytänyt.

– Kilven vinojana punainen, reunat punaiset ja taivaansiniset – Condé suvun vaakuna.

Ruhtinatar kuunteli häntä hymyillen.

– Jos Bonaparte vielä vuodenkin istuu Ranskan valta-istuimella, – jatkoi vikomtti alettua keskustelua, – niin menevät asiat liian pitkälle. – Eikä hän lainkaan toisia kuunnellut, seurasihan vain omia aatoksiaan, sillä hän tiesi paraiten tuntevansa asian. – Vehkeilyillä, väkivallalla, karkoituksilla, murhilla Ranskan yhteiskunta, tarkoitan kelvollista yhteiskuntaa, hävitetään sukupuuttoon, ja silloin...

Hän kohautti olkapäitään ja levitti kätensä. Pierre tarttui keskusteluun jotain sanoakseen (keskustelu häntä kannusti), mutta Anna Pavlovna, joka yhä häntä vartioi, keskeytti hänet:

– Keisari Aleksanteri, – sanoi hän surumielisesti, kuten hän aina puhui keisarillisesta perheestä, – keisari Aleksanteri on ilmoittanut jättävänsä ranskalaisten omaksi asiaksi hallitusmuodon valinnan. Eikä ole epäilystäkään, luulen minä, että kansa, päästyään vallananastajista, heittäytyy laillisen kuninkaan syliin, – sanoi Anna Pavlovna, koettaen olla ystävällinen pakolaisille ja rojalisteille.

– Se on epäiltävää, – sanoi ruhtinas Andrei. – *Monsieur le vicomte* aivan oikein arvelee asiain menneen liian pitkälle. Arvelen käyvän vaikeaksi entiselleen palautumisen.

– Kuulemani mukaan, – puuttui taas Pierre keskusteluun, – on melkein koko aatelisto jo siirtynyt Bonaparten puolelle.

– Tätä väittävät bonapartistit, – sanoi vikomtti, vilkaisematta edes Pierreen. – Nykyään on vaikea saada selville Ranskan yleinen mielipide.

– Onpas Bonaparte sen lausunut, – sanoi ruhtinas Andrei pilkallisesti.

Selvästi huomasi, ettei Mortemart häntä miellyttänyt, ja että hän, vaikkei edes häneen katsonut, suuntasi puheensa häneen.

⁷ Jumala on minulle tämän antanut, voi onnetonta, ken siihen koskee.

"Minä osoitin heille tien kunniaan", – jatkoi hän hetken vaiti oltuaan Napoleonin sanoilla: – "he eivät suostuneet; avasin heille eteiseni, he syöksyivät joukoin" ... En tiedä missä määrin hänellä lienee ollut oikeus näin sanoa.

– Hänellä ei ole ollut mitään oikeutta, vastasi vikomtti. – Herttuan murhan jälkeen eivät intohimoisimmatkaan ihmiset pidä häntä sankarina. Joskin jotkut ovat häntä sankarina pitäneet, – puheli vikomtti Anna Pavlovnaan kääntyneenä, – niin herttuan murhan jälkeen on taivas saanut uuden marttyyrin ja maa menettänyt sankarin.

Eivät ehtineet Anna Pavlovna eivätkä muutkaan vieraat vielä palkitsemaan vikomtin viimeisiä sanoja hymyilyllä, kun Pierre taas takertui keskusteluun, eikä Anna Pavlovnakaan, vaikka aavistikin hänen lausuvan jotain sopimatonta, enää voinut häntä pidättää.

– Engghienin herttuan mestaus oli valtiollinen välttämättömyys, – hän lausui; – ja siinäpä juuri onkin mielestäni Napoleonin sielun suuruus, ettei hän pelännyt yksinään ottaa vastuulleen tätä tekoa.

– Jumalani! Jumalani! – supisi Anna Pavlovna kauhuissaan.

– Mitä sanoittekaan, *monsieur Pierre*, pidätkö murhaa sielun suuruutena' – sanoi pikku ruhtinatar hymyillen ja tarttui työhönsä.

– Ah! Oh! – kuului joka puolelta.

– Verratonta! sanoi ruhtinas Hippolyt Englannin kielellä ja alkoi mäjäytellä kämmenellä polveensa.

Vikomtti kohautti olkapäitään. Pierre katsahti voitonriemuisena yli lasiensa kuulijoihin.

– Puhun täten sentähden, – jatkoi hän epätoivoisena, – että bourbonit pakenivat vallankumousta, jättäen kansan mielivallalle; mutta Napoleon yksin käsitti vallankumouksen merkityksen, voitti sen, ja sentähden hän ei yhteisen hyvän tähden voinut säästää yksilön henkeä.

– Ettekö halua siirtyä tuon pöydän luo? – sanoi Anna Pavlovna.

Mutta Pierre jatkoi puhettaan.

– Ei, – lausui hän, innostuen yhä enemmän: – Napoleon on suuri, sillä hän oli suurempi vallankumousta, hän hillitsi sen kauhuja ja säilytti kaiken hyvän – kansalaisten yhdenvertaisuuden, sanan- ja painovapauden – ja ainoastaan näitä varten hän anastikin vallan.

– Niin, jos hän vallan anastettuaan olisi sen luovuttanut lailliselle kuninkaalle eikä käyttänyt sitä murhatöihin, niin pitäisin minäkin häntä suurena ihmisenä, – sanoi vikomtti.

– Se olisi ollut hänelle mahdotonta. Kansa oli luovuttanut hänelle vallan ainoastaan sentähden, että hän vapauttaisi sen bourboneista, ja sentähden että piti häntä suurena miehenä. Vallankumous oli suurtyö, – jatkoi Pierre, ilmaisten tällä epätoivoisalla ja ärsyttävällä välilauseella täydellisen nuoruutensa ja halunsa lausua ajatuksensa mahdollisimman räikeästi.

– Vallankumous ja hallitsijan murha suurtöitä?.. Tämän jälkeen ... mutta ettekö haluaisi siirtyä tuon pöydän luo? – toisti Anna Pavlovna.

– *Contrat social*, – lausu vikomtti hymyillen hillitysti.

– En puhu hallitsijan murhasta, puhun aatteista.

– Niin, rosvouden, murhan ja hallitsijan murhan aatteista, – keskeytti hänet taas pilkallinen ääni.

– Nämä ovat olleet liiallisuuksia tietenkin, mutta eiväthän ne ole pääasioita, suurin merkitys on ihmisen oikeuksissa, ennakkoluulojen häviämisessä, kansalaisten yhdenvertaisuudessa; ja kaikki nämä aatteet on Napoleon säilyttänyt täydessä voimassa.

– Vapaus ja yhdenvertaisuus, – lausui vikomtti pilkallisesti, aivan kuin hän viimeinkin todenteolla olisi tahtonut osoittaa tuolle nuorukaiselle hänen puheittensa järjettömyyden: – ne ovat vain heliseviä sanoja, jotka jo aikoja sitten ovat menettäneet kaikkunsa. Ken ei rakastaisi vapautta ja yhdenvertaisuutta? Vapahtajamme jo aikoinaan julisti vapautta ja yhdenvertaisuutta. Ovatko ihmiset vallankumouksen jälkeen tulleet onnellisemmiksi? Päinvastoin. Me halusimme vapautta, mutta Bonaparte sen hävitti.

Ruhtinas Andrei tarkasteli hymyhuulin milloin Pierreä, milloin vikomttia, milloin emäntää. Pierren hyökkäyksen alussa Anna Pavlovna kauhistui, vaikkakin oli niin tottunut liikuskelemaan suuressa maailmassa; mutta huomattuaan, ettei vikomtti menettänyt malttiaan Pierren herjaavien puheitten johdosta, ja tultuaan vakuutetuksi, ettei niitä enää voi sotkea, hän kokosi voimansa, liittyi vikomttiin ja hyökkäsi puhujan kimppuun.

– Mutta, rakas *monsieur Pierre*, – sanoi Anna Pavlovna, – miten lie miehen suuruuden laita, joka on mestauttanut herttuan, sanokaammepa vain, ihmisen, syyttä, tuomiotta?

– Minäpä kysyisin, – sanoi vikomtti, – miten *monsieur* selittää brumairen 18 päivän. Eikö se ollut petosta? Se oli konnantyö, joka ei lainkaan muistuta suuren miehen tekoja.

– Ja entäs sotavangit Afrikassa, jotka hän tappoi? – sanoi pikku ruhtinatar. – Kauheata! – Ja hän kohautti olkapäitään.

– Hän on nousukas, sanokaa mitä sanotte, – virkkoi ruhtinas Hippolyt.

Pierre ei tietänyt kenelle vastaisi, hän katsahti vieraisiin, ja hänen kasvonsa sulautuivat hymyilyyn. Hän ei hymyillyt kuten muut ihmiset, jotka vakavinakin saattavat hymyillä. Päinvastoin. Kun hän alkoi hymyillä, katosi hänen kasvoiltaan äkkiä, silmänräpäyksessä vakava ja vieläpä jonkun verran synkkäkin ilme, ja sijaan tuli lapsellisen hyvänsävyinen ja hieman tyhmäkö ilme, joka teki hänet aivan kuin anteeksi pyytävän näköiseksi.

Vikomtti, joka näki hänet ensi kerran, huomasi, ettei tämä Jakobini ollutkaan niin kauhea kuin sanoista olisi luullut. Kaikki vaikenivat.

– Mahdotonta on hänen vastata kaikille yhtäikaa, – sanoi ruhtinas Andrei. – Sitäpaitsi on valtiomiehen toimintaa arvosteltaessa eroitettavat toisistaan yksilön, sotapäällikön ja keisarin teot. Minusta ainakin näyttää siltä.

– Niin, niin, tietysti, – tarttui Pierre puheeseen, riemuissaan saamastaan avusta.

– Täytyy tunnustaa, että Napoleon ihmisenä oli suuri Arcolen sillalla ja Jaffan sairaalassa, missä hän kätteli ruttoisia, mutta ... mutta onhan tekoja, joita on vaikea puolustaa.

Ruhtinas Andrei, joka nähtävästi tahtoi lieventää Pierren puheiden ikävää vaikutusta, nousi lähteäkseen ja antoi merkin vaimolleen.

Yhtäkkiä nousi ruhtinas Hippolyt nojatuolistaan ja viittoen käsillään, hän pyysi vieraita istumaan hetkeksi.

– Olen tänään kuullut, – hän alkoi, – erinomaisen huvittavan jutun Moskovasta; tahdon sen teille kertoa. Te, vikomtti, suonette anteeksi, että kerron venäjäksi, sillä juttu muuten menettäisi suolansa.

Ja hän alkoi kertoa venäjäksi, mutta äänsi tätä kieltä aivan kuin ranskalainen, joka vuoden verran on oleskellut Venäjällä. Vieraat pysähtyivät: niin innostuneesti ja varmasti oli hän vaatinut juttuaan kuuntelemaan.

– Moskuussa oli yksi rouva, *une dame*. Ja hän on hyvin ahne. Ja hän tarvitte kaksi lakeija vaunun takana. Ja kovin suuria. Tämä on hänen maku. Ja hänen on yksi kamarijunfru, vielä pitempi. Hän sanoi...

Tässä alkoi ruhtinas Hippolyt miettiä, sillä hänen oli nähtävästi vaikea muistaa.

– Hän sanoi ... niin, hän sanoi: "tyttö, otta päälle livrean, mennän minun kanssa vaunun takana teke visitti".

Tässä ruhtinas Hippolyt aivasti ja alkoi nauraa hohottaa paljon ennen kuuntelijoitaan, mikä teki sangen epäedullisen vaikutuksen. Tosin monet, niiden joukossa elähtänyt nainen ja Anna Pavlovna, hymähtivät.

– Hän lähti. Äkkiä nousi voimakas tuuli. Tyttö menetti hattu, ja pitkä hiukset meni hajalle...

Tässä hän ei enää voinut pidättäytyä, vaan purskahti katkonaiseen nauruun ja naurun keskitse sai hän sanotuksi:

– Ja koko maailma sai tietää... Tähän juttu loppuikin. Ja vaikkakin oli käsittämätöntä, miksikä hän sen kertoi, ja miksikä se välttämättä oli kerrottava venäjäksi, niin olivat Anna Pavlovna

ja monet muut kuitenkin kiitollisia ruhtinas Hippolytille hänen ystävyystään, sillä taten hän miellyttävästi teki lopun Pierren ikävistä ja sopimattomista hyökkäyksistä. Jutun jälkeen alettiin puhella kaikenlaisista pikku asioista, entisistä ja tulevista tanssiaisista, seuranäytelmästä, ja siitä, missä ja koska taas tavataan.

VI

Kiitettyään Anna Pavlovnaa ihastuttavasta illanvietosta vieraat alkoivat hajautua.

Pierre oli kömpelö. Lihava kun oli ja varreltaan tavallista pitempi ja harteikkaampi, ei hän suurine punaisine käsineen osannut, kuten sanotaan, astua vierashuoneeseen ja vielä vähemmän sieltä poistua, toisin sanoen, hän ei osannut lähteissään lausua jotain erityisen miellyttävää. Sitäpaitsi hän oli hajamielinen. Noustessaan hän oman hattunsa asemasta sieppasi käteensä kolmikulmaisen sulkatöyhtöisen kenraalinhatun ja töyhtöä nykien kieritteli sitä kädessään, kunnes kenraali sen häneltä otti. Mutta hänen hajamielisyytensä ja tottumattomuutensa vierashuoneen tapoihin ja puheisiin korvasi monin kerroin hänen sydämellinen, avonainen ja vaatimaton kasvojensa ilme. Anna Pavlovna kääntyi häneen ja ilmaisi kristillisen hellästi, että on antanut anteeksi hänen hyökkäyksensä, nyökäytti päällään ja sanoi:

– Toivon taas pian teidät näkeväni, mutta toivon myös, että muutatte mielipiteenne, rakas *monsieur Pierre*.

Pierre ei hänelle mitää vastannut, kumarsihan vain ja näytti vielä kerran kaikille, miten hän hymyilee. Eikä hänen hymynsä mitään erikoista ilmaissut, kenties sentään jotain tähän tapaan: "Mielipiteet mielipiteinä, mutta näettehän, miten olen hyväntahtoinen ja kelpo poika". Ja tämän tunsivat välittömästi kaikki, Anna Pavlovnakin.

Ruhtinas Andrei oli jo eteisessä, ja palvelija kurotteli hänen harteilleen viittaa. Rauhallisena hän kuunteli, miten vaimonsa löppötteli ruhtinas Hippolytin kanssa, joka myös jo oli ehtinyt eteiseen. Ruhtinas Hippolyt seiso i kauniin, raskaan ruhtinattaren vieressä ja katsoa tuijotti häneen lornetillaan.

– Menkäähän, Annette, vilustutte, – puheli pikku ruhtinatar, lausuessaan jäähyväisiä Anna Pavlovnalle. – C'est arrêé,⁸ – lisäsi hän hiljaa.

Anna Pavlovna oli ehtinyt jo puhelemaan pikku ruhtinattaren kanssa naittamishankkeistaan.

– Luotan teihin, rakas ystävä, – puheli hiljaa Anna Pavlovnakin, – te kirjoitatte nadollenne ja ilmoitatte sitten minulle, mitä isä asiasta arvelee. Näkemiin, – ja hän poistui eteisestä.

Ruhtinas Hippolyt astui pikku ruhtinattaren luo, kumartui hänen puoleensa ja alkoi miltei kuiskaten hänelle jotain puhua.

Kaksi palvelijaa, toinen ruhtinattaren, toinen ruhtinas Hippolytin, seiso i odotellen heidän keskustelunsa päättymistä. Toisella oli saali, toisella kaapu kädessä, ja he kuuntelivat isäntäväkensä heille käsittämätöntä ranskankielistä keskustelua sen näköisinä aivan kuin kaiken ymmärtäisivät, vaikkeivät ole ymmärtävinään. Ruhtinatar tapansa mukaan puhui hymyillen ja kuunteli nauraen.

– Olen sangen iloinen, etten mennyt lähettilään juhlaan, – sanoi ruhtinas Hippolyt: – ikävä... Verraton illanvietto, eikö totta, verraton?

– Sanotaan tanssiaisten olevan ylen komeat, – vastasi ruhtinatar, haivenista huultaan kohauttaen. – Siellä ovat seurapiirin kaikki kaunottaret.

– Ei toki kaikki, eipäs ole teitäkään; ei kaikki, – lausui ruhtinas Hippolyt iloisesti nauraen ja temmattuaan saalin palvelijalta, alkoi sitä sovitella ruhtinattaren kaulalle sellaisella innolla, että palvelijakin sai häneltä sysäyksen.

Liekkö ollut kömpelyyden syy tai tahallaanko (kenkään ei voinut sitä eroittaa) lie antanut kätensä niin kauvan olla ruhtinattaren kaulalla, vaikkakin saali jo oli paikallaan, mutta siltä ainakin näytti niinkuin olisi hän syleillyt nuorta naista.

Ruhtinatar irtautui hänestä sulavasti, mutta yhä sentään hymyili ja kääntyi mieheensä. Tämän silmät olivat aivan ummessa: niin väsyneeltä ja uniselta hän näytti.

– Oletko valmis? kysyi hän vaimoltaan ja katsahti samalla häneen.

⁸ Se on päätetty.

Ruhtinas Hippolyt heitti kiireesti harteilleen kaapunsa, joka uusimman kuosin mukaan oli niin pitkä, että liepeet maata laahustivat, ja lähti juosta kompuroimaan ruhtinattaren jalesta portaille, joiden luona palvelija jo sovitteli ruhtinatarta vaunuihin.

– *Princesse, au revoir*,⁹ – hän huusi, kangertaen kielellään, kuten jaloillaankin.

Ruhtinatar sovitteli pukuaan ja istuutui vaunujen hämääseen; hänen miehensä asetteli miekkaansa; ruhtinas Hippolyt oli auttavinaan, mutta hääriilikin vain esteenä.

– Päästäkäähän, herraseni, – sanoi ruhtinas Andrei kuivan epäkohteliaasti ruhtinas Hippolytille, joka sulki häneltä tien vaunuihin.

– Odota sinua, – lausui hän hyväillen ja lempeästi Pierrelle.

Eturatsastaja lähti liikkeelle, ja vaunujen pyörät alkoivat jyristä. Ruhtinas Hippolyt nauraa kikatti portailla odotellessaan vikomttia, jonka hän oli luvannut saattaa kotiin.

– Mutta rakkaani, teidän pikku ruhtinattarenne on ylen suloinen, ylen suloinen, – puheli vikomtti istuuduttuaan Hippolytin viereen vaunuihin. – Kerrassaan suloinen. – Hän suuteli sormiensa päitä. – Ja täydellinen ranskatar.

Hippolyt nauraa pyrähti.

– Ja entäs te sitten, olettepa tekin vaarallinen mies, vaikka olettekin niin viattoman näköinen, – jatkoi vikomtti. – Säälikseni käy aviomies raukka, tämä pikku upseeri, joka on olevinaan ainakin hallitsevan henkilön veroinen.

Hippolyt pyrskähti taas nauramaan ja mongersi naurun seasta:

– Ja te olette sanoneet, etteivät venakot ole ranskattarien vertaisia. On vain vetäistävä oikeasta rihmasta.

Pierre oli saapunut ruhtinas Andrein luo ennen isäntäväkeä ja meni aivan kuin omainen suoraan ruhtinaan työhuoneeseen. Hän otti umpimähkään erään kirjan (Caesarin muistelmat) hyllystä ja heittäytyi reuhkana sohvalle ja alkoi kyynärpäihinsä nojaten sitä lukea mistä sattui.

– Mitä teitkään neiti Schererille? Varmaankin hän nyt aivan käy sairaaksi, – puheli ruhtinas Andrei astuessaan työhuoneeseensa ja hieroi valkeita, pieniä käsiään.

Pierre kääntyi koko ruumiinsa painolla niin että sohva natisi, katsahti säihkyvin silmin ruhtinas Andreihin, hymähti ja heilautti kädellään.

– Ei, tämä abotti on merkillinen mies, mutta ei hän sentään oikein ymmärrä asiaa... Minun mielestäni on ikuinen rauha mahdollinen, mutta en taida sitä oikein lausua... Mutta ei ainakaan valtiollisen tasapainon avulla...

Ruhtinas Andreita ei nähtävästi miellyttänyt tällaiset abstraktiset keskustelut.

– Ei käy, rakkaani, kaikkialla puhuminen kaikesta mitä ajattelemme. Mutta entäs päätöksesi, joko viimeinkin olet valinnut? Hevoskaartilainenko sinusta tulee vai valtiomies? – kysyi ruhtinas Andrei hetkisen vaiti oltuaan.

Pierre nousi istumaan ja veti jalat alleen.

– Ajatelkaahan, en vieläkään tiedä. Kumpikaan ala minua ei miellytä.

– Mutta täytyyhän sinun toki joku ala valita! Isäsi odottaa.

Kymmenvuotiaana oli Pierre lähetetty kotiopettaja-abotin seurassa ulkomaille kasvatettavaksi, ja viipyi siellä kunnes oli kahdenkymmenen vuoden vanha. Kun hän oli palannut Moskovaan, päästi isä abotin palveluksestaan ja sanoi nuorelle miehelle: "Lähdehän nyt Pietariin, tarkastele ja valitse. Minä suostun kaikkeen. Tässä on kirje ruhtinas Vasilille, ja tässä on rahaa. Kirjoita kaikesta, autan sinua kaikessa." Kolmisen kuukautta oli Pierre jo ollut elämänuran etsinnässä eikä ollut mitään saanut aikaan. Tästä etsinnästä ruhtinas Andreikin hänelle nyt puhui. Pierre hierusti otsaansa.

– Mutta hän on varmaankin vapaamuurari, – sanoi hän, tarkoittaen abottia, jonka oli tavannut illanvietossa.

⁹ Ruhtinatar, näkemiin asti.

– Mitäpä houreista, – keskeytti hänet ruhtinas Andrei, – puhukaamme mieluummin asiasta. – Oletko käynyt hevoskaartissa?

– En, en ole käynyt, mutta olen jo ennenkin tahtonut teille kertoa, mitä on ollut mielessäni. Paraillaan käymme sotaa Napoleonin vastaan. Jos tämä olisi vapausota, niin käsittäisin ja ensimmäisenä olisin valmis astumaan sotapalvelukseen; mutta väärin on auttaa Englantia ja Itävaltaa maailman suurinta miestä vastaan...

Ruhtinas Andrei kohautti vain harteitaan Pierren lapsellisille puheille. Hän ilmaisi kasvojensa eleillä, ettei tällaisiin tyhmyyksiin voi vastata; mutta vaikeapa olikin todella muuta vastata tähän naiviin kysymykseen.

– Jospa ihmiset sotisivat ainoastaan omasta vakaumuksestaan, niin ei olisi sotia olemassakaan, – hän sanoi.

– Se olisi verratonta, – Pierre sanoi.

Ruhtinas Andrei hymähti.

– Kenties olisi se verratonta, mutta sellaista aikaa ei koskaan tule olemaan...

– Mutta miksi lähдете te sotaan? – kysyi Pierre.

– Miksi? en tiedä. On välttämätöntä. Sitäpaitsi menen... – Hän vaiken. – Menen siksi, että elämäni täällä ei minua tyydytä!

VII

Viereisistä huoneesta kuului naisen puvun kahinaa. Ruhtinas Andrei vavahti, aivan kuin olisi havahtunut, ja hänen kasvoilleen välähti sama ilme kuin niillä oli ollut Anna Pavlovnan vierashuoneessa. Pierre pudotti jalkansa sohvalta. Ruhtinatar astui työhuoneeseen. Hänellä oli yllään jo kotoinen arkipuku, mutta se oli yhtä hieno ja sievä kuin vieraspukunsakin. Ruhtinas Andrei nousi ja asetti hänelle kohteliaasti nojatuolin.

– Usein olen ajatellut, miksei Annette ole mennyt miehelään? – alkoi ruhtinatar puhella ranskaksi, kuten tavallisesti, ja puhellessaan hän sovitteli kiireellisesti ja touhussaan nojatuoliin. Miten olettekaan kaikki tyhmiä, *messieurs*, kun ette ole häntä ottaneet. Suokaa anteeksi, mutta te miehet ette lainkaan ymmärrä naisia. Olettepas te aimo riitelijä, herra Pierre.

– Miehennekin kanssa yhä riitelen: en käsitä, miksi hän haluaa sotaan, – sanoi Pierre hämmentymättä (joka on niin tavatonta nuoren naisen ja nuorukaisen välisissä suhteissa).

Ruhtinatar vavahti. Nähtävästi koskivat Pierren sanat häneen syvästi.

– Voi, samaa minäkin sanon! hän lausui. – En käsitä, en lainkaan käsitä, miksi miehet eivät voi soditta elää? Miksi me naiset emme mitään halua, emme mitään tarvitse? Niin, mitä tästä arvelette? Alituisen puhun miehelleni: täällä hän on sedän adjutantti, loistavin asema. Kaikki hänet niin tuntevat, häntä niin kunnioittavat. Tässä tuonaan kuulin erään naisen Apraksinien luona kysyvän: "c'est ça le fameux prince André?" Ma parole d'honneur!¹⁰ (Hän alkoi nauraa.) Kaikkialla häntä kohdellaan samoin. Hänestä voi helposti tulla sivuisadjutantti. Tiedättehän, keisarikin keskusteli hänen kanssaan sangen armollisesti. Annetten kanssa olemme puhelleet, että tämän asian sangen helposti voisi järjestää. Mitä arvelette?

Pierre katsahti ruhtinas Andreihin ja huomattuaan, ettei tämä keskustelu ystävänsä lainkaan miellyttänyt, hän oli vastaamatta.

– Milloin matkustatte? – hän kysyi.

– Ah, älkää puhuko minulle tuosta matkasta, älkää puhuko. En tahdo kuulla siitä puhuttavan – tarttui puheeseen ruhtinatar tuolla oikullisen eloisalla äänellä, jolla puheli Hippolytin kanssa Anna Pavlovnan vierashuoneessa, ja joka ei lainkaan sopinut perhepiirissä, sillä Pierren saattoi laskea miltei perheeseen kuuluvaksi. – Tänään ajattellessani, että katkeavat kaikki nämä kalliit siteet... Ja sitten, tiedäthän Andrei? (Hän iski huomattavasti silmää miehelleen.) Minua kauhistaa! minua kauhistaa! – kuiskasi hän, ja hänen ruumiinsa vavahteli.

Hänen miehensä katsahti häneen, ja näytti aivan kuin hän olisi ihmetellyt, että huoneessa oli muitakin ihmisiä kuin Pierre ja hän itse; ja kylmän kohteliaasti hän kysyi vaimoltaan:

– Mitä pelkää, Lise? En voi ymmärtää?

– Ovatpas kaikki miehet itsekkäitä; kaikki, kaikki itsekkäitä! Itse hän päähänpistojensa tähden, Jumala ties miksi, jättää minut, sulkee maalle yksikseni.

– Isäni ja sisareni seuraan, älä unhota, – sanoi hiljaa ruhtinas Andrei.

– Joka tapauksessa yksikseni, ilman *minun* ystäviäni... Ja tahtoo, etten pelkäisi.

Hänen äänensä kävi jo äkäiseksi, huuli kohoutui, mutta se ei tehnyt kasvojen ilmettä iloiseksi, kuten tavallisesti, vaan päinvastoin eläimelliseksi. Hän muistutti nyt oravaa. Hän vaiken, aivan kuin olisi pitänyt sopimattomana Pierren kuullen puhua raskaudesta, josta sentään koko jupakka oli lähtös.

– Kuitenkaan en vieläkään käsitä, mitä oikeastaan pelkäätte, – sanoi ruhtinas Andrei vitkaan, katsoa tuijottaen vaimoansa.

Ruhtinatar punastui ja viuhtasi toivottomasti käsillään.

– Ei, André, sanon teille, olette kovin, kovin muuttunut...

¹⁰ Tämäkö on se kuuluisa ruhtinas Andrei? Kunniani nimessä!

– Lääkärisi on kehoittanut sinua menemään aikasin levolle, – sanoi ruhtinas. – Menehän nukkumaan.

Ruhtinatar ei vastannut, mutta yhtäkkiä matala haiveninen huuli vavahti; ruhtinas nousi seisaalleen, kohautti harteitaan ja alkoi astua pitkin huonetta.

Pierre katseli lasiensa läpi naivisti ja ihmeissään milloin ruhtinaaseen, milloin ruhtinattareen ja liikahteli sohvalla aivan kuin hänkin olisi aikonut nousta, malttoi sentään mielensä ja jäi paikoilleen.

– Mitä välittäisin *monsieur* Pierrestä, – sanoi yhtäkkiä pikku ruhtinatar, ja hänen kauniit kasvonsa ääntyivät itkun viuruun. – Kauvan jo olen aikonut sinulta kysyä *André*: miksi olet niin muuttunut? Mitä olen sinulle tehnyt? Lähdet armeijaan, et sääli minua. Miksi?

– *Lise*! – lausui ainoastaan ruhtinas Andrei.

Mutta tämä sana ilmaisi sekä pyynnön että uhkauksen, ja ennen kaikkea kuvastui siinä lausujan vakaumus että varotettava on katuva sanojaan; mutta tämä jatkoi kiireesti:

– Kohtelet minua kuten sairasta tai lasta. Ymmärrän kaikki. Olitko tällainen puolisen vuotta sitten?

– *Lise*, lopettakaa, pyydän, – sanoi ruhtinas terävämmin.

Pierreä tämä keskustelu yhä enemmän vaivasi, hän nousi sohvalta ja astui ruhtinattaren luo. Näytti siltä kuin hän ei olisi voinut katsella itkeviä kasvoja ja että hänellä itsellään oli itku kurkussa.

– Rauhoittukaa, ruhtinatar. Teistä vain näyttää siltä, sillä, vakuutan teille, olen itse kokenut ... minkätähden ... koska... Ei. suokaa anteeksi, vieras on täällä liikaa... Ei, rauhoittukaa... Hyvästi...

Ruhtinas pidätteli häntä tarttumalla hänen käteensä.

– Ei, odotahan, Pierre. Ruhtinatar on niin hyvä, hän ei mitenkään voi sallia, että menettäisin hauskan illan.

– Ei, hän ajattelee ainoastaan itseään, – jatkoi ruhtinatar voimatta pidättää kiukun kyyneliä.

– *Lise*, – sanoi ruhtinas kuivasti, ja hänen äänestään voi helposti huomata, että hänen kärsivällisyytensä oli lopussa.

Yhtäkkiä muuttui kiukkuinen oravan ilme ruhtinattaren kauniilla kasvoilla viehättäväksi myötätuntoa herättäväksi pelon ilmeeksi; kulmaina alta hän katsahti kauniilla silmillään mieheensä, ja hänen kasvonsa kuvastivat arkaa antautumista, kuten koiran, joka sukkelaan mutta heikosti heiluttaa painunutta häntäänsä.

– Jumalani, Jumalani! – sanoi ruhtinatar ja koottuaan toiseen käteensä hameensa poimut lähti miehensä luo ja suuteli häntä otsalle.

– Hyvää yötä, *Lise*, – sanoi ruhtinas, nousi seisaalleen ja suuteli kohteliaasti vaimonsa kättä, aivan kui se olisi ollut jonkun vieraan käsi.

VIII

Ystävykset olivat vaiti. Kumpikaan ei tahtonut alkaa keskustelua. Pierre katseli ruhtinasta, joka pienellä kädellään hieroi otsaansa.

– Menkäämme illalliselle, – sanoi ruhtinas huoaten, nousi seisaalleen ja lähti astumaan ovea kohti.

He astuivat komeasti ja rikkaasti sisustettuun ruokahuoneeseen, missä kaikkialla, lautasliinoista hopeaan, fajanssiin ja kristalleihin, oli uutuuden leima, joka on niin ominaista hiljan naineitten kodeissa. Kesken aterialla ruhtinas Andrei, nojaten kyynärvarsiinsa alkoi puhua. Selvästi huomasi, että asia jo kauvan oli ollut hänen sydämellään ja että hän nyt lopullisesti oli päättänyt sen ilmaista. Koskaan ei Pierre vielä ollut nähnyt ystäväänsä näin hermostuneena.

– Älä milloinkaan mene naimisiin, ystäväiseni; annan sinulle neuvon: älä mene naimisiin ainakaan ennen kun olet suorittanut elämäsi tehtävän, älä ennen kun olet lakannut rakastamasta valittuasi, älä ennen kun tunnet hänet täydellisesti; muuten erehdyt kauheasti ja auttamattomasti. Mene naimisiin vanhuksena, jolloin et enää mihinkään kelpaa... Sillä muuten häviää sinusta kaikki hyvä ja ylevä. Kaikki hupenee arkihuoliin. Niin, niin, niin! Älä tuijota minuun noin kummasti. Jos tulevalta jotain odotat, niin joka askeleella olet huomaava, että kaikki on mennyttä, kaikki tiet suljetut, paitsi tie vierashuoneisiin, missä saat seistä hovipalvelijain ja hölmöjen kanssa samalla palkilla... Ja silloin!..

Hän huitasi tarmokkaasti kädellään.

Pierre otti lasit nenältään, jonka johdosta hänen kasvonsa muuttuivat entistään hyvänsävyisemmiksi, ja katseli ihmeissään ystäväänsä.

– Vaimoni, – jatkoi ruhtinas, – on verraton nainen. Hän on niitä harvoja naisia, joiden suhteen miehet voivat olla kunniastaan rauhallisia; mutta sittekin; Jumalani, mitä antaisinkaan nuoren miehen päivistä! Sinulle ainoalle tämän sanon, sillä rakastan sinua.

Ruhtinas Andrei ei tätä lausueessaan hituistakaan muistuttanut sitä Bolkonskia, joka reuhkana venyen Anna Pavlovnan nojatuolissa silmät sirillään hampaittensa välistä päästeli ranskalaisia lauseparsia. Jokainen lihas hänen kuivilla kasvoillaan värisi hermostuneen eloisasti; silmät, joista silloin näytti elämän tuli sammuneen, loistivat säteilevän kirkkaina. Selvästi huomasi, että mitä elottomammalta hän näytti tavallisessa olossaan sitä tarmokkaammalta hän näytti tällaisina, melkein sairaaloisen kiihtyneinä hetkinään.

– Sinä et käsitä, miksi näin puhun, – hän jatkoi. – Onhan se kokonainen elämän historia. Sinä sanot, Bonaparte ja hänen elämän-uransa, vaikkei Pierre Bonaparten nimeä edes maininnut. – Sinä sanot Bonaparte; mutta toimiessaan Bonaparte askel askeleelta lähenei päämääräänsä, hän oli vapaa, hänellä ei ollut muuta kuin päämääränsä, – ja hän saavutti sen. Mutta sido itsesi naiseen, niin olet kokonaan menettänyt vapautesi, kuten kahlehdittu vanki. Ja kaikki toiveesi ja voimasi sinua ainoastaan painavat ja nostavat katumuksen hirviöt sinua kiusaamaan. Vierashuoneet, juorupuheet, tanssiaiset, turhamaisuus, mitättömyys, – siinä se lumottu piiri, jota en voi murtaa. Lähden nyt sotaan, maailman suurimpaan sotaan, mutta mitään en tiedä, ja mihinkään en kelpaa. Je *suis très aimable et très caustique*,¹¹ – hän jatkoi, – ja Anna Pavlovnan luona minua kuunnellaan. Ja tämä tyhmä seurapiiri, jota ilman vaimoni ei voi elää, ja nämä naiset... Jospa vain tietäisit, mitä oikeastaan ovat kaikki nämä hienon hienot naiset ja yleensä naiset! Isäni on oikeassa. Itsekkäisyys, turhamaisuus, tylsyys, mitättömyys kaikessa – siinä naiset, kun he vain näyttäytyvät täydessä alastomuudessaan. Kun katselet heitä suuressa maailmassa, niin luulet jotain löytäneesi, mutta ei olekaan mitään, ei mitään, ei mitään! Niin, älä mene naimisiin, rakkaani, älä mene naimisiin, – lopetti ruhtinas Andrei.

¹¹ Olen sangen rakastettava ja sangen pureva.

– Minusta tuntuu naurettavalta, – sanoi Pierre, että *te, te itseänne* pidätte kelvottomana, elämäänne menneenä. Teillä on kaikki, kaikki edessänne. Ja te...

Hän ei sanonut *mitä te*, mutta äänestään saattoi huomata, miten suureksi hän arvioi ystävänsä ja miten paljon hän odotti häneltä tulevaisuudessa.

"Miten saattaa hän näin puhua!" ajatteli Pierre. Hän piti ruhtinas Andreita kaiken täydellisen esikuvana, sentähden nimittäin, että ruhtinaassa olivat huippuunsa kehittyneet kaikki ne ominaisuudet, jotka Pierreltä itseltään täydellisesti puuttuivat, ja jotka kuvaavimmin voisimme ilmaista käsitteellä – tahdon voima. Pierre oli aina ihmetellyt ruhtinaan kykyä käyttäytyä rauhallisesti kaikenlaisten ihmisten seurassa, hänen tavatonta muistiaan, suuria tietojaan (hän luki kaikki, kaikki tiesi, kaikesta oli hänellä käsitys) ja eniten hänen työ- ja opiskelemiskykyään. Joskin häntä usein kummastutti ruhtinaan haluttomuus haaveilevaan mietiskelyyn (johon hänellä itsellään oli taipumuksia), niin ei hän sitäkään pitänyt puutteena, päinvastoin voimana.

Imartelu tahi kiitos ovat aivan välttämättömiä parhaitten, ystävällisinten ja välittömimpäin suhteidenkin kestävyydelle, samoin kuin rasva pyörille.

– *Je suis un homme fini*,¹² – sanoi ruhtinas Andrei. – Mitäpä minusta on puhuttavaa? puhukaamme sinusta, – hän sanoi, oltuaan hetkisen vaiti, ja hän hymyili rauhoittaville ajatuksilleen.

Tämä sama hymy kuvastui samassa hetkessä myöskin Pierren kasvoilla.

– Mutta mitä on minusta puhuttavaa? – sanoi Pierre, vetäen suunsa huolettomaan, iloiseen hymyyn. – Mikä minä olen? *Je suis un bâtard*!¹³ – Ja hän kävi äkkiä tulipunaiseksi. Selvästi huomasi, että näiden sanojen lausuminen oli hänelle ylen vaikeata. Olen nimetön, osaton... Ja sikseen, totta... – Mutta hän ei sanonut, *mikä on totta*. – Olen toistaiseksi vapaa, ja minun on hyvä olla. Mutta sitä vain en tiedä, mihin ryhtyisin. Tahtoisin vakavasti neuvotella teidän kanssanne.

Ruhtinas katseli häntä hyvänsuovasti. Mutta hänen ystävällisestä, hyväilevästä katseestaan pilkisti kuitenkin oman etevämmyyden tietoisuus.

– Olet minulle kallis, erittäinkin sentähden, että olet ainoa elävä ihminen koko meidän "suuressa maailmassamme". Sinun on hyvä olla. Valitse, mitä tahdot; yhdentekevää. Kaikkialla olet hyvä, mutta erään seikan sinulle sanon: Heitä Kuraginien seura ja nykyinen elämäsi. Sinulle ei lainkaan sovi nämä remuilemiset, husaari-elämä ja kaikenlaiset...

– Mitä tehdä, rakkaani? – sanoi Pierre harteitaan kohauttaen, – naiset, rakkaani, naiset!

– En ymmärrä, – Andrei vastasi. – Kunnolliset naiset, se on toinen asia; mutta Kuraginien hemput, naiset ja viini, en ymmärrä!

Pierre asui ruhtinas Vasili Kuraginin luona ja vietti remuilevaa elämää tämän pojan Anatolin kanssa, jolle hommattiin vaimoksi ruhtinas Andrein sisarta, jotta hän lopettaisi hurjan elostelemisensä.

– Arvatkaappas mitä, – sanoi Pierre äkkiä, aivan kuin hänelle odottamatta olisi tullut mieleen onnellinen ajatus: – todentotta, olen kauvan tätä ajatellut. Näin elämällä en kykene mitään päättämään, mitään keksimään. Päättä jumottaa, kukkaro on tyhjä. Hän on kutsunut minut tänään luokseen, en mene.

– Anna kunniasanasi, ettet mene!

– Kunniasanani!

¹² Olen mennyt mies.

¹³ Olen äpärä.

IX

Kello kävi jo kahta, kun Pierre lähti ystävänsä luota. Oli kesäkuun kirkas yö. Pierre otti ajurin ja aikoi lähteä kotiin. Mutta mitä lähemmäksi hän saapui kotiaan sitä selvemmin hän tunsi, ettei voisi nukkua tällaisena yönä, joka enemmän muistutti aamua tai iltaa kuin yötä. Kadut olivat autiot, ja selvästi saattoi nähdä päästä toiseen. Ajaessaan Pierre muisti, että Anatol Kuragin luo tänä iltana piti kokoontua tavallinen peliseurue, ja että pelin loputtua alkaisi tavanmukainen juopottelu, joka aina päättyy Pierren lempihuvitteluun.

"Olisipa hauska lähteä Kuragin luokse", – hän ajatteli. Mutta heti muisti hän ruhtinas Andreille antamansa kunniasanan. Mutta samalla hän myös tunsi vastustamattoman halun vielä viimeisen kerran nauttia tuosta hänelle niin rakkaaksi käyneestä irstaasta elämästä – ja tämä tunnehan on niin ominainen kaikille heikoille luonteille – ja hän päätti lähteä. Ja heti pälkähti hänen päähänsä ajatus, ettei kunniasanalla ole mitään merkitystä, koska hän jo ennen oli luvannut saapua Anatolin luo; ja lopuksi hän päätteli, että kaikki tällaiset kunniasanat ovat vain ehdollisia käsitteitä, joilla ei ole mitään määrättyä ja varmaa merkitystä, erittäinkin silloin, kun ajattelee, että jo huomenna hän voi kuolla tai saattaa hänelle tapahtua jotain tavatonta, niin ettei enää olekaan ei kunniallista eikä kunniatonta.

Tällaiset mietteet usein hävittivät Pierren päätökset ja aikeet. Hän lähti Anatol Kuragin luokse.

Anatol asui suuressa kivitalossa lähellä hevoskaartin kasarmia. Saavuttuaan tämän talon edustalle Pierre lähti nousemaan valaistuja ulkoportaita myöten pääkäytävään ja astui avoimesta ovesta eteiseen. Täällä ei ollut ketään; tyhjiä pulloja, kalosseja ja viittoja oli hajan hajan; löyhkyi viiniltä, kuului epäselvää puhetta ja huutoa.

Illallinen oli jo syöty ja peli lopetettu, mutta vieraat eivät vielä olleet lähteneet. Pierre heitti viitan harteiltaan ja astui etuhuoneeseen, missä pöydällä virui illallisen tähteitä ja eräs palvelija salavihkaa tyhjenteli lasien pohjia. Kolmannesta huoneesta kuului hälinää, naurua, tuttavain huutoja ja karhun mörinää. Kymmenkunta nuorukaista hääri touhussaan avonaisen akkunan luona. Kolme miestä väänsi karhunpennun kanssa; eräs heistä kuletti sitä kahleissa ja äksytti toveriensa kimppeihin.

– Pidän Steevensin puolesta satasten! – huusi joku.

– Katsokaa, ettei auteta! – huusi toinen.

– Minä pidän Dolohovin puolesta! – huusi kolmas. – Erotta, Kuragin,

– Jättäkäähän Mishka¹⁴ rauhaan, täällä on veto kyseessä.

– Yhdellä henkäyksellä, muuten on veto menetetty, – huusi neljäs.

– Jaakko, tuo pullo, Jaakko! huuteli itse isäntä, pitkä kaunis mies. Hän seisoi joukon keskellä.

Hän oli heittänyt takin yltään, ja hänellä oli nyt ainoastaan ohut paita, jonka rinta rehotti avollaan. Seis, hyvät herrat. Tuossapas hän on, Petrusha, rakas ystäväni, – hän puheli huomattuaan Pierren.

Akkunan luota huudettiin Pierrelle: "tule tänne – erotta veto!" Tämä ääni, joka kuulosti selvältä, pisti erityisesti Pierren korviin tässä humalaisten rähinässä. Huutaja oli lyhyläntä Semjonovin kaartin upseeri, jolla oli kirkkaat vaaleansiniset silmät. Hänen nimensä oli Dolohof. Hän oli tunnettu peluri ja tappelija ja Anatolin asuintoveri. Pierre hymyili ja katseli iloisena ympärilleen.

– En lainkaan ymmärrä. Mikä on kyseessä?

– Odottakaahan, hän on aivan selvä. Antakaa pullo, – sanoi Anatol ja otettuaan pöydältä lasin hän astui Pierren luo.

– Ennen kaikkea juo.

¹⁴ Venäläinen karhun hemmottelunimi. Suoment. muist.

Pierre tyhjensi lasin lasilta katsellen kulmaina alta humalaisia vieraita, jotka taas olivat kokoontuneet akkunan luo, ja kuunteli heidän puheitaan. Anatol täytteli hänen lasiaan ja kertoi, etlä Dolohof on lyönyt vedon englantilaisen meriupseerin Steevensin kanssa siitä että juo pullon rommia istuen jalat riipuksissa kolmannen kerroksen akkunalaudalla.

– No, juohan loppuun! – sanoi Anatol ojentaen Pierrelle viimeistä lasia, – muuten en päästä!

– En juo, en tahdo, – sanoi Pierre, töytäsi Anatolin syrjään ja meni akkunan luo.

Dolohof piti englantilaista kädestä ja lausui selvästi ja täsmällisesti vedon ehdot, vilkaisten sitä tehdessään etenkin Anatoliin ja Pierreen.

Dolohof oli keskikokoinen, kiharatukkainen mies, kirkkaine vaaleansinisine silmineen. Hän oli noin kahdenkymmenen viiden vuotias. Hänellä oli ajeltu ylähuuli, kuten kaikilla jalkaväen upseereilla siihen aikaan, ja siksipä näkyikin hänen suunsa niin selvästi. Ja tämä suu se olikin hänen kasvoissaan merkittävin. Sen piirteet olivat ihmeteltävän hienosti kaartuneet. Keskikohdaltaan oli ylähuuli tarmokkaasti, terävän kiilan tavoin laskeutunut tyrnevälle alahuulelle, ja täten syntyneissä kulmuksissa leikki alituisesti jonkinlainen kaksoishymy; ja kaikki tämä yhtyneenä lujaan, rohkeaan ja viisaaseen katseeseen teki sellaisen vaikutuksen, ettei näitä kasvoja voinut olla huomaamatta. Dolohof oli varaton, eikä hänellä ollut mitään erityisempiä suhteitakaan. Vaikka Anatol kuluttikin vuosittain kymmeniä tuhansia, saattoi Dolohof kuitenkin asua hänen kanssaan, vieläpä oli hän järjestänyt asiansa niinkin hyvin, että kaikki heidän tuttavansa kunnioittivat häntä enemmän kuin Anatolia. Dolohof oli mestari kaikissa peleissä ja voitti melkein säännöllisesti. Ja miten paljon hän joikaan, milloinkaan hän ei menettänyt järkeään. Sekä Kuragin että Dolohof olivat sen aikuisen Pietarin kuuluisuuksia remustelijain ja huimapäiden joukossa.

Rommipullo tuotiin; kaksi palvelijaa irroitti akkunakehystä, joka vaikeutti ulkokaiteella istumista. Mies pahat olivat nähtävästi hätäntyneet humalaisten huudoista ja neuvoista ja olivat aivan töperryksissä.

Voitonvarmana astui Anatol akkunan luo. Hän tahtoi jotain särkeä. Hän sysäsi palvelijat syrjään ja tarttui kehykseen, mutta se ei hievahtanutkaan. Helisten särkyivät ruudut.

– Koetappas sinä karhu, – sanoi hän Pierrelle.

Pierre tarttui niskapuuhun, tempasi, ja rätisten taipui tamminen kehys.

– Vedä se kokonaan pois, muuten luulevat, että siihen tartun, – sanoi Dolohof.

– Englantilainen kerskailee ... mitä? onko hyvä? ... – puhui Anatol.

– Hyvä on, – Pierre sanoi, katsellen Dolohovia, joka rommipullo kädessä astui akkunan luo, mistä näkyi aamu- ja iltaruskon syleilemä taivaanlaki.

Dolohof hyppäsi pulloineen akkunalle.

"Kuulkaahan!" – huusi hän.

Kaikki vaikenivat.

– Veto on (hän puhui ranskaa, jotta englantilainen ymmärtäisi, mutta tämä ranska ei ollut suinkaan keuhutlavaa). Veto on viisikymmentä imperiaalia, tahdotteko kohottaa sadaksi? – lisäsi hän englantilaiseen kääntyen.

– En, olkoon viisikymmentä, – vastasi englantilainen.

– Hyvä, viisikymmentä imperiaalia on veto – minä juon pullon rommia yhteen henkäykseen istuen tuossa akkunavietteellä (hän kumartui ja osoitti viettävää seinän ulkonemaa) enkä pidä mistään kiinni... Niinkö?

– Sangen hyvä, – sanoi englantilainen.

Anatol kääntyi englantilaiseen, tarttui hänen hännystakkinsa nappiin ja katsellen häntä korkeudestaan (englantilainen oli lyhytkasvuinen) toisti hänelle englanniksi vedon ehdot.

– Odottakaahan! Dolohof huusi, lyöden pullolla akkunaan, jotta häntä kuunneltaisi. – Odota, Kuragin; kuulkaa. Jos joku tekee saman, maksan minä sata imperiaalia. Ymmärrätekö?

Englantilainen nyökäytti päällään, mutta vaikea oli päättää, suostuiko hän tähän uuteen vetoon tai ilmoittiko hän vain ymmärtäneensä Dolohovin sanat. Anatol yhä vain riippui

englantilaisen napissa, ja vaikka tämä alati nyökkäämällä ilmoitti kaikki ymmärtäneensä, niin käänsi hän kuitenkin Dolohovin sanat englanniksi. Nuori hinterä poikanen, henkivartiahusaari, joka illan kuluessa oli hävinnyt aimo summan, hypähti akkunalle ja kurottautui katsomaan alas.

– Uu! ... uu! ... uu! ... huudahti hän katsellessaan katukivitystä.

– Pysy alallasi! – huusi Dolohof ja kiskasi upseerin akkunalta. Kannuksiinsa takertuen tämä lensi akkunalta ja kuukahti kompuroiden huoneeseen.

Asetettuaan pullon akkunalle Dolohof hiljaa ja varovaisesti ryömi akkunasta. Hän päästi jalkansa riipuksiin pidellen käsillään akkunanpielistä, sovittelihe istumaan ja saatuaan hyvän asennon päästi irti kätensä. Sitten siirrähti hän hiukan oikealle, hiukan vasemmalle ja otti pullon. Anatol toi kaksi kynttilää ja asetti ne akkunalle, vaikka ulkona jo olikin täysi päivä. Kynttilät valaisivat Dolohovin paidan selkämyksen ja kiharaisen pään. Koko seurue pakkautui akkunan luo. Englantilainen seisoi likinnä akkunaa. Pierre hymyili ja oli vaiti. Eräs seuralaisista, joka iältään oli muita vanhempi, tunkeutui pelästyneen ja suuttuneen näköisenä akkunan luo ja tahtoi tarttua Dolohovin paidan kaulukseen.

– Hyvät herrat, tämä on järjetöntä; hän menettää henkensä, – sanoi tämä seurueenärkevin ihminen.

Anatol pidätti hänet.

– Älä koske, säikäytät hänet, hän putoaa. Silloin?.. Mitä silloin?.. Häh?..

Dolohof katsoi taakseen, tarttui taas akkunanpieluksiin ja paranteli asentoansa.

– Ken minua vielä häiritsee, sanoi hän, harvakseen päästellen sanoja puristettujen ohkaisten huuliensa välistä, – hänet minä hetipaikalla syökseen tuonne. No!..

Sanottuaan "no!" hän käänsi päänsä, irroitti kätensä, otti pullon ja vei sen huulilleen. Hänen päänsä painui taaksepäin, vapaa kätensä kohoutui, arvatenkin tasapainon vuoksi.

Eräs palvelija, joka kokoili lasinsiruja lattialta, jäi köyryiseen asentoonsa ja katsoa tuijotti akkunaan ja Dolohovin selkään. Anatol seisoi suorana, silmät selällään. Englantilainen katseli huulet töröllään sivulta. Järkevä herrasmies pakeni huoneen kaukaisimpaan nurkkaan, heittäytyi sohvalle ja kääntyi selin akkunaan. Pierre oli peittänyt kasvonsa käsillään, ja vaikkakin hänen kasvoilleen oli jäänyt heikko hymy, huomasi sentään selvästi, että ne kuvastivat pelkoa ja kauhua. Kaikki olivat vaiti. Pierre päästi kädet kasvoiltaan: Dolohof istui yhä samassa asennossa, pää oli taipunut sentään entistään taammas, niin että niskakiharat koskettelivat paidankaulusta, ja pulloa pitelevä käsi kohoutui, joskin vaivoin ja vapisten, yhä ylemmäs. Pullo nähtävästi tyhjäksi, kohoten yhä ylemmäs ja taivuttaen samalla päätä taaksepäin. "Miksi kestää tätä niin kauvan?" ajatteli Pierre. Hänen mielestään oli aikaa kulunut jo yli puolen tunnin. Yhtäkkiä väännähti Dolohovin selkä taaksepäin, ja hänen kätensä alkoi vapista; tämä väännähtys sai koko ruumiin liikkumaan, ja se hetkahti taaksepäin, käden ja pään yhä kovemmin vavistessa. Toinen käsi alkoi hapuilla akkunanpielusta, mutta laskeutui taas vähitellen. Pierre sulki taas silmänsä ja päätti mielessään, ettei enää koskaan niitä avaa. Äkkiä tunsikin liikettä ympärillään. Hän katsahti akkunaan: Dolohof seisoikin akkunalla, hänen kasvonsa olivat kalpeat, mutta iloiset.

– Tyhjä on!

Hän heitti pullon englantilaiselle, joka näppärästi sieppasi sen ilmasta. Dolohof hypähti lattialle. Hänestä tuli vahva rommin löyhkä.

– Verratonta! Reima poika! Sepä veto! Hiis teidät vieköön kokonaan! – huudettiin eri suunnilta.

Englantilainen otti kukkaronsa ja luki rahat. Dolohof yrmisti kulmiaan ja oli vaiti. Pierre hyppäsi akkunalle.

– Hyvät herrat! Ken lyö kanssani veikan? Teen saman tempun, – hän huusi. En kaipaa veikkaakaan. Käskekää tuomaan pullo. Teen ... käskekää tuomaan.

– Koettakoon, koettakoon! sanoi Dolohof hymyillen.

– Mitä ajattelet? Oletko järjiltäsi? Kenpä sinut päästää koettamaan? Portailakin päättäsi pyörryttää, – huudettiin eri puolilta.

– Minä juon, tuokaa pullo rommia! – huusi Pierre päättävästi, takoen humalaisen eleillä nyrkillään pöytään ja kompuroi akkunaan.

Toverit tarttuivat hänen käsiinsä; mutta hän oli niin voimakas, että työnsi kauvaksi jokaisen, ken häntä lähestyi.

– Ei, ei häntä siten saa talttumaan, ei mitenkään, virkkoi Anatol, – odottakaahan, puijaan hänet. Kuulehan, lyön kanssasi vedon, mutta vasta huomenna, nyt lähdemme kaikin – ään.

– Lähtekäämme, – kirkui Pierre, – lähtekäämme!.. Ja Mishkan otamme mukaan.

Ja hän kohmasi karhunnennun syliinsä, nosti sen rinnoilleen ja alkoi pyöriä sen kanssa ympäri huonetta.

X

Ruhtinas Vasili oli täyttänyt ruhtinatar Drubetskoille antamansa lupauksen. Boriksesta ilmoitettiin keisarille ja hän siirrettiin vänrikkinä Semjonovin kaarttiin. Mutta adjutantiksi tai Kutusovin seurueeseen häntä ei nimitetty, vaikka Anna Mihailovna kylläkin puuhasi ja hommaili. Pian Anna Pavlovnan illanvieton jälkeen Anna Mihailovna palasi Moskovaan ja asettui asumaan rikkaiden sukulaistensa Rostovien luo kuten tavallisesti. Rostovien luona oli Boriskin asustanut vuosikautia, ja he hänet lapsesta saakka olivat kasvattaneetkin. Jumaloitu Borjenka oli hiljan ylennetty armeijaväen vänrikiksi ja nyt hän heti siirrettiin kaarttiin. Kaartti oli jo elokuun 10 p: nä lähtenyt Pietarista, ja Boriksen, joka oli jäänyt Moskovaan varustautumaan, piti saavuttaa se Radsivilovnin tiellä.

Rostoveilla vietettiin nimipäiviä, juhlittiin Nataliaa, äitiä ja nuorinta tyttärtä. Aamusta alkaen kuljettelivat kuusivaljakot onnittelijoita kreivitär Rostovin suureen taloon Povarskajakadulle. Tämän talon tunti muuten koko Moskova. Kreivitär ja hänen kaunis vanhin tyttärensä istuivat vierashuoneessa, seurustellen vieraiden kanssa, joita tuli ja meni lakkaamatta.

Kreivitär oli noin 45 vuotias nainen. Itämaisine, laihoine kasvoineen hän näytti sangen väsyneeltä ja uupuneelta, johon nähtävästi oli syynä lasten paljous – niitä oli hänellä ollut kaksitoista. Hänen liikkeittensä ja puhetapansa hitaus, joka johtui heikkoudesta, teki hänet arvokkaan ja kunnioitettavan näköiseksi. Ruhtinatar Anna Mihailovna Drubetskoi, joka oli talossa kuin kotonaan, istui myös vierashuoneessa auttaen emäntää vieraiden vastaanottamisessa ja seurusteli vieraiden kanssa, joille ei emännältä riittänyt aikaa. Nuoret oleilivat sisähuoneissa eivätkä välittäneet onnittelijoista. Kreivi johdatteli vieraitsa, toisia vierashuoneeseen, toisia eteiseen ja kutsui kaikkia päivällisille.

"Olen sangen, sangen kiitollinen teille, *ma chère* tahi *mon cher* omasta ja rakkaiden nimipäiväin viettäjäin puolesta. (*Ma chère* tahi *mon cher* sanoi hän kaikille eroituksetta, ylemmilleen ja alemmilleen.) Muistakaahan vain tulla päivällisille. Muuten loukkaannun, *mon cher*. Pyydän teitä sydämellisesti koko perheen puolesta, *ma chère*." Nämä sanat hän lausui kaikille eroituksetta, samalla tavalla hän voimakkaasti puristi kaikkien kättä, kaikille hän samalla tavalla lyhyeen nyökäytteli päätään, ja sama oli aina hänen täyteläillä, sileäksi ajelluilla kasvoillaan iloinen ilme. Saatettuaan jonkun vieraista eteiseen hän palasi vierashuoneeseen, siirsi nojatuolin jonkun toisen vieraan luo, haritti nuorekkaan ja elämänhaluisen näköisenä jalkansa, asetti kätensä polvilleen ja ruumistaan heilutellen lasketteli arveluitaan ilmoista, neuvotteli terveydestään, puhuen milloin venettä, milloin ranskaa, jota hän puhui kehnosti, mutta itsetietoisesti, kunnes taas väsyneen, mutta velvollisuuksissaan lujan näköisenä lähti saattamaan, korjaillen harmaita haituviaan kaljullaan ja kutsuen päivällisille. Toisinaan hän eteisestä palatessaan pistäysi kukka- ja palveliahuoneen kautta suureen marmorisaliin, missä katettiin pöytää kahdeksallekymmenelle hengelle. Täällä hän katseli palvelijoita, jotka kuljettelivat hopea- ja porsliiniastioita, sovittelivat pöytiä ja levittelivät niille tamastisia pöytäliinoja. Hän viittasi luokseen Dmitri Vasiljevitshin, aatelismiehen, joka hoiteli kaikkia hänen asioitaan, ja sanoi hänelle: "No, no, Mitjenka, katsohan että kaikki on hyvin. Niin, niin", puheli hän, tyytyväisenä katsellen mahdollottoman pitkää pöytää. "Pääasia on – tarjoileminen. Niinpä niin..." Ja hän lähti taas, tyytyväisenä huohtaen, vierashuoneeseen.

– Maria Ljvovna Karagin tyttärineen! – ilmoitti kreivittären jättiläismäinen ratsupalvelija bassoäänellä oven suusta. Kreivitär mietti hetkisen, avasi kultaisen nuuskarasian, jonka kanta kaunisti hänen miehensä muotokuva, ja pisti nuuskaa nenäänsä.

– Nämä vieraskäynnit minut aivan uuvuttavat, – hän sanoi. – Olkoon menneeksi, olkoon hän nyt viimeinen. Ylen on hän keimaileva. Pyydä tulemaan – sanoi hän surullisella äänellä, aivan kuin olisi tahtonut sanoa: "no, lyökää häntä nyt kylkiäsenne!"

Kuului hameiden kahinaa ja pitkä, täyteläinen, ylpeän näköinen nainen astui vierashuoneeseen pyöreänaamaisen hymyilevän tyttärensä kanssa.

"Rakas kreivitär, siitä on jo niin kauvan ... hän on ollut sairas lapsi rukka ... tanssiaisissa Rasumovskien luona ... ja kreivitär Apraksin ... minä olen ollut niin onnellinen..." puhelivat naiset innokkaasti, keskeyttäen toinen toistaan, ja heidän äänensä sulautuivat hameiden kahinaan ja tuolien siirtelemisestä syntyneeseen kolinaan. Ja alkoi tuollainen keskustelu, joka tavallisesti kestää vain rupeaman, sitten vieraat nousevat lähteäkseen, hameet kahisevat, ja puhellaan: "Olen ylen iloinen; äidin terveys ... ja kreivitär Apraksin", ja taas kahisevat hameet, mennään eteiseen, puetaan turkit tai kaapu ja lähdetään kotiin. Keskustelu siirtyi kaupungin silloiseen tärkeimpään tapahtumaan, tunnetun kauniin Katarinan aikuisen pohatan, kreivi Besuhovin, tautiin ja hänen lehtopoikaansa Pierreen, joka oli niin sopimattomasti käyttäytynyt Anna Pavlovna Schererin illanvietossa.

– Surkuttelen suuresti kreivi rukkaa, – lausui vieras: – hänen terveytensä on jo ennenkin ollut huono, ja nyt tämä pojan tuottama mielipaha varmaankin vie häneltä hengen!

– Mikä sitten? – kysyi kreivitär, aivan kuin ei muka olisi tietänyt, mitä vieras tarkoitti, vaikka hän ainakin viisitoista kertaa oli kuullut syyn kreivi Besuhovin mielipahaan.

– Sellaista on nykyaikainen kasvatusta! Jo ulkomailla, – jatkoi vieras, – tämä nuorukainen oli jätetty oman onnensa nojaan, ja nyt kerrotaan hänen Pietarissa tehneen sellaisia kauhutöitä, että poliisi on hänet karkoittanut sieltä.

– Jopa nyt! – sanoi kreivitär.

– Hän oli valinnut huonoja ystäviä, – puuttui puheeseen Anna Mihailovna. Kerrotaan että hän ruhtinas Vasilin pojan ja erään Dolohovin seurassa on tehnyt, Jumala ties mitä. Saivatpas siitä molemmat. Dolohof on alennettu sotamieheksi, ja Besuhovin poika on lähetetty Moskovaan. Anatol Kuraginin asian hänen isänsä jotenkuten sotki, mutta karkoitettiin hänkin sentään Pietarista.

– Mutta mitä he sitten oikeastaan tekivät? – kysyi kreivitär.

– He ovat todellisia rosvoja, erittäinkin Dolohof, sanoi vieras. Hän on Maria Ivanovna Dolohovin poika. Äiti sellainen kunnioitettava ihminen, ja entäs poika? ajatelkaahan: kolmisin olivat he saaneet jostain karhun, asettivat sen keskelleen vaunuihin ja veivät sen näyttelijättärien luo. Poliisi riensi heitä hillitsemään. Nämä poliisiin käsiksi, sitoivat hänet selin karhun selkään ja sysäsivät karhun kanavaan; karhu uida pulikoi, ja poliisi on selässä.

– Hauskalta mahtoi, *ma chère*, poliisi näyttää, – huudahti kreivi nauruun pakahtumaisillaan.

– Ah, kauheata! Mitä siinä on naurettavaa, kreivi?

Mutta tahtomattaankin nauroivat naiset itsekin.

– Vaivoin pelastettiin onneton, – jatkoi vieras. – Näin järkevästi huvittelee kreivi Kirill Vladimirovitsh Besuhovin poika! – hän lisäsi. – Ja on kerrottu, miten hän on hyvin kasvatettu ja viisas. Mihin on nyt vienyt ulkomaalainen kasvatusta? Toivon, ettei kukaan täällä seurustelisi hänen kanssaan, vaikka hän onkin niin rikas. Minulle ajottiin esittää hänet. Kieltäydyin jyrkästi: minulla on tyttäriä.

– Miksi sanotte, että tämä nuorukainen on niin rikas? – kysyi kreivitär, kääntyen neitosista, jotka heti tämän huomattuaan alkoivat jutella keskenään, eivätkä olleet kuuntelevinaan kreivittären puhetta. – Kreivi Besuhovillahan on ainoastaan aviottomia lapsia. Tietääkseni ... on Pierrekin avioton.

Vieras häiläytti kädellään.

– Hänellä on luullakseni ainakin kaksikymmentä aviotonta.

Ruhtinatar Anna Mihailovnakin takertui keskusteluun; nähtävästi hän tahtoi näyttää, minkälaisia suhteita hänellä on ja miten hyvin hän tuntee suuren maailman asiat.

– Näin on asia, – hän sanoi merkitsevästi ja melkein kuiskaten. – Kreivi Kirill Vladimirovitshin maine on tunnettu... Lastensa luvunkin hän jo on unohtanut, mutta tämä Pierre on ollut hänen lemmikkinsä.

– Miten kaunis olikaan ukko vielä viime vuonna! – sanoi kreivitär. – Kauniimpaa miestä en milloinkaan ole nähnyt.

– Nyt on hän kovin muuttunut, – sanoi Anna Mihailovna. – Niin, minun piti sanoa, – hän jatkoi: – ruhtinas Vasili on vaimonsa kautta koko omaisuuden perillinen, mutta isä on suuresti rakastanut Pierreä, toimittanut hänelle kasvatuksen ja kirjoittanut keisarille ... niin että vaikea on sanoa, kenpä hänen kuoltuaan (hän on niin heikko, että joka hetki odotetaan kuolemaa, ja *Lorrain* on saapunut Pietarista) saa tämän suunnattoman omaisuuden, Pierrekö, vai ruhtinas Vasili. Neljäkymmentä tuhatta sielua ja miljoonat. Minä tiedän omaisuuden tarkalleen, sillä itse ruhtinas Vasili on minulle kertonut. Ja onpa Kirill Vladimirovitsh kaukaista sukuakin minulle äidin puolelta. Ja hän se oli Borikseni risti-isänäkin, – lisäsi hän, aivan kuin ei tälle seikalle olisi tahtonut antaa mitään merkitystä.

– Ruhtinas Vasili saapui eilen Moskovaan. Hän on tarkastusmatkalla, kerrotaan, – lausui vieras.

– Niin, mutta meidän kesken sanottuna, – puhui Anna Mihailovna, – tämä on tekosyy; todellisuudessa hän on saapunut Kirill Vladimirovitshin tähden, kuultuaan, että hän on niin heikkona.

– Mutta, *ma ehère*, tämä on verraton juttu, kreivi sanoi, ja huomattuaan, ettei vieras häntä kuunnellut, hän kääntyi neitosten puoleen: – mahtoi poliisi olla hauskan näköinen.

Ja kuvailtuaan mielessään, miten poliisi huijasi käsillään, hän taas pyrskähti äänekkääseen nauruun, joka saattoi koko hänen täytelään ruumiinsa heilumaan. Näin nauravat ihmiset, jotka elämänsä kaiken ovat hyvin syöneet ja etenkin juoneet... "Niin, välttämäti meille päivällisille, tehkää hyvin", hän sanoi.

XI

Syntyi hiljaisuus. Kreivitär katseli vierasta suloisesti hymyillen, mutta samalla hän suinkaan ei salannut, että vieras voi lähteä häntä loukkaamatta. Vieraan tytär jo oikoi vaatteitaan, katsellen kysyvästi äitiään, kun yhtäkkiä alkoi viereisestä huoneesta kuulua ovea läheneviä naisten ja miesten askelia, joku siellä kompastui tuoliin, ja kaatoi sen, ja vierashuoneeseen juosta tuoksahti kolmentoista vuotias tyttönen. Hän pisti äkkiä jotain lyhyen musliinihameensa alle ja pysähtyi keskelle huonetta. Selvästi huomasi, että hän varomattomasti paetessaan oli tullut liian kauvaksi. Samassa ilmestyivät ovelle punakauluksinen ylioppilas, kaartin upseeri, viisitoista vuotias tyttö ja paksu punaposkinen poikanen lapsen tauttu yllä.

Kreivi hypähti nojatuolistaan ja mennä vaapersi kädet levällään tyttöstä kohti ja kaappasi hänet juoksusta syliinsä.

– Kas tässäpä hän on! – huusi hän nauraen. – Nimipäiväin viettäjä! Rakas nimipäiväin viettäjäni!

– Rakkaani, kaikella on aikansa, – sanoi kreivitär, tekeytyen ankaraksi. – Sinä hänet pilaat hemmoittelullasi, *Elie*, – lisäsi hän miehelleen.

– Hyvää päivää, rakkaani, toivotan onnea, – sanoi vieras. – Miten suloinen lapsi! – hän lisäsi, kääntyen äitiin.

Tyttösellä oli mustat silmät ja suuri suu; hän ei ollut kaunis, mutta eläväinen. Hänen hennot lapsenharteensa vavahtelivat kiivaasta juoksusta ja nyörre-miehustan puristuksesta. Hänen mustat kiharansa hulmuilivat niskalla, hennot käsivartensa olivat paljaat, pienet jalkaset pitsisuisissa housuissa ja avonaisissa kengissä. Hän oli siinä suloisessa iässä, jolloin tyttö ei enää ole lapsi, mutta lapsikaan ei vielä neitonen. Riuhtaistuaan itsensä isän syleilystä hän juoksi äidin luo ja välittämättä vähääkään tämän ankarasta huomautuksesta kätki hehkuvat kasvonsa hänen pitsiseen mantteliinsa ja remahti nauramaan. Häntä jokin seikka nauratti, ja katkonaisesti hän puhui nukesta, jonka veti hameensa alta.

– Näettekö?... Nukke... Mimi... Näettekö?

Ja enempää Natasha ei voinut puhua (hänestä tuntui kaikki naurettavalta). Hän vaipui taas äitinsä helmaan ja nauraa helitti niin äänekkäästi ja heleästi, että kaikki, keimaileva vieraskin, väkisinkin hertyivät nauramaan.

– No, mene, mene tollukoinesi, – puhui äiti teeskennellyn ankarana sysäten tyttöä luotaan. – Tämä on nuorin tyttäreni, – hän sanoi, vieraaseen kääntyen.

Natasha nosti hetkeksi kasvonsa äidin pitsimanttelista ja katseli häntä silmiin läpi naurun kyynelten ja kätki taas päänsä helmaan.

Vieras, joka täten oli pakotettu ihailemaan tätä perhekohtausta, piti velvollisuutenaan yhtyä siihen jollakin tavalla.

– Sanokaahan, rakkaani, – hän sanoi, kääntyen Natashaan, – miten on tämä Mimi teille sukua? Varmaankin tytär?

Natashaa ei miellyttänyt tämä lapsellinen puhuttelutapa. Hän ei vastannut mitään, katsahti hän vain totisena vieraaseen.

Sillä välin oli nuori polvi: Boris – upseeri, ruhtinatar Anna Mihailovnan poika, Nikolai – ylioppilas, kreivin vanhin poika, Sonja – kreivin viidentoista vuotias veljentytär, ja pikku Petrusha – kreivin nuorin poika, asettuneet istumaan vierashuoneeseen. Selvästi huomasi, miten he koettivat hillitä itseään ja pidätellä sopivaisuuden rajoissa hilpeyttänsä ja iloaan, joita uhkasi heidän jokainen piirteensä. Huomasi, että sisähuoneissa, mistä he olivat tulleet sellaisella jyryllä, heillä oli ollut iloisempia keskusteluaaineita kuin vierashuoneessa, missä puhuttiin kaupungin jouruista, ilmasta ja kreivitär Apraksinista. Silloin tällöin he vilkuilivat toisiinsa ja vaikea heidän oli pidättäytyä naurusta.

Nuorukaiset, ylioppilas ja upseeri, olivat lapsuuden ystävät ja samanikäiset; molemmat olivat he kauniit, mutteivät lainkaan toistensa näköiset. Boris oli vaaleanverevä, pitkä nuorukainen, jolla oli säännölliset, hienot piirteet ja rauhallisen kaunis ilme; Nikolai oli lyhyläntä kiharatukkainen, ja ilme hänen kasvoillaan oli avonainen. Hänen ylähuulessaan erotti jo mustia haivenia, ja hänen kasvonsa uhkuivat yritteliäisyyttä ja innostusta. Nikolai punastui tultuaan vierashuoneeseen. Huomasi, miten hän yritti jotain lausua, muttei keksinyt sopivaa; Boris taas oli heti kuin kotonaan ja kertoi rauhallisen leikillisesti, miten hän oli tuntenut Mimi-nuken tämän ollessa vielä nuori neitonen, jolloin sillä vielä oli ehjä nenä, ja miten se viimeisten viiden vuoden kuluessa on kovin vanhentunut ja saanut halkeaman kalloonsa. Tämän sanottuaan hän vilkaisi Natashaan. Tämä käänsi hänelle selkensä, vilkaisi pikku veljeensä, joka silmät sirillään nauraa hihitti pakahtuakseen. Kun hän tunsu, ettei enää voi itseään hillitä, lähti hän huoneesta minkä pienistä jaloista lähti. Boris ei nauranut.

– Te olette luullakseni myös lähtöhommissa, äiti? Käskenkö tuomaan vaunut? – hän sanoi, kääntyen hymyillen äitiinsä.

– Olen, mene, mene, käske hankkiutumaan, – vastasi äiti hymyhuulin.

Boris pujahti hiljaa ovesta ja lähti Natashan jälestä; paksu poikanen lähti vihaisena heidän jälestään ja näytti aivan kuin olisi hän ollut kiukuissaan kun häntä toimitissaan häirittiin.

XII

Nuorista, lukuun ottamatta kreivittären vanhinta tytärtä (joka oli neljä vuotta Natashaa vanhempi ja käyttäytyi jo kuin aikuinen) ja vierasta neitiä, jäivät vierashuoneeseen Nikolai ja hänen serkkunsa Sonja. Sonja oli hentorakenteinen, pienen pieni tummanverevä neitonen, jonka pehmyt, mutta silti tulinen katse tuikehteli pitkien ripsien välitse. Hänellä oli kahteen kertaan pään ympäri kierretty paksu, musta palmikko, ja ihon väri oli hieman kellahtava kasvoissa ja erittäinkin paljaissa ohuvissa, mutta siroissa, jänteissä käsivarsissa ja kaulassa. Liikkeittensä sulavuuden, pienten jäsentensä pehmeiden ja joustavuuden ja jonkunverran hillityn, viekkaan käytöstapansa suhteen hän muistutti kaunista, vaikeikaan vielä täysin kehittynyttä kissanpoikaa, josta aikaa voittaen tulee viehättävä kissa. Hänen mielestään oli nähtävästi hienoa hymyilyllä ilmaista osanottonsa yhteiseen keskusteluun; mutta väkisinkin katselivat hänen silmänsä pitkien, tuuheiden ripsien alta armeijaan lähtevää serkkua sellaisella neitseellisen intohimoisella jumaloimisella, ettei hänen hymynsä hetkeksikään saattanut ketään viedä harhaan, ja selvästi huomasi, että kissanpoika oli istahtanut vain sentähden, että sitten rennommin saisi hyppiä ja leikkiä serkkunsa kanssa, kun hekin, kuten Boris ja Natasha, pääsisivät pujahtamaan vierashuoneesta.

– Niin, *ma chère*, – sanoi vanha kreivi, kääntyen vieraaseen ja osoittaen poikaansa Nikolaita. – Nyt on hänen ystävänsä Boris ylennetty upseeriksi, ja hän ei tahdo erota ystävästään; hän jättää sekä yliopiston että minut vanhuksen: hän lähtee armeijaan, *ma chère*. Ja hänelle kun oli jo paikka varattu arkistossa, ja kaikki oli hyvin. Onpas tämä ystävyyttä! – sanoi kreivi kysyvästi.

– Niin, puhutaanhan, että sota on julistettu, – vieras sanoi.

– Kauvan on jo puhuttu, – kreivi sanoi. – Yhä puhutaan ja puhutaan, mutta siihen se aina jää. *Ma chère*, sepäs on ystävyyttä! – hän toisti. – Hänestä tulee husaari.

Vieras ei tiennyt, mitä vastaisi, ravistihan vain päätään.

– Ei lainkaan ystävyyttä, – vastasi Nikolai, ja hän punastui ja alkoi puolustautua aivan kuin olisi häntä halpamaisesti paneteltu. – Ei lainkaan ystävyyttä, tunnen vain yksinkertaisesti, että luontoni vetää sotapalvelukseen.

Hän katsahti serkkuunsa ja vieraaseen neitiin: molemmat katselivat häntä hyväksyvästi hymyillen,

– Tänään on meillä puolilla Pavlogradin husaarirykmentin eversti Schubert. Hän on ollut täällä lomalla ja vie Nikolain mennessään rykmenttiin. Mitäpä tehdä? – sanoi kreivi, kohauttaen harteitaan ja puhuen leikillisesti asiasta, joka nähtävästi oli tuottanut hänelle paljon surua.

– Olenhan teille jo sanonut isä kulta, – poika sanoi, – että jään luoksenne, jollette halua päästää minua. Mutta olen vakuutettu, etten muuhun kelpaa kuin sotapalvelukseen; ei ole minusta valtiomieheksi, ei virkamieheksi, sillä en saata salata, mitä tunnen, – puhui hän, yhä vilkkuen nuorekkaan veikistelevästi Sonjaan ja vieraaseen neitiin.

Kissanpoika oli imeytynyt häneen silmillään ja näytti joka hetki valmiilta alkamaan leikin ja näyttämään koko kissan luontonsa.

– No, no, hyvä! – sanoi vanha kreivi: – aina hän kiivastuu. Yhä vaan Bonaparte huumaa nuorten mielet; kaikki he ajattelevat, miten hän luutnantista tuli keisariksi. Miksei, suokoon Jumala, – hän lisäsi, huomaamatta vieraan pilkallista hymyä.

Aikuiset alkoivat puhella Bonapartesta. Julie, vieraan tytär, kääntyi nuoreen Rostoviin.

– Ikävä ettette ollut tuorstaina Arharovien luona. Oikein teitä ikävöin, – hän sanoi hellästi hymyillen.

Imarreltu nuorukainen siirsihe lähemmäs vierasta neitiä nuoruuden veikistelevä hymy huulilla ja ryhtyi hymyilevän Julien kanssa keskusteluun, lainkaan huomaamatta, miten hänen teeskennelty hymynsä mustasukkaisuuden veitsenä viilsi Sonjan sydäntä. Hän oli kiukusta punastunut, mutta koetti kuitenkin hymyillä. Keskustelun kuluessa Nikolai katsahti Sonjaan. Tämä

vilkasi häneen intohimoisen ilkeästi, pidätellen kyyneliään ja koettaen hymyillä, mutta äkkiä hän nousi ja lähti huoneesta. Nikolain vilkkaus hävisi. Kun keskustelu hiukan vain taukosi, lähti hän huolekkaan näköisenä huoneesta ja alkoi etsiä Sonjaa.

– Miten ovatkaan näiden nuorien salaisuudet valkeilla rihmoilla yhteen ommellut! – sanoi Anna Mihailovna, osoittaen poistuvaa Nikolaita. – *Cousinage dangereux voisinage*,¹⁵ hän lisäsi.

– Niin, – sanoi kreivitär, sittenkun nuorten huoneeseen tuoma auringon säde oli kadonnut, ja aivan kuin hän olisi vastannut kysymykseen, jota kukaan ei ollut tehnyt, mutta joka häntä alituisen vaivasi: kuinka paljon onkaan kärsitty vaivoja, kuinka paljon huolia, jotta heistä nyt saisimme iloita! Ja nytkin, toden totta, on enemmän huolta kuin iloa. Yhä vaan pelkään, yhä pelkään! Ovathan he siinä iässä, jolloin sekä tytöillä että pojilla on niin paljon vaaroja.

– Kaikki riippuu kasvatuksesta, – sanoi vieras.

– Tosiaan, olette oikeassa, – jatkoi kreivitär. – Näihin saakka olen, Jumalan kiitos, ollut lasteni ystävä, ja he luottavat minuun täydellisesti, – puhui kreivitär, ilmaisten näillä sanoillaan tuon useilla vanhemmilla niin tavallisen harhaluulon, ettei heidän lapsillaan muka ole mitään vanhemmiltaan salattavaa. – Tiedän, että aina olen oleva tyttärenti ensimmäinen uskottu, ja että joskin Nikoljenka kuumaverisyysdässään hulluttelee (pojille se on välttämätöntä), niin ei ainakaan noiden Pietarin herrain tapaan.

– Niin, verrattomia, verrattomia lapsia, – vakuutteli kreivi, jolla oli tapana ratkaista hänelle epäselvät asiat pitämällä kaikkea verrattomana. – Siinä ollaan, tahtoo tulla husaariksi! Mitäpäns tehdä, *ma chère*!

– Miten suloinen olento onkaan nuorin tyttärenne, – sanoi vieras. – Ruutia.

– Niin, ruutia! kreivi sanoi. Hän on tullut minuun! Ja entäs hänen äänensä: vaikka puhunkin tyttärestäni, niin totuuden sanon, laulajatar hänestä tulee, toinen Salomoni. Olemme tuottaneet italialaisen häntä opettamaan.

– Eikö ole vielä aikaista? Sanotaan opintojen vahingoittavan ääntä tällä iällä.

– Oi, ei, joutavia! – kreivi sanoi. – Mitenkäs meidän äitimme kahden-kolmentoista vuotiaina menivät miehelään?

– Onpa Natashakin jo rakastunut Borikseen! Ei ole huonompia hankkiaan! – sanoi kreivitär hiljaa hymyillen ja katsellen Boriksen äitiin, ja hän jatkoi nähtävästi vastaten ajatuksilleen, jotka häntä viime aikoina yhä seurasivat: Siinä näette, jospa pitäisin häntä lujilla, jospa häntä kieltäisin... Jumala tietää, mitä he tekisivät salavihkaa (kreivitär ajatteli: he suutelisivat toisiaan), mutta nyt tiedän Natashan jokaisen sanan. Itse hän illalla piipahtaa luokseni ja kertoo kaikki. Kenties häntä hemmoittelen; mutta luulenpa tosiaan, että näin on parempi. Vanhinta tyttärentäni pidin lujilla.

– Niin, minä olen aivan toisin kasvatettu, – sanoi hymyillen kaunis Vera.

Mutta hymy ei kaunistanut Veran kasvoja, kuten on laita muiden ihmisten; päinvastoin, hänen kasvonsa muuttuivat luonnottoman näköisiksi ja sentähden epämiellyttäväiksi. Vera oli kaunis, hän ei ollut tyhmä, opintonsa olivat luisuneet hyvin, hän oli hyvin kasvatettu, hänellä oli miellyttävä ääni; hänen puheensa olivat tosia ja sattuvia; mutta kumma juttu; kun vieras ja kreivitär häneen vilkaisivat, tuntui heistä kummalta, miksi hän tämän sanoi, ja heistä tuntui epämiellyttävältä.

– Vanhimpain kanssa aina hullutellaan, heistä tahdotaan tehdä jotain tavatonta, – sanoi vieras.

– Miksi synnin salaisimme, *ma chère*! Kreivitär rakkaani viisasteli liiaksi Veraa kasvattaessaan, – sanoi kreivi. Mutta mitäs siitä! tulipa hänestä sentään oiva tyttö, – hän lisäsi, iskien hyväksyvästi Veralle silmää.

Vieraat nousivat ja lähtivät, luvaten saapua päivällisille.

– Onpa nämäkin tapoja! Istutaan istumistaan! – sanoi kreivitär, saatettuaan vieraat.

¹⁵ Vaarallinen naapurisuus – orpanuus.

XIII

Kun Natasha lähti juoksemaan vierashuoneesta, niin pysähtyi hän jo kasvihuoneeseen, alkoi kuunnella, mitä vierashuoneessa puheltiin ja odotteli Borista. Hän alkoi jo käydä kärsimättömäksi, polkasi jalkulaisellaan, ja itku kurkussa karvasteli, kun ei Borista heti kuulunut. Mutta samassa alkoi kuulua askelia. Ne eivät olleet nopeita, ei hiljaisia, kuuluihan vain tuollainen nuorukaisen säädyllinen astunta. Natasha hypähti vikkelaasti kukkasammioiden väliin ja piiloutui.

Boris pysähtyi keskelle huonetta, katsahti ympärilleen, pyyhkäisi tomun virkanuttunsa hihasta ja astui kuvastimen luo, ihailen siinä kauniita kasvojaan. Henkeään pidätellen tarkasteli Natasha piilopaikastaan, mitä Boris tekisi. Hän seisoj hetkisen kuvastimen edessä, hymähti ja lähti astumaan ovelle. Natasha aikoi huutaa häntä, mutta muuttikin sitten mieltään. "Etsiköön", hän sanoi itsekseen. Tuskin oli Boris lähtenyt huoneesta, kun vierashuoneesta tulla tupsahti Sonja tulipunaisena ja kiukkuisasti sopertaen jotain kyynelten keskitse. Natasha aikoi heti juosta hänen luokseen, malttoi kuitenkin mielensä ja jäi piilopaikkaansa, aivan kuin taikahatun alle, nähdäkseen, mitä maailmassa tapahtui. Tämä tuotti hänelle aivan ominaista, uutta nautintoa. Sonja supisi jotain itsekseen ja tähysteli vierashuoneen ovea. Nikolai astui huoneeseen.

– Sonja! mikä sinun on! onko mahdollista? – sanoi Nikolai, juosten Sonjan luo.

– Ei mikään, ei mikään, jättäkää minut rauhaan! – Hän alkoi itkeä.

– Ei, kyllä tiedän.

– Jos tiedätte, niin on hyvä, menkää sitten Julien luo.

– So-o-onja! yksi sana! Voitko näin kiusata itseäsi ja minua luulottelujen perustalla? – puhui Nikolai ja tarttui hänen käteensä.

Sonja ei irroitannut kättään ja herkesi itkemästä. Natasha ei liikahtanut, ei edes hengittänyt ja katseli loistavin silmin piilopaikastaan. "Mitähän nyt tapahtuu?" hän ajatteli.

– Sonja! maailma on minulle turhuus! Sinä olet kaikkeni, – puhui Nikolai. – Näytän sen sinulle.

– Minua ei miellytä tuollaiset puheet.

– En jatka, annahan anteeksi, Sonja! Hän veti tytön luokseen ja suuteli häntä.

"Voi, miten kaunista!" – ajatteli Natasha, ja kun Nikolai ja Sonja olivat lähteneet huoneesta, nousi hänkin piilopaikastaan, lähti heidän jälestään ja kutsui Boriksen luokseen.

– Boris, tulkaa tänne, – sanoi hän vieikkaan merkitsevästi. – Minun täytyy puhua teille eräs asia. Tänne, tänne, – hän puhui ja vei Boriksen kasvihuoneeseen, siihen paikkaan, missä oli ollut kätkeytyneenä kukkasammioiden keskessä.

Boris kulki hymyillen hänen jälessään.

– Mikä on sitten se *eräs asia*? – hän kysyi.

Natasha hämmentyi, katsahti ympärilleen ja huomattuaan kukkasammioilla nukkensa kumartui sitä ottamaan.

– Suudelkaa nukkea, – hän sanoi.

Boris katseli hellän tutkivasti hänen kiihtyneitä kasvojaan eikä vastannut mitään.

– Ettekö tahdo? Tulkaa sitten tänne, – hän sanoi, meni edemmäs kukkain keskeen ja heitti nukan kädestään. – Likemmäs, likemmäs! – hän kuiskasi.

Hän tarttui Boriksen hihankäänteeseen, ja hänen ihanilla kasvoillaan kuvastuivat juhlallisuus ja pelko.

– Tahdotteko sitten minua suudella? – kuiskasi hän tuskin kuuluvasti, katsellen hymyhuulin Borista kulmaansa alta ja oli vähällä itkeä mielenliikutuksesta.

Boris punastui.

– Miten olette naurettava, Natasha, – hän sanoi, kumartui tytön puoleen, käyden yhä punasemmaksi, mutta ei tehnyt mitään, odottihan vain.

Natasha hypähti yhtäkkiä kukkasammiolle, niin että tuli Borista pitemmäksi, kiersi ohuet, paljaat kätösensä Boriksen kaulalle ja siuhtaistuaan päänheitolla hiukset niskalleen hän suuteli häntä keskelle suuta.

Samassa hypähti hän lattialle, puikahti sammioiden keskitse kukkain taakse ja jäi sinne seisomaan pää rinnoille vaipuneena.

– Natasha, – sanoi Boris, – te tiedätte, että teitä rakastan, mutta...

– Oletteko rakastunut minuun? – keskeytti hänet Natasha.

– Olen rakastunut, mutta älkäämme enää tehkö, mitä juuri... Vielä neljä vuotta... Sitten pyydän teidän kättänne.

Natasha alkoi miettiä.

– Kolmetoista, neljätoista, viisitoista, kuusitoista ... luki hän ohuvilla sormillaan. – Hyvä! Onko päätetty?

Ja riemun ja rauhan hymy valaisi hänen kiihtyneet kasvonsa.

– Päätetty! Boris sanoi.

– Iäksikö? – tyttö sanoi. – Kuolemaanko saakka? Ja tartuttuaan Boriksen käsivarteen lähti Natasha onnesta säteilevänä työhuoneeseen.

XIV

Kreivitär väsyi siihen määrin vieraskäynneistä, että kieltäytyi enää ketään ottamasta vastaan, ja ovenvartijaa käskettiin kaikinmokomin käskemään päivällisille kaikki onnittelijat. Kreivitär tahtoi kahdenkesken puhella lapsuudenystävänsä, ruhtinatar Anna Mihailovnan kanssa, jota hän ei vielä hyvällisesti ollut tavannut tämän Pietarista paluun jälkeen. Anna Mihailovna kauniine, itkettyneine kasvoineen siirsihe lähemmäs kreivittären nojatuolia.

– Sinulle puran sydämeni, – sanoi Anna Mihailovna. – Vähän on meitä enää elossa muinaisia ystäviä! Siksi onkin minulle niin kallis sinun ystävytytesi.

Anna Mihailovna katsahti Veraan ja vaiken. Kreivitär puristi ystävättärensä kättä.

– Vera, – sanoi kreivitär, kääntyen vanhimpaan tyttärensä, josta hän nähtävästi ei pitänyt. – Ettekö lainkaan käsitä? Etkö todellakaan huomaa, että olet täällä liikaa? Mene siskojen luo, tahi...

Kaunis Vera hymähti ylenkatseellisesti eikä näyttänyt lainkaan loukkautuneen.

– Jospa jo aikoja sitten olisitte sanoneet, äitiseni, niin heti olisin poistunut, – hän sanoi ja lähti omaan huoneeseensa.

Mutta kulkiessaan työhuoneen läpi hän huomasi kummankin akkunan luona parin istumassa. Hän pysähtyi ja hymyili pilkallisesti. Sonja istui aivan Nikolain vieressä, joka kopioi hänelle runoesikoisiaan. Boris ja Natasha istuivat toisen akkunan luona ja vaikenivat huomattuaan Veran. Sonja ja Natasha katsahivat syyllisen, mutta silti onnellisen näköisinä Veraan.

Oli hauskaa ja liikuttavaa katsella näitä rakastuneita tyttösiä, mutta Verassa tämä näkö ei nähtävästi herättänyt mieluisia tunteita.

– Kuinka monasti olen teitä pyytänyt jättämään tavarani rauhaan, – hän sanoi, – onhan teillä oma huoneenne.

Hän otti Nikolailta mustetolpon.

– Heti paikalla, heti paikalla, – sanoi Nikolai, kastaen kynäänsä.

– Kaikki te teette sopimattomaan aikaan, – sanoi Vera. Vierashuoneeseenkin äsken juoksitte, niin että kaikki saimme hävetä teidän puolestanne.

Vaikkakin hän puhui totta, tahi kenties juuri sentähden, ei kukaan hänelle vastannut, katsahtivathan vain kaikki neljä toisiinsa. Vera ei pitänyt kiirettä, vaan seiso. paikallaan mustetolppo kädessä.

– Ja minkälaisia salaisuuksia saattaa olla teidän iälläne Boriksen ja Natashan ja teidänkin välilläne – pelkkiä tyhmyyksiä!

– Entäs sitten, Vera? Eihän tämän asian pitäisi sinua liikuttaa? – puheli hiljaa ja puolustavasti Natasha.

Hän oli tänään nähtävästi entistään ystävällisempi ja lempeämpi kaikille.

– Sangen tyhmää, – Vera sanoi, – häpeän puolestanne. Mitä salaisuuksia?..

– Kullakin on omat salaisuutensa. Emmehän mekään häiritse sinua Berginesi, – sanoi Natasha kiivastuen.

– Luulenpa, ettette voi häiritä, – sanoi Vera, – sillä en käyttäydy milloinkaan sopimattomasti. Mutta sanonpas äidille, miten sinä käyttäydyt Boriksen kanssa.

– Natalia Iljinetszna käyttäytyy verrattomasti, – sanoi Boris, – en voi valittaa.

– Heretkää, Boris, te olette sellainen valtiomies (tätä sanaa käyttivät lapset usein ja antoivat sille oman, ominaisen merkityksen), onpa oikein ikävää, – sanoi Natasha loukkautuneen värisevällä äänellä. – Miksi hän minua ahdistaa? Sinä et koskaan tätä käsitä, – hän sanoi, kääntyen Veraan, – sillä et ole koskaan ketään rakastanut; sinulla ei ole sydäntä, olet ainoastaan *madame de Genlis* (tämän haukkumanimen, jota pidettiin sangen loukkaavana, oli Veralle antanut Nikolai), ja

sinun mielitehtaviäsi on toisten kiusaaminen. Keimaile Berginesi niin paljon kuin sinua haluttaa, – puhui Natasha kiivaasti.

– En toki sentään vieraiden aikana juoksentele nuorten miesten jälissä...

– Onpa hän taas saavuttanut tarkoituksensa, – sanoi Nikolai, – on tarpeekseen lasketellut hävyttömyyksiä ja saattaa kaikki pahalle tuulelle. Menkäämme lastenhuoneeseen.

He nousivat kuin säikähtynyt lintuparvi ja lähtivät nelisin huoneesta.

– Minua on loukattu, mutta minä en ole ketään loukannut, – sanoi Vera.

– *Madame de Genlis! Madame de Genlis!* – huutelivat nauravat äänet oven takaa.

Kaunis Vera, joka oli aikaansaanut tällaisen kiusoittavan, ikävän mielialan, hymähti huolettomasti eikä hän vähääkään näyttänyt välittävän loukkauksista. Hän astui kuvastimen luo ja korjaili tukkaansa ja vyötintään. Kauniita kasvojaan katsellessaan hän näytti entistään kylmemmältä ja rauhallisemmalta.

Vierashuoneessa keskustelu yhä jatkui:

– *Ah chère*, – puheli kreivitär, – ei ole minunkaan elämäni ollut pelkkää kukkasten ja ruusujen keskellä kulkemista. Tiedänhän toki, ettei omaisuutemme kauvankaan enää kestä tällä menolla! Ja kaikkeen on syynä klubi ja Elien hyvyys. Luuletko, että lepäämme, kun asumme maalla? Teatterit, metsästysretket ja Jumala ties mitä kaikkea onkaan. Mutta mitäpä minusta on puhuttavaa! Mutta miten oletkaan sinä kaikki järjestänyt? Usein sinua ihmettelen, *Annette*, miten sinä vielä vanhanakin yksin mennä viiletät kievarin kuomussa milloin Moskovaan, milloin Pietariin, käyt ministerit ja mahtavat ja kaikkien kanssa tulet toimeen, todellakin ihmettelen. Sanohan, miten kaikki on näin hyvin mennyt? Minäpä en vain sellaiseen pystyisi.

– Voi, rakkaani, – vastasi ruhtinatar Anna Mihailovna. – Varjelkoon sinua Jumala tuntemasta, miten raskasta on jäädä leskeksi turvattomana pojan kanssa, jota rakastat jumaloimiseen saakka. Kaikkea silloin opit, – hän jatkoi jonkinlaisella ylpeydellä. – Käräjäoimiseni on minut opettanut. Jos haluan tavata jonkun noista pomoista, niin kirjoitan kirjelappusen: "ruhtinatar se ja se haluaa tavata sen ja sen", ja ajan ajurilla kerran, toisen, kolmannen, neljännen, kunnes saan asiani ajetuksi. Minusta on yhdentekevää, mitä minusta ajatellaan.

– No niin, kenen puoleen käännyt Borjenkan asiassa? – kysyi kreivitär. – Onhan sinun poikasi jo kaartin upseeri, mutta minun Nikolushkani yhä vielä junkkari. Ei ole kuka hommaisi. Kenen puoleen käännyt?

– Ruhtinas Vasilin. Hän oli sängen ystävällinen. Heti suostui kaikkeen, ilmoitti keisarille, – puhui Anna Mihailovna riemuissaan, täydellisesti unohtaen nöyrytyksen, mikä vei hänet perille.

– Onko hän vanhentunut, ruhtinas Vasili? – kysyi kreivitär. – En ole häntä tavannut sitten teatterinäytöntöjemme Rumjantsovien luona. Varmaankin on hän minut unohtanut, *il me faisait la cour*,¹⁶ – muisteli kreivitär hymyillen.

– Yhä ennallaan, – vastasi Anna Mihailovna, – ystävällinen ylenmäärin. Valta-asema ei ole lainkaan mennyt hänelle päähän. "Olen pahoillani, rakas ruhtinatar, että liian vähän voin tehdä hyväksenne", hän sanoi: "käskekää". Ei, hän on kelpo ihminen ja verraton sukulainen. Mutta sinä tiedät, *Nathalie*, miten poikaani rakastan. Hänen onnekseen teen mitä tahansa. Mutta asiani ovat niin huonot, – jatkoi Anna Mihailovna surullisesti ja ääntään vaimentaen, – niin huonot, että olen nykyään kauheassa asemassa. Onneton käräjäjuttuni nielee koko omaisuuteni eikä siitä huolimatta lainkaan edisty. Ajattelehan, että tällä erää minulla tuskin on kymmenkopeekkaista, enkä tiedä, miten varustaisin Boriksen. (Hän otti taskustaan nenäliinan ja alkoi itkeä). Tarvitsen viisisataa ruplaa, ja minulla on kaikkiaan kahdenkymmenen viiden ruplan seteli pahanen. Minä olen sellaisessa asemassa... Kaikki toiveeni perustan ruhtinas Kirill Vladimirovitsh Besuhoviin.

¹⁶ Hän minua liehitteli aikomaan.

Jollei hän tahdo auttaa ristipoikaansa – hänhän on Borjan risti-isä – ja määrää jotain hänen elatukseksen, niin hukkaan ovat menneet kaikki hommani: en mitenkään saata häntä varustaa.

Kreivitär itkeä tihusteli ja mietti jotain itseksensä.

– Usein ajattelen, kenties se on synnin työtä, – puhui ruhtinatar, – mutta usein ajattelen: yksinään elelee ruhtinas Kirill Vladimirovitsh Besuhof ... tämä suunnaton omaisuus ... ja miksi hän elää? Elämä on hänelle taakaksi, mutta Borja on vasta elämänsä keväässä.

– Varmaankin hän jotain jättää Borikselle, – sanoi kreivitär.

– Jumala sen tietää, rakas ystäväiseni! Pohatat ja ylimykset ovat tavallisesti sangen itsekkäitä. Lähden kuitenkin hetipaikalla Borjan kanssa hänen luokseen ja puhun suuni puhtaaksi. Ajatelkoot minusta, mitä tahtovat, minusta on yhdentekevää, kun poikani kohtalo siitä riippuu. (Ruhtinatar nousi seisaalleen). Nyt on kello kaksi, neljältä on teillä puoliset. Ehdin kyllä käydä.

Ja toimekkaan pietarilaisen rouvan tavoin, joka taitaa käyttää aikaa hyväkseen, hän lähetti noutamaan poikansa ja tämän kanssa hän poistui eteiseen.

– Hyvästi, rakkaani, – sanoi hän kreivittärelle, joka oli tullut saattamaan heitä ovelle, – toivota minulle menestystä, – hän lisäsi kuiskaten, jottei poika kuulisi.

– Lähdettekö ruhtinas Kirill Vladimirovitshin luo, rakkaani? – kysyi kreivi ruokahuoneesta ja tulla tuupersi hänkin eteiseen. – Jos hän on parempi, niin kutsukaa Pierre meille päivällisille. Onhan hän ennenkin ollut meillä tanssimassa lasten kanssa. Kutsukaa välttämäti, *ma chère*. Saammepa nähdä, miten Taras tänään kunnostautuu. Hän sanoo, ettei ole ollut kreivi Orlovilla sellaisia päivällisiä kuin on meillä tänään.

XV

– *Mon cher Boris*, – sanoi Anna Mihailovna pojalleen, kun kreivitär Rostovin vaunut, joissa he ajoivat, kääntyivät oljilla katetulta kadulta kreivi Kirill Vladimirovitsh Besuhovin avaraan pihaan. – *Mon cher Boris* – sanoi äiti päästellen kättään vanhan kaapunsa alta ja sovitellen sitä arasti ja hyväillen poikansa kädelle, – ole ystävällinen, ole huomaavainen. Kreivi Kirill Vladimirovitsh on sentään risti-isäsi, ja hänestä riippuu tuleva kohtalosi. Muista tämä, *mon cher*, ole rakastettava, niinkuin sinä taidat olla...

– Jos vain tietäisin että tästä, seuraisi muutakin kuin häpeää... – vastasi poika kylmästi. Mutta olen teille luvannut, teen tämän teidän tähtenne.

Vaikka ovenvartija näkikin vaunujen seisovan pääkäytävän edustalla, ei hän erityisesti kiirehtinyt vieraita vastaan, katsahti vain heihin tutkivasti. Anna Mihailovna ei käsenyt ilmoittamaan tulostaan, vaan lähti poikineen astumaan kuvapatsasrivien keskitse lasikuistiin. Katsahdettuaan merkitsevästi Anna Mihailovnan kuluneeseen kaapuun ovenvartija kysyi, ketä he halusivat tavata, ruhtinattariako vai kreiviä, ja saatuaan tietää, että vieraat halusivat tavata kreiviä, hän ilmoitti, että hänen ylhäisyytensä on käynyt huonommaksi eikä ketään enää päästä luokseen.

– Lähtekäämme siis, – sanoi Boris ranskaksi.

– *Mon ami!* – sanoi äiti rukoilevalla äänellä, koskettaen taas poikansa kättä, aivan kuin tämä koskettaminen olisi voinut rauhoittaa tai rohkaista poikaa.

Boris oli vaiti ja riisumatta sinelliään hän kysyvästi katseli äitiään.

– Kyyhkyseni, – sanoi Anna Mihailovna lempeällä äänellä, ovenvartijaan kääntyen, – tiedän kreivi Kirill Vladimirovitshin olevan sangen sairaan... sentähden olen saapunutkin... olen hänen sukulaisensa... En häntä häiritse, kyyhkyseni... Minun tarvitsisi välttämättä tavata ruhtinas Vasili Sergejevitsh: täällähän hän majailee. Ilmoita, tee hyvin.

Ovenvartija nykäsi synkkänä yläkertaan vievää johtorihmaa ja kääntyi selin Anna Mihailovnaan.

– Ruhtinatar Drubetskoi ruhtinas Vasili Sergejevitshin luo, – huusi hän palvelijalle, joka hännystakissa, pitkissä sukissa ja solkikengissä juoksi yläkerrasta ja kurottautui katsomaan kaidepuun ylitse.

Anna Mihailovna korjaili värjättyä silkkipukuaan, katsahti seinällä riippuvaan venetsialaiseen kuvastimeen ja lähti reippaana läntistyneissä kengissään nousemaan matoilla peitettyjä portaita myöten yläkertaan.

– Rakkaani, olet minulle luvannut, – puheli Anna Mihailovna pojalleen ja rohkaisi häntä kädenkosketuksella.

Silmät alas luotuina poika rauhallisena astui äitinsä jälissä.

He tulivat saliin, mistä eräs ovi vei ruhtinas Vasilille varattuihin suojiin.

Kun he olivat tulleet keskelle huonetta ja juuri aikoivat pyytää erästä vanhaa palvelijaa osoittamaan heille tietä, käännähti erään oven pronssinen ripa, ja saliin astui ruhtinas Vasili samettisessa arkinutussa ja ainoastaan yksi risti rinnalla. Hän saattoi kaunista mustatukkaista miestä. Tämä mies oli kuuluisa pietarilainen lääkäri Lorrain.

– Se on sitten varma? – puhui ruhtinas.

– *Mon prince, "errare humanum est", mais...*¹⁷ – vastasi lääkäri sorakielisesti ja lausuen latinalaiset sanat ranskalaiseen tapaan.

– Hyvä, hyvä...

Huomattuaan Anna Mihailovnan ja hänen poikansa ruhtinas pysähtyi, nyökäytti päällään lääkäriille ja sanaakaan sanomatta, kysyväinen ilme kasvoilla hän astui heidän luokseen. Boris

¹⁷ Rakas ruhtinas "ihminen saattaa erehtyä".

huomasi, miten hänen äitinsä kasvot yhtäkkiä kävivät syvän surullisiksi, ja tämä sai hienon hymyn hänen huulilleen.

– Niin, miten surullisissa olosuhteissa tapaammekaan toisemme, ruhtinas... Mutta, miten voi rakas sairaamme? – kysyi Anna Mihailovna, aivan kuin ei olisi huomannutkaan ruhtinaan kylmää, loukkaavaa, tuijottavaa katsetta.

Ruhtinas katsahti käsittämättömän kysyvästi, ensin Anna Mihailovnaan ja sitten Borikseen. Boris kumarsi kohteliaasti. Vastaamatta tähän kumarrukseen ruhtinas Vasili kääntyi Anna Mihailovnaan ja vastasi tämän kysymykseen pään ja huulten liikkeellä, josta voi päätellä, että sairaan tila oli ylen huono.

– Todellako? – huudahti Anna Mihailovna. – Ah, tämä on kauheata! Hirveätä ajatella... Tämä on poikani, – hän lisäsi, osoittaen Borista. – Hän tahtoi itse tulla teitä kiittämään.

Boris kumarsi vielä kerran kohteliaasti.

– Uskokaa, ruhtinas, äidin sydän ei koskaan unhota, mitä olette hyväksemme tehneet.

– Olen iloinen, kun olen voinut tehdä teille hyvän työn, rakas Anna Mihailovna, – sanoi ruhtinas Vasili, korjaten rintaröyhellystään, ja hänen liikkeistään sekä äänestään saattoi huomata, miten hän täällä Moskovassa kohteli Anna Mihailovnaa vielä paljon suojelevan armollisemmin kuin Pietarissa Annette Schererin illanvietossa.

– Koettakaa palvella hyvin ja olla kelpo mies, – hän lisäsi, ankarasti katsahtaen Borikseen. – Olen iloinen... Oletteko täällä lomalla? – puhua jonotti hän yksitoikkoisella äänellään.

– Odotan määräystä, teidän ylhäisyytenne, lähteäkseni uuteen palveluspaikkaani, – vastasi Boris. Eikä hän näyttänyt vähääkään suuttuneen ruhtinaan karkeasta puhetavasta, muttei myöskään koettanut keskustelua jatkaa, vastailihan vain rauhallisesti ja kunnioittavasti, niin että ruhtinas lopulta häneen katsahti tutkivasti.

– Asutteko äitinne luona?

– Asun kreivitär Rostovin luona, – vastasi Boris, lisäten taas: teidän ylhäisyytenne.

– Sen Ilja Rostovin luona, joka on naimisissa Nathalie Shinshinin kanssa, – sanoi Anna Mihailovna.

– Tiedän, tiedän, – sanoi ruhtinas Vasili väröttömällä äänellään. – En koskaan ole voinut käsittää, miten Nathalie meni tuolle rähjäiselle karhulle. Hänhän on typerä ja naurettava henkilö. Ja sitäpaitsi kuuluu hän olevan peluri.

– Mutta sängen hyvä ihminen, ruhtinaani, – huomautti Anna Mihailovna, liikuttavasti hymyillen, aivan kuin kreivi Rostof hänenkin mielestään ansaitsisi tuollaisen tuomion, mutta hän sentään pyytää armahtamaan ukko rukkaa. – Mitä lääkärit sanovat, – jatkoi hän hetken kuluttua, ja taas ilmaisivat hänen itkettyneet kasvonsa syvää surua.

– Vähän toiveita, – ruhtinas vastasi.

– Ja minä niin tahtoisin vielä kerran kiittää *setää* kaikesta hyvästä, josta minä ja Borja olemme hänelle kiittollisuuden velassa. Borja on hänen ristipoikansa, – lisäsi hän sellaisella äänenpainolla aivan kuin olisi tämän tiedon pitänyt suurestikin ilahuttaa ruhtinas Vasilia.

Ruhtinas Vasili vaipui mietteisiinsä ja rypisti kulmiaan. Anna Mihailovna luuli käsittäneensä, että ruhtinas Vasili luulee häntä kilpailijakseen kreivi Besuhovin peruihin. Hän kiirehti rauhoittamaan ruhtinasta.

– Jollen niin syvästi ja todellisesti rakastaisi *setää*, – hän sanoi, erityisen vakuuttavasti ja samalla huolettomasti lausuen *setä* sanan: – tunnen hänen luonteensa, se on jalo ja suora, mutta ovathan vain ruhtinattaret hänen kuolinvuoteellaan... He ovat vielä nuoria... – Hän kallisti päänsä ja lisäsi kuiskaten: – onko hän täyttänyt viimeisen velvollisuuden, ruhtinas? Miten kalliita ovatkaan nämä viimeiset hetket! Kauheampaahan ei voi olla, häntä täytyy valmistaa, jos hän on niin huono. Me, naiset, ruhtinas (hän hymyili hellästi), aina tiedämme, miten on puhuttava näistä asioista. Pitäisi välttämättä tavata hänet. Joskin se minulle on raskasta, niin olenhan minä tottunut kärsimään.

Ruhtinas nähtävästi ymmärsi hänen tarkoituksensa ja käsitti myös, kuten Annette Schererin illanvietossakin, ettei Anna Mihailovnasta helpolla pääse.

– Eiköhän häntä rasita tämä kohtaus, rakas Anna Mihailovna, – hän sanoi. – Odottakaamme iltaan, lääkärit sanovat taudin selän silloin taittuvan.

– Mutta mahdoton on odottaa tällä hetkellä. Ajatelkaahan, että on kysymyksessä hänen sielunsa pelastus... Voi! On kauheata, kristityn velvollisuus...

Sisäsuojista johtava ovi avautui, ja saliin astui eräs kreivin sisarentyttäristä. Hän oli synkän ja kylmän näköinen, ja hänellä oli jalkoihin nähden ylettömän pitkä vartalo.

Ruhtinas Vasili kääntyi häneen.

– No, miten on hänen laitansa?

– Yhä ennallaan. Mutta mitä ajattelette tästä melusta... – sanoi hän tarkastaen Anna Mihailovnaa aivan kuin vierasta.

– Ah, rakkaani, en ollut teitä tuntea, – sanoi Anna Mihailovna, hymyillen onnellisen näköisenä ja mennä sipsutti kreivin sisarentyttären luo. – Olen vasta juuri saapunut, olen valmis auttamaan teitä *sedän* hoitamisessa. Käsitän, miten olette kärsineet, – hän lisäsi myötätuntoisesti, silmiään nostellen.

Ruhtinatar ei vastannut sanaakaan, eipä edes hymähtänyt, ja poistui samassa huoneesta. Anna Mihailovna otti hansikkaat käsistään, heittäytyi valloittamallaan asemalla nojatuoliin ja pyysi ruhtinas Vasilia istuutumaan vierelleen.

– Boris! – sanoi hän pojalleen hymyhuulin: – minä pistäydyn hetkiseksi kreivi-sedän luo, mene sinä, ystäväni, siksi aikaa Pierren luo, mutta älä vaan unohda ilmoittaa Rostovien kutsuja. He kutsuvat hänet päivällisille. Mahtaneeko hän lähteä? – kysyi hän ruhtinaaseen kääntyen.

– Aivan varmaan, – sanoi ruhtinas, joka nähtävästi oli käynyt kärttyiseksi. – Olen sangen iloinen, jos vapautatte minut tästä nuorukaisesta... Istua jököttää täällä. Kreivi ei kertaakaan ole häntä kysynyt.

Hän kohautti harteitaan. Palvelija kuletti Borista portaita alas, toisia ylös, ja he saapuivat lopulta Pietari Kirillovitshin luo.

XVI

Pierreltä jäi kun jäikin elämänuran valinta, ja hänet oli tosiaankin karkoitettu Pietarista Moskovaan hurjistelun tähden. Juttu, joka hänestä kerrottiin Rostovien nimipäivillä oli tosi. Pierre oli ollut mukana sitomassa poliisia karhun selkään. Hän oli saapunut jokunen päivä sitten ja asettunut, kuten tavallisesti, asumaan isänsä taloon. Vaikka hän arvasikin, että hänen urotyönsä Moskovassa jo tiedettiin, ja että hänen isäänsä ympäröivät naiset, jotka aina olivat häntä vihanneet, käyttäisivät tarkoituksiinsa tätä tapausta saadakseen kreivin häneen suuttumaan, lähti hän kuitenkin heti saavuttuaan isänsä suojiin. Astuttuaan vierashuoneeseen, missä ruhtinattaret tapansa mukaan istuivat ompelukehysten ääressä, hän tervehti naisia. Heitä oli kaikkiaan kolme, ja eräs heistä luki ääneen jotain kirjaa. Lukija oli vanhin sisarista, puhdaspintainen, pitkävartaloinen, ankarannäköinen neiton, joka niin tylästi kohteli Anna Mihailovnaa; molemmat nuoremmat sisaret olivat sievösiä, punaposkisia neitösiä ja suuresti toistensa näköisiä, toisen eroitti sentään ylähuulessa olevasta luomasesta, joka häntä suuresti somisti. Pierre otettiin vastaan kuin kuolleista noussut tai ruttoinen. Vanhin ruhtinatar lopetti lukemisen ja katsahti häneen pelästynein silmin; luomittoman sisaren kasvoilla oli sama ilme; nuorin, luomihuuli, joka luonteeltaan oli iloinen ja leikkisä, kyyristyi ompelukehyksiin salatakseen hymyn, jonka varmaankin seuraavan kohtausten hauskuus oli hänen huulilleen houkutelut. Hän kumartui yhä syvemmälle ja oli tutkivinaan mallin kuvioita, vaivoin pidätellen naurua.

– Terve, serkkuseni, – sanoi Pierre. – Ettekö tunne minua enää?

– Tunnen teidät liian hyvin, liian hyvin.

– Miten on kreivin terveyden laita? Voinko tavata hänet? – kysyi Pierre kömpelösti, kuten tavallisesti, mutta hämmäntymättä.

– Kreivi kärsii sekä ruumiillisesti että siveellisesti, ja te tietääkseni olette tehneet voitavanne lisätäkseen hänen siveellisiä kärsimyksiään.

– Voinko tavata kreivin? – toisti Pierre.

– Hm! Jos tahdotte hänet tappaa, lopen tappaa, niin menkää hänen luokseen. Olga käyhän katsomaan, onko sedän lihaliemi valmis, pian on aika, – lisäsi hän, osoittaakseen Pierrelle, miten hyvää huolta he pitävät hänen isästään, kun hän taas osaltaan tuottaa hänelle pelkkää harmia.

Olga lähti huoneesta. Pierre seisoi hetkisen, katsahti sisaruksiin ja kumartaen heille sanoi:

– Lähden siis omaan huoneeseeni. Ilmoittakaa, milloin voin hänet tavata.

Hän lähti, ja hänen jälkeensä kuului luomihuulen kirkas, hillitty nauru.

Seuraavana päivänä saapui ruhtinas Vasili ja asettui asumaan kreivin taloon. Hän kutsutti Pierren luokseen ja puhui hänelle:

– Rakkaani, jos täällä elätte Pietarin tapaan, on loppunne ikävä; muuta sanottavaa minulla teille ei ole. Kreivi on sangen, sangen sairas: on viisaampaa, ettet häntä lainkaan tapaa.

Tämän jälkeen ei Pierreä enää häiritty, ja hän vietti päiväkaudet yksinään huoneessaan.

Kun Boris astui Pierren huoneeseen, asteli tämä pitkin huoneensa lattiaa, silloin tällöin pysähdellen nurkissa, tehden uhkaavia liikkeitä seinää vastaan, aivan kuin hän miekalla olisi lävistänyt näkymättömän vihollisensa. Hän katseli uhkaavana lasiensa yli, alkoi jälleen astua, mutisten epäselviä sanoja, kohautellen harteitaan ja levitellen käsiään.

– Englannista loppu, – hän puheli, rypistäen kulmiaan ja osoittaen jotakuta sormellaan. – Pitt kansakunnan ja kansain oikeuden kavaltajana tuomitaan...

Mielikuvituksissaan hän oli itse Napoleon ja oli tämän sankarinsa seurassa kulkenut jo vaarallisen Pas de Calais'n poikki ja valloittanut Lontoon, muttei ehtinyt vielä loppuun julistaa Pittin tuomiota, kun huomasi huoneessaan nuoren, solakan, kauniin upseerin. Hän pysähtyi. Pierre oli viimeksi nähnyt Boriksen tämän ollessa neljäntoista vuotias eikä häntä enää tuntenut;

mutta siitä huolimatta tarttui hän hänen käteensä iloisen kiivaasti, joka oli niin ominaista hänen käytöstavalleen, ja hymyili ystävällisesti.

– Tunnetteko minut vielä? – kysyi Boris, hymyillen rauhallisen viehkeästi. – Saavuimme äidin kanssa kreiviä tervehtimään, mutta hän ei ole luullakseni aivan terve.

– Niin, hän lienee sairas. Häntä yhä häiritään, – Pierre vastasi, koettaen muistutella, ken tämä nuori mies olisi.

Boris huomasi, ettei Pierre häntä tunne, muttei pitänyt sentään välttämättömänä mainita nimeään, katselihan vain häntä suoraan silmiin, vähääkään hämmentymättä.

– Kreivi Rostof pyytää teitä tänään luokseen päivällisille, – sanoi hän jotenkin pitkän ja Pierrelle tuskallisen vaitiolon jälkeen.

– Vai niin! Kreivi Rostof! – huudahti Pierre iloisena. – Te olette niin muodoin hänen poikansa Ilja. Ajatelkaahan, etten teitä heti ensi näkemältä tuntenut. Muistatteko, kun kävimme *m – me* Jaecout'n kanssa Varpusvuorilla ... siitä on jo kauvan.

– Te olette erehtynyt, – sanoi vitkaan Boris, avonainen ja jonkunverran pilkallinen hymy huulilla. – Olen Boris, ruhtinatar Anna Mihailovna Drubetskoin poika. Isä-Rostovin nimi on Ilja, pojan Nikolai. Ja ketään *m – me* Jacquot'a en tunne.

Pierre huitasi käsillään ja päällään aivan kuin olisi hyttysiä tai mehiläisiä torjunut.

– Voi kumminkin! olen aivan sekasin. Moskovassahan on minulla niin paljon sukulaisia! Te olette Boris ... tosiaankin. Olemmehan nyt vihdoinkin selvillä. Mutta, mitä arvelette Boulognen retkestä? Englantilaisethan perii paha, jos Napoleon vain pääsee kanaalin poikki? Pidän retkeä sangen mahdollisena. Kunpa vain Villeneuve ei päästäisi sopivaa hetkeä käsistään!

Boris ei tiennyt mitään Boulognen retkestä, sillä hän ei lueskellut sanomalehtiä, ja Villeneuvin nimen hän kuuli ensi kerran elässään.

– Meitä moskovalaisia huvittavat enemmän päivälliset ja jourut kuin politiikka, – hän sanoi rauhallisella, pilkallisella äänellä. – Tästä asiasta en mitään tiedä enkä siis myöskään mitään siitä voi lausua. Moskovaa huvittavat jourut enin, – hän jatkoi. – Nykyään puhutaan teistä ja kreivistä.

Pierre veti suunsa hyvänsuopaan hymyyn, aivan kuin olisi pelännyt puhekumppalinsa lausuvan jotain sellaista, jota sittemmin katuisi. Mutta Boris puhui täsmällisesti, selvästi ja kuivasti, katsellen suoraan Pierren silmiin.

– Moskovalaisilla ei muuta tehtävää olekkaan kuin jouruilla, – hän jatkoi. – Kaikki pohtivat nykyään kysymystä, kenelle kreivi jättää omaisuutensa, vaikka hän kenties jää viimeiseksi meistä eloon, jota sydämestäni toivon...

– Niin, tämä on sangen raskasta, – tarttui Pierre puheeseen, – sangen raskasta.

Pierre yhä vain pelkäsi upseerin huomaamatta ryhtyvän sopimattomia puhumaan.

– Mutta teistä varmaankin tuntuu siltä, – puhui Boris, hieman punastuen, mutta ääntään ja asentoaan muuttamatta, – teistä varmaankin tuntuu siltä, kuin ihmiset vain sentähden tätä asiaa pohtisivat, että heillekin jotain tipahtaisi pohatan aarteista.

"Tultiinpas siihen sittenkin", – ajatteli Pierre.

– Sentähden sanonkin väärinkäsitysten välttämiseksi, että suuresti erehdytte, jos minut ja äitini luette näihin ihmisiin. Olemme sangen köyhiä, ja isänne on rikas, ja juuri tämän tähden en ainakaan minä ole pitänyt itseäni hänen sukulaisenaan enkä mitään häneltä pyydä enkä ota; ja samaa voin sanoa äidistänikin.

Pierre ei pitkään aikaan häntä käsittänyt, mutta kun sitten lopulta käsitti, niin hypähti hän sohvalta, tarttui hätäisen saamattomasti Boriksen käteen, lensi punasemmaksi kuin Boris olikaan, ja alkoi puhua häpeän ja suuttumuksen sekaisella äänellä.

– Tämöpä kummallista! Olenko minä sitten ... ja kukapa olisi voinut ajatella... Minä hyvin tiedän...

Mutta Boris hänet taas keskeytti:

– Olen iloinen, että sanoin suuni puhtaaksi. Kenties tämä teitä ei miellytä, suonettehan minulle anteeksi, – hän puhui, rauhoitellen Pierreä, vaikka tämän olisi pitänyt häntä rauhoittaa, – mutta toivon, etten teitä ole loukannut. Tapani on aina puhua suoraan... Mitä vastaan Rostoveille? Tuletteko päivällisille?

Ja vieritettyään harteiltaan raskaan velvollisuuden ja päästyään ikävästä asemasta, johon hän vuorostaan saattoi Pierren, näytti Boris taas olevan sangen hyvällä tuulella.

– Ei, mutta kuulkaahan, – sanoi Pierre, rauhoittuen. – Te olette kummallinen mies. Mitä äsken sanoitte, on aivan oikein, aivan oikein. Luonnollistahan on, ettette minua tunne; emmehän ole tavanneet toisiamme pitkään aikoihin... olimme silloin vielä lapsia... Te voitte luulla minusta... Minä teidät ymmärrän, sangen hyvin ymmärrän. Minä tätä en olisi tehnyt, ei olisi riittänyt rohkeutta, mutta onhan se oivallisesti tehty. Olen iloinen tuttavuudestamme. Kummallista, – hän lisäsi hymyillen, oltuaan hetkisen vaiti, – mitä te minusta luulitte! (Hän alkoi nauraa.) Mutta, mitäpäsi siitä? Tutustumme vastaisuudessa paremmin. Niinhän. – Hän puristi Boriksen kättä. – Ajatelkaa, en vielä kertaakaan ole ollut kreiviä tapaamassa. Hän ei ole kutsunut... Surkuttelen häntä ihmisenä... Mutta mitäpäsi sen tekee?

– Ja te luulette, että Napoleon ehtii viedä armeijan kanaalin poikki? – kysyi Boris hymyillen.

Pierre huomasi, että Boris tahtoi vaihtaa keskusteluaihetta, ja kun hän itsekin oli samaa mieltä, alkoi hän esittää Boulognen retken valo- ja varjopuolia,

Palvelija astui huoneeseen ja kutsui Borista ruhtinattaren luo, joka oli lähtöhommissa. Pierre lupasi tulla päivällisille tutustuakseen lähemmin Borikseen, puristi innokkaasti hänen kättään, ystävällisesti katsellen häntä lasiensa läpi... Kun Boris oli lähtenyt, asteli Pierre vielä kauvan huoneessaan. Ei hän enää lävistellyt miekalla näkymätöntä vihostaan, hymyili hän vain muistellessaan tätä herttaista, viisasta ja lujaluontoista nuorukaista. Kuten nuorukaiset parina vuosinaan ja vallankin yksinäisyydessä eläessään, samoin Pierrekin nyt tunsii aiheetonta hellyyttä Borista kohtaan ja päätti mielessään välttämättä liittyä häneen ystävyysyden siteillä.

Ruhtinas Vasili saatteli ruhtinatarta. Tällä oli nenäliina silmillä, ja kyyneleet virtasivat hänen silmistään.

– Tämä on kauheata! kauheata! – hän puhui: mutta miten raskaalta tuntuneekin, tahdon täyttää velvollisuuteni. Tulen tänne yöksi. Häntä ei voi näin jättää. Jokainen hetki on kallis. En käsitä, mitä ruhtinattaret vitkastelevat. Jumala kenties auttaa minua löytämään keinon, miten voin häntä valmistaa!.. Hyvästi, ruhtinaani, hyvä Jumala teitä vahvistakoon...

– Hyvästi, rakkaani, – sanoi ruhtinas Vasili ja käänsi hänelle selkänsä.

– Voi, miten surkeassa tilassa hän on, – puhui äiti pojalleen, kun he taas istuutuivat vaunuihin. – Ei hän juuri ketään tunne.

– En käsitä, äitiseni, minkälaisissa suhteissa hän on Pierreen? – kysyi poika.

– Testamentti kaikki selvittää, rakkaani; hänestä meidänkin kohtalomme riippuu...

– Mutta miksi arvelette, että hän jättää jotain meille?

– Voi, ystäväiseni! Hänhän on niin rikas, ja me olemme köyhät!

– Mutta eihän tämä vielä mitään todista, äitiseni...

– Voi, Jumalani! Jumalani! miten hän on heikko! – huudahti äiti.

XVII

Kun Anna Mihailovna oli lähtenyt poikineen kreivi Kirill Vladimirovitsh Besuhovfin luo, istui kreivitär Rostof kauvan yksinään, pitäen nenäliinaa silmillään. Viimein hän soitti.

– Mitä ajattelette, armaani, – hän sanoi työlle, joka ei saapunut heti ensi hetkessä. Ettekö tahdo palvella, vai kuinka? Siinä tapauksessa määrään teidät toiseen toimeen. Ystävättären suru ja nöyryyttävä köyhyys olivat saattaneet kreivittären pahalle tuulelle, ja pahantuulen merkinä oli palvelijattaren "teititteleminen" ja "armaaksi" kutsuminen.

– Suokaa anteeksi, – sanoi palvelijatar.

– Käskekää kreivi luokseni.

Kreivi tulla tuupersi vaimonsa luo jonkun verran syyllisen näköisenä, kuten tavallisesti.

– Mutta kreivitär rakkaani! Minkälainen onkaan meillä tänään *sauté au madère* pyistä? Minä maistoin; turhaan en tuhatta ruplaa maksanut Taraskasta. Sen hän on arvoinenkin!

Hän istahti vaimonsa viereen, nuorekkaasti kiertäen kätensä polviensa ympärille ja pörhistäen harmaat hapsensa.

– Mitä käskette, kreivitär rakkaani?

– Kuulehan nyt, ystäväiseni, – mutta mikä tahra sinulla tässä on? – sanoi hän, osoittaen miehensä liiviä. Varmaankin on siinä *sauté au madère'a*, – hän sanoi hymyillen. – Niin, kreiviseni: minä tarvitsen rahaa.

Hänen kasvonsa muuttuivat surullisiksi.

– Ah, pikku kreivittäreni!..

Ja kreivi alkoi kiireesti kopeloida lompakkoaan.

– Tarvitsen paljon, kreivi, tarvitsen viisisataa ruplaa.

Ja otettuaan taskustaan batistisen nenäliinan hän alkoi puhdistaa miehensä liiviä.

– Hetipaikalla, hetipaikalla. Hei, kuka siellä? – huusi kreivi, varmana, että huudettava suinpäin syöksyy hänen huutoonsa. – Lähettäkää Mitenjka tänne!

Mitenjka, aatelisnuorukainen, jonka kreivi oli kasvattanut ja joka nykyään hoiti kreivin kaikkia asioita, astui huoneeseen rauhallisin askelin.

– Kuulehan, armaani, – sanoi kreivi nöyrän näköiselle nuorukaiselle, joka samassa astui huoneeseen. – Tuohan minulle... (hän alkoi miettiä). Niin, 700 ruplaa, niin. Mutta katso, ettet tuo sellaisia rikkinäisiä, likaisia, kuin tässä tuonaan, vaan puhtaita, kauniita, kreivittärelle.

– Niin, Mitenjka, ole hyvä, tuo puhtaita, – sanoi kreivitär, surullisesti huohtaen.

– Teidän ylhäisyytenne, milloin käskette tuomaan? – kysyi Mitenjka. – Suvaitkaa tietää, että... Muuten, älkää olko huolissanne, – hän lisäsi, huomattuaan, että kreivi alkoi hengittää raskaasti ja nopeasti, joka aina oli syttyvän vihan merkinä. – Minä olinkin unohtaa... Tuonko rahat heti?

– Heti, heti, tuohan heti. Anna kreivittärelle.

– Mikä kullannurkunen onkaan tämä Mitenjka, – lisäsi kreivi hymyillen, kun nuorukainen oli lähtenyt. – Hänelle ei ole mikään mahdotonta. Mahdottomuuksia en minäkään saata sietää. Kaikki on mahdollista.

– Voi, rahat, kreivi, rahat, kuinka paljon tuottavatkaan ne surua maailmaan! – sanoi kreivitär. – Mutta nämä rahat ovat minulle ylen tarpeen.

– Te, kreivitär pieni, olette tunnettu tuhleri, – sanoi kreivi ja suudeltuaan vaimonsa kättä hän lähti työhuoneeseensa.

Kun Anna Mihailovna palasi Besuhovin luota, oli kreivittärellä jo rahat nenäliinan alla pöydällä. Anna Mihailovna huomasi, että kreivitärtä jokin seikka hermostutti.

– No, miten kävi, ystäväiseni? – kysyi kreivitär.

– Voi, miten hän on kauheassa tilassa! Häntä on mahdoton tuntea, hän on niin huonona, niin huonona; olin hetkisen hänen luonaan, mutten paria sanaa edes lausunut...

– *Annette*, Jumalan nimessä, älä kieltäydy ottamasta, – sanoi äkkiä kreivitär, punastuen, mikä näytti sangen kummalliselta hänen iäkkäillä, laihoilla ja arvokkailla kasvoillaan, ja otti esille nenäliinan alta rahat.

Anna Mihailovna käsitti heti asian ja kumartui jo, sopivana hetkenä syleilläkseen kreivitärtä.

– Tämä on minulta Borikselle virkapukuun.

Samassa hetkessä oli hän jo Anna Mihailovnan syleilyssä. He itkivät molemmat. He itkivät siksi, että olivat ystävyksiä; ja siksi, että olivat hyväsydämissä; ja siksi, että he – nuoruuden ystävättäret – olivat tekemisissä näin mitättömäin asiain kuin rahojen kanssa; ja siksi, että heidän nuoruutensa oli mennyttä... Mutta molemmille olivat kyyneleet suloisia.

XVIII

Kreivitär Rostof istui tyttäriin vierashuoneessa, minne jo oli kokoontunut paljon vieraita. Kreivi oli vienyt miehiset vieraat työhuoneeseensa, missä tarjoili heille turkkilaisia piippoja kokoelmastaan, jota hän vaali kuin silmäteräänsä. Vähäväliä pistäysi hän vierashuoneeseen ja kysyi: eikö ole jo saapunut? Odotettiin Maria Dmitrijevna Ahrosimovia, jota seurapiirissä kutsuttiin *le terrible dragon* (hirmuinen lohikäärme). Hän ei ollut kuulu rikkauksistaan tai korkeasta yhteiskunnallisesta asemastaan, vaan järkensä selvydestä ja käytöstapansa siekailemattomuudesta ja suorudesta. Hänet tunsivat keisarillinen perhe, koko Moskova, koko Pietari, ja molemmissa kaupungeissa häntä ihmeteltiin ja salavihkaa naureskeltiin hänen raakuuttaan, kertoeltiin hänestä juttuja; mutta siitä huolimatta kaikki eroitukset häntä kunnioittivat ja pelkäsivät.

Työhuoneessa, joka oli harmaana tupakansavusta, puhuttiin sodan julistuskirjeestä ja sotaväennostosta. Julistuskirjetä ei kukaan vielä ollut lukenut, mutta kaikki tiesivät, että se oli julkaistu. Kreivi istui turkkilaisella sohvalla kahden tupakoivan naapurin keskellä, jotka innokkaasti juttelivat keskenään. Kreivi itse ei tupakoinnut eikä puhellut, kallisteli vain päätään puolelta toiselle ja oli nähtävästi sangen tyytyväinen katsellessaan ja kuunnellessaan tupakoivia naapuruksiaan. Vähäväliä hän uhitteli heitä toistensa kimppeihin.

Toinen naapureista oli siviilipukuinen vanhanpuoleinen mies, jonka laihat, sapekkeat kasvot olivat kurtuiset ja paljaaksi ajellut. Iästään huolimatta hän oli puettu kuin uusimman kuosin mukainen keikari. Hän istui jalat sohvalla ja näytti olevan vanha tuttu talossa. Silmät sirillä hän kiskoa ahmensi savuista merenvahapiipusta, jota piti syvällä suupielessään. Hän oli vanhapoika, nimeltään Shinshin, kreivittären serkku ja "myrkky-kieli", kuten häntä nimitettiin Moskovon vierashuoneissa. Puhekumppaliaan hän näytti kohtelevan armollisen alentuvasti. Tämä oli terveennäköinen, punaposkinen kaartin upseeri, moitteettomasti siistitty, napitettu ja kammattu. Hän piti merenvahaa keskellä suuta, vedellen hiljalleen ruusuhuulillaan savua, jonka hän sitten renkaina puhalteli kauniista suustaan. Hän oli samainen luutnantti Berg, jonka kanssa Boriksen oli määrä lähteä rykmenttiinsä ja jolla Natasha kiusasi Veraa, kutsuen häntä tämän sulhaseksi. Kreivi istui heidän keskellään ja kuunteli tarkkaavana. Ei mikään ollut kreivistä niin hauskaa – jollemme ota lukuun bostonpeliä – kuin kuunteleminen, vallankin kun hän onnistui saamaan puhekumppalit kinastelemaan.

– No, batjushka,¹⁸ *mon très honorable*¹⁹ Alfons Karlitsh, – puhui Shinshin pilkallisesti ja sekoittaen puheeseensa (joka tekikin hänen puhetapansa ominaiseksi) aito venäläisiä kansanpuheparsia ja hienon hienoja ranskalaisia lausetapoja. – *Vous comptez, vous faire des rentes sur l'état*,²⁰ komppaniasta tahdotte sievoset tulot?

– En lainkaan, Pjotr Nikolaitsh, tahdon vaan näyttää, että jalkaväessä on paljon edukkaampi palvella kuin ratsuväessä. Ajatelkaahan, Pjotr Nikolaitsh, minun asemaani...

Berg puhui aina sangen täsmällisesti, rauhallisesti ja kohteliaasti. Mutta hän puhui aina vain itsestään; rauhallisena hän kuunteli, kun puhuttiin jostain muusta, joka ei suorastaan koskenut häneen. Ja vaiti ollen hän saattoi istua tunti kaudet, häiritsemättä muita tai tulematta itse häirityksi. Mutta heti kun puhe kääntyi häneen, alkoi hän puhua perusteellisesti ja suurella mielihyvällä.

– Ajatelkaahan asemaani, Pjotr Nikolaitsh: jos olisin ratsuväessä, niin en luutnanttinakaan saisi enempää kuin parisataa ruplaa kolmanneksittain; mutta nyt saan kaksisataa kolmekymmentä,

¹⁸ Isäkulta.

¹⁹ Korkeasti kunnioitettava.

²⁰ Te toivotte saavanne valtiolta tuloja.

– hän puhui iloisesti hymyillen ja katsahti Shinshiniin ja kreiviin sen näköisenä aivan kuin kaikkien ihmisten toiveiden päämääränä aina pitäisi olla hänen menestyksensä.

– Sitäpaitsi, Pjotr Nikolaitsh, siirryttyäni kaarttiin olen näköisellä, – jatkoi Berg, – täyttämättömiä paikkojakin on kaartin jalkaväessä useammin. Ja vielä, ajatelkaahan, miten hyvin tulen toimeen kahdellasadalla kolmellakymmenellä ruplalla: säästöjä jää ja isällenikin lähetän, – hän jatkoi, päästäen renkaan suustaan.

– *La balance y est...*²¹ Kirveenhamaralla saksalainen elonsa pui, *conime dit le proverbe*,²² – sanoi Shinshin vieden merenvahan toiseen suupieleensä ja iskien kreiville silmää.

Kreivi remahti nauramaan. Muut vieraat, huomattuaan Shinshinin puhelemassa, lähestyivät kuuntelemaan. Berg ei huomannut pilkkaa eikä kuuntelijain välinpitämättömyyttä, jatkoi vain kertomustaan, miten hän kaarttiin siirtymällä oli päässyt arvoasteen edelle koulutovereistaan, miten komppanian päällikkö sodassa voi kaatua, ja hän, jäätyään vanhimmaksiksi upseeriksi, voi helposti tulla komppanian päälliköksi, ja miten kaikki rykmentissä hänestä pitävät, ja miten hänen isänsäkin on häneen tyytyväinen. Berg nähtävästi nautti kertomuksestaan, ja näytti niinkuin hän ei edes olisi aavistanutkaan, että toisillakin saattoi olla omat harrastuksensa. Mutta kaikki, mitä hän kertoi, oli niin herttaisen säädyllistä, ja hänen nuorekas itsekkyytensä niin luontevan ilmeistä, että hän riisti kuuntelijoiltaan aseet.

– No, batjushka, te menestytte kaikkialla, olette sitten jalka- tai hevosväessä; sen teille ennustan, – sanoi Shinshin, taputtaen häntä olalle ja laskien jalkansa sohvalta.

Berg hymyili iloisena. Kreivi ja hänen jälissään vieraat lähtivät vierashuoneeseen.

Oli tuollainen kutsupuolisten edellinen aika, jolloin vieraat eivät enää antaudu pitkiin keskusteluihin odotellessaan einepalaa, mutta pitävät sentään velvollisuutenaan liikuskella ja puhella, osoittaakseen, miten kärsivällisesti he odottavat aterian alkamista. Isäntäväki katsastelee ovelle ja vaihtaa vähäväliä keskenään silmäyksiä. Näistä katseista koettavat vieraat arvata, ketä tahi mitä odotetaan: mahtavaa myöhästynyttä sukulaistako, vai viivähtänyttä ruokalajia?

Pierre saapui aivan viime tingassa ja istuutui kömpelösti ensimmäiselle tapaamalleen nojatuolille keskelle vierashuonetta, ollen kaikkien tiellä. Kreivitär koetti puhella hänen kanssaan, mutta hän vastaili lyhyesti kaikkiin kysymyksiin, katsellen naivisti ympärilleen lasiensa läpi, aivan kuin olisi jotakuta etsiskellyt silmillään. Hän teki seuraan kiusallisen vaikutuksen, mutta itse hän sitä ei lainkaan huomannut. Suurin osa vieraista tiesi hänen karhujuttunsa ja katseli sentähden uteliaana tätä kookasta, paksua ja rauhallista miestä, ihmetellen miten tällainen vetkistelijä ja nuhjus on saattanut tehdä sellaisen kepposen poliisille.

– Olette hiljan saapunut? – kysyi häneltä kreivitär.

– *Oui, madame*, – vastasi Pierre, katsellen ympärilleen.

– Oletteko tavannut mieheni?

– *Non, madame*. – Hän hymähti aivan sopimattomaan aikaan.

– Tehän olette aivan hiljan ollut Pariisissa? Siellä, luulen, on sangen mieltäkiinnittävää.

– Sangen mieltäkiinnittävää.

Kreivitär vilkasi Anna Mihailovmaan. Tämä käsitti, että häntä pyydetään haastelemaan tämän nuorukaisen kanssa, ja istuuduttuaan Pierren vierelle hän alkoi puhua tämän isästä; mutta samoin kuin kreivittärelle vastaili Pierre Anna Mihailovnallemkin vain sangen lyhyeen. Vieraat olivat vilkkaassa sananvaihdossa. "Rasumovskit... Se oli hurmaavaa... Te olette erittäin ystävällinen... Kreivitär Apraksin..." kuului eri haaroilta. Kreivitär nousi nojatuolistaan ja lähti saliin.

– Maria Dmitrijevna? – kuului salista kreivittären ääni.

– Hänpä juuri, – vastasi karkea naisääni, ja samassa astui vierashuoneeseen Maria Dmitrijevna.

²¹ Tilit ovat selvät.

²² Kuten sananlasku sanoo.

Kaikki neitokset, vieläpä rouvatkin, vanhimpia lukuun ottamatta, kavahtivat seisaalleen. Maria Dmitrijevna seisahtui ovelle ja pyylevänsä seisoi hän siinä, viisikymmenvuotinen harmaakutrinen pää korkealla. Hän katsahti tutkivasti vieraisiin ja korjaili rauhallisena leveitä hihojaan aivan kuin aikoisi ne kääriä. Maria Dmitrijevna puhui aina venettä.

– Rakkaalle nimipäiväin viettäjälle ja hänen lapsukaisilleen onnea, – hän sanoi kovalla, miehekkäällä äänellään, joka saattoi kaikki muut äänet kuulumattomiksi. – Entäs sinä, vanha syntinen, – sanoi hän kreiville, joka suuteli hänen kättään, – tietenkin on sinun ikävä Moskovassa? ei ole kai, missä huutoisit koirinesi? Mutta mitäpä sille teet, batjushka, mutta kylläpä nämä lintuset varttuvat... – Hän viittasi neitosiin. – Tahdot tai et, sulhasia on heille hankittava.

– No, entäs sinä, kasakkani? (Kasakaksi kutsui Maria Dmitrijevna Natasha) – puhui hän, hyväillen kädellään Natasha, joka rohkeasti ja iloisena oli tullut suutelemaan hänen kättään. – Tiedän, että äksy olet tytöksi, mutta pidän sinusta kumminkin.

Hän otti mahdottoman suuresta työlaukustaan päärunan muotoiset ametistiset korvarenkaat ja annettuaan ne Natashalle, jonka kasvot nimipäiväin johdosta loistivat ja olivat tulipunaiset, hän heti kääntyi Pierreen.

– Hee, Hee! rakkaani! tulehan tänne, – hän sanoi teeskennellyn hiljaisella ja vienolla äänellä. – Tulehan, rakkaani...

Ja uhkaavana hän kiersi hihojaan entistään ylemmäs. Pierre meni hänen luokseen, katsellen naivisti lasiensa läpi.

– Käy lähemmäs, käy lähemmäs, rakkaani! Minä ainoa isällesikin sanoin totuuden, kun tarvittiin, ja Jumala käskää sinullekin sanomaan.

Hän vaikenä hetkiseksi. Kaikki olivat vaiti, odotellen, mitä tuleman piti, sillä he tiesivät, että olivat kuulleet vasta alkulauseen.

– Hyvä olet, ei ole moittimista! kelpo poika!.. Isä viruu kuolinvuoteellaan, mutta hän huvitteleikse, ajattaa poliisia karhun selässä. Häpeä, batjushka, häpeä! Parempi kun menisit sotaan. Hän käänsi Pierrelle selkensä ja tarttui kreivin käsivarteen. Kreivi pidättyi vaivoin nauruista.

– No, eiköhän käydä jo puolisille, luulenpa, että on jo aika? – sanoi Maria Dmitrijevna.

Edellä kulkivat kreivi ja Maria Dmitrijevna; sitten kreivitär husaari-everstin käsivarressa. Anna Mihailovna – Shinshinin kanssa. Berg tarjosi käsivartensa Veralle. Hymyilevä Julie Karagin kulki Nikolain käsivarressa. Heitä seurasi paria koko salin pituudelta, ja viimeisinä tulivat yksitellen lapset, kotiopettajat ja kotiopettajattaret. Palvelijat alkoivat hyöriä, tuolit kolisivat, parvekkeelta alkoi kuulua soittoa, ja vieraat asettuivat paikoilleen. Kreivin koti-orkesterin säveleet sulautuivat veitsien ja kahvelien kilinään, vieraiden ääniin ja palvelijain hiljaisiin askeliin. Pöydän toisessa päässä istui kreivitär. Hänen oikealla puolellaan Maria Dmitrijevna, vasemmalla Anna Mihailovna ja muut naisvieraat. Toisessa päässä kreivi, vasemmalla husaari-eversti, oikealla Shinshin ja sitten muut miesvieraat. Pöydän toisella sivustalla istui varttunut nuoriso: Vera Bergin vieressä, Pierre Boriksen vieressä; toisella sivustalla – lapset, kotiopettajat ja opettajattaret. Kristallipullojen ja hedelmämaljakkojen takaa kreivi katseli vaimoaan ja tämän keltaisilla nauhoilla koristettua tanua ja täytteli utterasti naapureittensa laseja, muttei sentään omaansakaan unohtanut. Myöskin kreivitär ananasien takaa heitteli merkitseviä silmäyksiä mieheensä, jonka kalju ja kasvot hänen mielestään kävivät yhä punakammiksi ja yhä selvemmin alkoivat eroittautua harmaista hapsista. Naisten puoleisessa pöydän päässä kävi tasainen löperry, miesten puolisessa kävi puhe yhä äänekkäämmäksi, etenkin oli äänessä husaari-eversti, joka söi ja joi vankasti, käyden yhä punakammaksi, niin että kreivi jo mainitsi hänet esikuvaksi, kehoittaessaan muita vieraita syömään ja juomaan. Berg puhui hellästi hymyillen Veralle rakkaudesta, miten tämä tunne ei ole maasta, vaan taivaista peruisin. Boris nimitteli uudelle ystävälleen Pierrelle pöydässä istuvia vieraita ja katsahti vähäväliä pöydän vastakkaisella sivustalla istuvaan Natashaan. Pierre puheli vähän, tarkasteli outoja kasvoja ja söi vahvasti. Liemiruosta, joista hän valitsi kilpikonnaliemen kalapiiraan kanssa, pyihin saakka hän ei jättänyt maistamatta ainoatakaan ruokalajia. Hyvältä

maistuivat hänelle myös viinit, joita hovimestari lautasliinaan käärityistä pulloista salaperäisenä tarjoeli vieruskumppalin olan takaa, lausuen joko "kuivaa madeiraa", tai "unkarilaista," tai "Reinin viiniä". Pierre ojensi hovimestarille ensimmäisen käsiinsä sattuneen kreivin nimikirjaimilla varustetun kristallilasin, joita kunkin vieraan eteen oli asetettu neljä, ja joi tyytyväisenä, katsellen yhä ystävällisemmän näköisenä vieraita. Natasha, joka istui hänen kohdallaan pöydän vastakkaisella sivustalla, katseli Borista, kuten katselevat kolmentoista vuotiaat tyttöset poikaan, jolta hetki sitten ovat saaneet ensimmäisen suutelon ja johon ovat rakastuneet. Hänen katseensa kääntyi toisinaan Pierreenkin, ja tämän lystikkään, vilkkaan tyttösen katse oli aina vähällä saattaa hänet nauramaan, vaikkeikaan hän käsittänyt miksi.

Nikolai istui kaukana Sonjasta, Julie Karaginin vieressä, ja taas oli hänen huulillaan tuo samainen teeskennelty hymy, kun hän puhui jotain Julielle. Sonja hymyili keikailevasti, mutta nähtävästi kalvoi häntä mustasukkaisuus: hän vuoroin vaaleni, vuoroin punastui ja koetti kaikin voimin kuunnella, mistä Nikolai ja Julie puhelivat. Kotiopettajatar vilkuili rauhattomana ympärilleen, aivan kuin olisi valmistautunut puollustautumaan, jos joku rohkenisi loukata lapsia. Saksalainen kotiopettaja koetti painaa mieleensä kaikkien ruokalajien, jälkiruokien ja viinien nimitykset, jotta sitten kirjeessään omaisilleen Saksaan voisi tarkasti kaikesta kertoa. Hän oli sangen loukkautunut, kun hovimestari lautasliinaan käärittyine pulloineen sivuutti hänet. Hän näytti yrmeältä ja tahtoi kasvojensa eleillä osoittaa, ettei hän tästä viinistä välittänytkään, vaan että hän on loukkautunut sentähden, kun kukaan ei häntä ollut ymmärtänyt: hän ei viiniä halunnut janoaan tyydyttääkseen, ei ahnehtiakseen, vaan puhtaasta tiedonhalusta.

XIX

Miesten puoleisessa pöydän päässä kävi keskustelu yhä vilkkaammaksi. Eversti kertoi, että sodan julistuskirje jo oli ilmestynyt Pietarissa, ja että kappaleen siitä, jonka hänkin oli nähnyt, kuriiri tänäpänä oli tuonut ylipäällikölle.

– Ja miksi saattaa paholainen meidät sotimaan Bonaparten kanssa? – sanoi Shinshin. – *Il a déjà rabattu le caquet à l'Autriche. Je crains que cette fois ce ne soit notre tour.*²³

Eversti oli kookas, vankkarakenteinen ja kuumaverinen saksalainen, nähtävästi uskollinen sotilas ja isänmaanystävä. Hän kiivastui Shinshinin sanoista.

– Siksi vain, herraseni, – hän sanoi, – murtaen tuntuvasti saksankieleen, – siksi, että keisari asian tietää. Hän on julistuskirjeessä lausunut, ettei hän välinpitämättömänä voi katsella Venäjää uhkaavia vaaroja, ja että valtakunnan turvallisuus, sen arvo ja *liittojen* pyhyys... – hän puhui, ties minkätähden erityisemmin koroittaen *liittojen* sanan, aivan kuin siihen sanaan sisältyisi asian koko ydin.

Ja hänelle ominaisella muistin erehtymättömyydellä ja virallisuudella eversti toisti julistuskirjeen alkusanat ... "ja keisarin ainoa ja järkkymätön halu: rakentaa Europaan pysyväinen rauha – on saattanut hänet näissä oloissa siirtämään osan joukoista vieraalle maalle ja toimimaan tämän uuden ehdon toteuttamiseksi".

– Nähkääs miksi, herraseni, – hän lopetti opettavasti, juoden lasinsa pohjaan ja katsellen kreiviin aivan kuin olisi odottanut sanoilleen tämän hyväksymistä.

– Tunnetteko sananlaskun: Jerema, Jerema, nurkassasi kekottaisit, värttinääsi terottaisit, – sanoi Shinshin, hymyillen otsa rypyissä. – *Cela nous convient à merveille.*²⁴ Onpas ollut meillä Suvorof, mutta hänetkin lyötiin, *à plate couture*,²⁵ mutta missä ovat nykyään meidän Suvorovit? *Je vous demande un peu*,²⁶ – hän puhui, käyttäen vuoroin venäjää, vuoroin ranskaa.

– Meidän on taisteltava viimeiseen veripisaraan, – eversti sanoi, lyöden nyrkillä pöytään: – ja kuol-l-ltava keisarimme edestä, ja silloin on kaikki hyvin. Mutta järkeiltävä on ma-a-hdollisimman (hän venytti erityisesti ääntään "mahdollisimman" sanassa) vähän, – hän lopetti, kääntyen taas kreiviin. – Näin me vanhat husaarit päättelemme, ja siinä kaikki. Mutta, mitä te arvelette, nuori mies ja nuori husaari? – hän lisäsi, kääntyen Nikolaihin, joka, kuultuaan, että puhuttiin sodasta, oli jättänyt vieruskumppalinsa ja silmät everstiin imeytyneinä kuunteli korvat höröllään hänen puhettaan.

– Yhdyn täydellisesti teihin, – vastasi Nikolai tulipunaisena kieritellen lautastaan ja siirrellen lasejaan niin päättäväisen ja huiman näköisenä, aivan kuin olisi ollut suurimmassa vaarassa, – olen vakuutettu, että venäläisten on joko kuoltava tai voitettava, – hän sanoi. Heti nämä sanat lausuttuaan hän huomasi, samoin kuin kaikki muutkin, että ne olivat tähän tilaisuuteen liian juhlalliset ja pöyhkeilevät ja sentähden sopimattomat.

– Sangen kauniisti sanottu, – virkkoi Nikolain vierellä Julie.

Nikolain puhuessa Sonja vapisi kuin haavan lehti ja punastui korvia myöten, korvain takaa, niskasta, harteista.

Pierre kuunteli everstin puheita ja nyökäytteli hyväksyvästi päätään.

– Kas tämä on mainiota, – hän sanoi.

– Todellinen husaari, nuori mies, – huusi eversti, mäjäyttäen taas nyrkillään pöytään.

²³ Hän on jo taittanut Itävallalta harjan. Pelkäänpä, että nyt on meidän vuoromme.

²⁴ Se sopii verrattomasti meihin.

²⁵ Pataluhaksi.

²⁶ Kysäsen teiltä.

– Mitä siellä huudatte? kuului yhtäkkiä pöydän toisesta päästä Maria Dmitrijevnan karkea ääni. – Miksi pöytää taot? – kysyi hän everstiltä, – kenelle olet äkeissäsi? Varmaankin luulet ranskalaisia edessäsi näkeväsi?

– Puhun totta, – sanoi eversti, hymyillen.

– Yhä vaan sodasta, – huusi kreivi. – Lähteehän minulta poika, Maria Dmitrijevna; poika lähtee.

– Onhan minunkin neljä poikaani armeijassa, enkä sentään napise. Jumala kaikki säättää: uunille saatat kuolla, mutta sodassakin voi Jumala armahtaa, – jyrisi pöydän toisesta päästä Maria Dmitrijevnan miehekäs ääni, vaikkakin hän puhui rauhallisena ja korottamatta ääntään.

– Niinhän se on.

Ja keskustelu alkoi mennä taas entistä latuaan – naiset haastelivat omista asioistaan, miehet omistaan.

– Mutta etpäs kysy, – puhui pikku veli Natashalle, – mutta etpäs kysy!

– Kysynpäs, – Natasha vastasi.

Yhtäkkiä punastuivat hänen kasvonsa, ja niillä kuvastui huima, iloinen päättäväisyys. Hän nousi hieman tuoliltaan kehoittaen silmäyksillään vastakkaisella puolella istuvaa Pierreä kuuntelemaan, ja kääntyi äitiinsä:

– Äiti! – hän huusi kirkkaalla lapsen rintäänellä.

– Mikä sinun on? – kysyi kreivitär pelokkaana, mutta huomattuaan tyttärensä silmistä, että tällä oli kujeet mielessä, hän uhkaavasti häristi kädellään, tehden samalla myöskin päällään uhkaavan ja kieltävän liikkeen.

Keskustelu katkesi.

– Äiti! mitä saamme jälkiruoaksi? – kajahti taas Natashan ääni entistään päättävämpänä ja rauhallisena.

Kreivitär koetti yrmistää kulumiaan, muttei voinut. Maria Dmitrijevna häristi etusormellaan.

– Kasakka, – hän lausui uhkaavasti.

Suurin osa vieraista vilkasi iäkkäämpiin henkilöihin, nähdäkseen miten olisi arvosteltava tätä päähänpistoa.

– Kyllä minä sinut! sanoi kreivitär.

– Äiti! mitä saamme jälkiruoaksi? – huusi Natasha jo aivan rohkeasti ja oikullisen iloisesti, ollen jo ennakolta varma, että hänen päähänpistonsa vieraita huvittaa.

Sonja ja lihava pikku Petja kyyristyivät nauramaan.

– Kysyinpäskin, – kuiskasi Natasha pikku veljelleen ja Pierrelle, johon hän samassa vilkasi.

– Jäätelöä, mutta sinulle ei anneta, – sanoi Maria Dmitrijevna.

Natasha oli huomannut, ettei ole vaaraa, eikä hän sentähden Maria Dmitrijevnaakaan pelännyt.

– Maria Dmitrijevna! minkälaista jäätelöä? En pidä kermajäätelöstä.

– Keltajuurikasjäätelöä.

– Eipäs, minkälaista? Maria Dmitrijevna, minkälaista? – intti Natasha, melkein huutaen. Tahdon tietää!

Maria Dmitrijevna ja kreivitär alkoivat nauraa, ja heidän jälissään melkein kaikki muutkin vieraat. Vieraat eivät nauraneet Maria Dmitrijevnan vastaukselle, vaan he nauroivat tämän tyttösen uhkarohkeudelle ja näppäryydelle, hän kun oli rohjennut ja taitanut näin käyttäytyä Maria Dmitrijevnan kanssa.

Natasha ei hellittänyt ennenkun hänelle ilmoitettiin, että jälkiruoaksi tarjotaan ananasijäätelöä. Ennen jälkiruokaa tarjottiin samppanjaa. Orkesteri alkoi taas soittaa, kreivi suuteli puolisoaan ja vieraat, nousten paikoiltaan menivät onnittelemaan kreivitärtä, kreivin ja lasten kanssa ja keskenään he kilistelivät lasejaan yli pöydän. Taas alkoivat palvelijat hääriä, tuolit

kolisivat, ja vieraat palasivat vierashuoneeseen ja kreivin työhuoneeseen samassa järjestyksessä kuin olivat tulleetkin; heidän naamansa vain olivat hieman tavallista punakammat.

XX

Levitettiin pöydät bostonpeliä varten, muodosteltiin peliryhmiä, ja kreivin vieraat sijoittuivat kahteen vierashuoneeseen, työhuoneeseen ja kirjastoon.

Kreivi istui kortit viuhkana kädessä, taisteli päivällisuntaan vastaan ja nauroi kaikelle. Nuoriso oli kreivittären kehoituksesta kokoontunut klaveerin ja harpun luo. Ensin soitti Julie harpulla pienen kappaleen toisinteluineen ja alkoi sitten muiden tyttöjen kanssa pyytää Nikolaita ja Natasha, jotka molemmat olivat kuuluja musikaalisuudestaan, laulamaan jotain. Natasha, jota kohdeltiin aivan kuin aikuista, oli tästä sangen ylpeä, mutta samalla häntä sentään hieman peloitti.

– Mitä laulamme? – hän kysyi.

– "Lähteen", – Nikolai vastasi.

– No, laulakaamme pian. Boris, tulkaa tänne, – sanoi Natasha. – Mutta, missä on Sonja?

Hän katsahti ympärilleen ja huomattuun, ettei ystävänsä ollut huoneessa, hän lähti kiireesti tätä etsimään.

Ensin hän juoksi Sonjan huoneeseen, mutta kun ystävätär ei ollut siellä, meni hän lastenhuoneeseen, – mutta täälläkään hän ei tavannut Sonjaa. Silloin Natasha huomasi, että Sonja varmaankin on käytävässä arkulla. Tämä arkku oli Rostovien nuoren naispolven surujen tyyssija. Oikein oli hän arvannut. Harsokkaassa ruusunpunasessa puvussaan makasi Sonja suullaan arkulla lapsenhoitajattaren likaisella, juovikkaalla höyhenpatjalla. Pukunsa oli aivan rutistunut. Kädet silmillä hän siinä itki ääneen ja paljaat hartiat vavahtelivat suonenvedon tapaisesti. Natashan kasvot, jotka nimipäiväin johdosta olivat koko päivän olleet elokkaat ja iloiset, muuttuivat yhtäkkiä; katse jäykistyi, sitten hänen leveä niskansa vavahti, huulten kulmukset laskeutuivat.

– Sonja! mitä sinä... Mitä, mikä sinun on? U-u-u!..

Ja avattuaan suuren suunsa, mikä teki hänet sangen rumaksi, Natashakin alkoi itkeä jollottaa kuin lapsi, tietämättä itsekään syytä, ainoastaan vain siksi että Sonjakin itki. Sonja aikoi nostaa päätään ja tahtoi vastata, muttei voinut ja painautui entistään syvemmälle patjaan. Natasha istahti siniselle patjalle, kiersi kätensä ystävänsä vyötäisille ja itki. Sonja kokosi voimansa, nousi istumaan ja kyyneliään kuivaten hän alkoi kertoa.

– Nikolajenka matkustaa viikon kuluttua, hänen ... paperinsa ... ovat saapuneet ... hän itse minulle kertoi... Mutta enpä tämän tähden olisi itkenyt ... (hän näytti käteensä rutistunutta paperlippua, jolle Nikolai oli kirjoittanut runojaan), enpä olisikaan itkenyt, mutta sinä et voi ... kukaan ei voi käsittää miten hänellä on jalo sydän.

Ja hän alkoi taas itkeä Nikolain sydämen jaloutta.

– Sinun on hyvä ... en kadehdi ... rakastan sinua ja Boristakin, – hän puhui, pidätellen hieman tunteitaan: – hän on rakastettava ... teillä ei ole esteitä. Mutta Nikolai on serkkuni ... täytyy ... itse metropoliitan ... ja silloinkin on mahdotonta. Ja sitten vielä, jos äiti (Sonja piti ja kutsuikin kreivitärtä äidikseen) ... jos hän sanoo, että turmelen Nikolain virka-uran, ettei minulla ole sydäntä, että olen kiittämätön, mutta tottakin... Jumala tietäköön... (hän risti silmänsä) rakastan niin sekä häntä että teitä kaikkia, ainoastaan Vera... Minkätähden? Mitä olen hänelle tehnyt? Olen niin kiitollinen teille, että mielelläni kaikkeni uhraisin teidän hyväksenne, mutta eihän minulla ole...

Sonja ei voinut enää puhua, painoi kädet silmilleen ja painautui patjaan. Natasha koetti häntä rauhoittaa, mutta hänen kasvoistaan saattoi huomata, miten syvästi hän käsitti ystävänsä surun arvon.

– Sonja! – hän sanoi yhtäkkiä, aivan kuin olisi arvannut todellisen syyn serkkunsa suruun: – varmaan on Vera puhunut sinulle jotain puolisten jälkeen? Niinhän?

– Niin, nämä runot on Nikolai kirjoittanut, ja itse kopioin vielä muutamia; Vera sitten löysi ne pöydältäni ja lupasi näyttää ne äidille ja sanoi vielä, että olen kiittämätön, ettei äiti milloinkaan salli

Nikolain naida minua, vaan että hän nai Julien. Näethän, miten hän koko päivän on seurustellut Julien kanssa ... Natasha? Minkätähden?

Ja taas hän alkoi itkeä entistään katkerammin. Natasha kohotti häntä vyötäisistä, painoi rintaansa vasten ja alkoi häntä rauhoittaa, hymyillen kyynelissään.

– Sonja, älä usko Veraa, rakkaani; älä usko. Muistathan, miten kolmisin puhelimme Nikoljenjkan kanssa työhuoneessa; muistatko illallisen jälkeen? Silloinhan päättelimme, miten kaikki on käyvä. En enää muista, miten päätimme, mutta muistathan, miten kaikki oli hyvin, ja miten kaikki oli mahdollista. Onhan setä Shinshinin velikin nainut serkkunsa, mutta mehän olemme pikkuserkuksia. Ja Boriskin sanoi, että se käy laatuun. Tiedäthän, että hänelle olen kaikki kertonut. Hän on niin viisas ja hyvä, – Natasha puhui. – Älä itke, Sonja, kyyhkyni armas, sydänkäpyni, Sonja. (Ja hän suuteli Sonjaa nauraen). Vera on ilkeä. Olkoon hän oloissaan! Kaikki käy hyvin, eikä hän äidille sano; Nikoljenjka itse sanoo, eikä hän edes ole ajatellut Julieta.

Ja hän suuteli Sonjan päätä. Sonja nousi, ja kissanpoika elostui; silmät loistivat, ja se näytti olevan tuossa tuokiassa valmis kiepauttamaan hännällään, hypähtämään pehmeille käpälilleen ja leikkimään kerällä, kuten sen sopikin.

– Niinkö arvelet? Tottako? – Sonja puhui, kiireesti korjaillen pukuaan ja tukkaansa.

– Totta tosiaan! – Natasha vastasi, suorien palmikon alta ystävättärensä sotkeutuneita karkeita kiharoita.

Ja he alkoivat molemmat nauraa.

– No, menkäämme laulamaan.

– Menkäämme.

– Mutta, tiedätkö, tuo paksu Pierre, joka istui vastassani pöydässä, on niin hullunkurinen! – sanoi Natasha yhtäkkiä pysähtyen. Minun on niin hauska olla!

Ja Natasha lähti juoksemaan käytävää pitkin.

Sonja puristeli untuvat puvustaan, kätki runot poveensa, rintalastan alle, ja lähti kepein askelin iloisena ja punakkana juoksemaan Natashan jälissä käytävää pitkin työhuoneeseen. Nuoret lauloivat vieraiden pyynnöstä "Lähde" nimisen kvartetin, joka suuresti miellytti kaikkia; sitten Nikolai lauloi hiljan oppimansa laulun:

Kun yö on leuto, kuuhut loistaa,
Mink' onnen aatos antaakaan:
Ett' on sull' armas, joka poistaa
Huoles, sua muistaa vaan,
Ja että hänkin sulosormin
Helkytellen harppuansa,
Soinnuillansa intomielin
Sua kutsuu, armastansa.
Hetki vain, maa taivaaks' saa —
Mutt' ystäväs jo kätkee maa.

Ei ollut hän vielä laulanut viimeisiä säveliä, kun nuoriso salissa alkoi valmistautua tanssiin, ja parvekkeella soittajat alkoivat tömistellä jaloillaan ja yskiä.

Pierre istui vierashuoneessa. Kun Shinshin tiesi, että Pierre hiljan oli saapunut ulkomailta, ryhtyi hän hänen kanssaan keskustelemaan valtiollisista asioista. Pian liittyi heihin muutkin vieraat. Pierrestä tuntui tämä keskustelu sangen ikävältä. Kun soittajat olivat virittäneet tanssinsäveleet, astui Natasha vierashuoneeseen, astui suoraan Pierren luo ja sanoi nauraen ja punastuen:

– Äiti käski pyytämään teitä tanssiin.

– Pelkään sotkevani kuviot, – Pierre vastasi, – mutta jos te tahdotte olla opettajanani...

Ja hän kumartui tarjoamaan paksua käsivarttaan hennolle tyttöselle.

Sillä aikaa kun parit asettuivat paikoilleen ja soittajat virittelivät soittokoneitaan, istui Pierre pienen "daaminsa" kanssa. Natasha oli ylen onnellinen: hän tanssi *aikuisen* kanssa, joka oli saapunut *ulkomailta*. Hän istui kaikkein nähtävissä ja keskusteli Pierren kanssa kuin aikuinen. Hänellä oli kädessä viuhka, jonka eräs neiti oli jättänyt hänelle hoidettavaksi. Hän istui ylhäisen arvokkaassa asennossa (Jumala ties, missä ja koska hän oli tämän oppinut) ja löyhkien viuhkalla ja hymyillen viuhkan takaa, hän keskusteli tanssikumppalinsa kanssa.

– Katsokaahan, katsokaahan, minkälainen hän on, puhui vanha kreivitär, kulkiessaan salin läpi ja osoittaessaan Natasha.

Natasha punastui ja naurahti.

– No, mitä te, äiti? Onpas teillä halu! mitä tässä on ihmeteltävää?

Keskellä kolmatta ekoseesia (skotlantilainen tanssi) alkoivat tuolit kolista vierashuoneessa, missä kreivi ja Maria Dmitrijevna pelasivat, ja suurin osa arvokkaista vieraista ja vanhukset, oikoen pitkällisestä istumisesta jäykistyneitä jäseniään ja sovitellen lompakkojaan ja kukkaroitaan taskuihinsa, ilmestyivät salin ovelle. Ensimmäisinä tulivat kreivi ja Maria Dmitrijevna – molemmat iloisen näköisinä. Leikkisän kohteliaasti, aivan kuin balettitanssija, kreivi tarjosi käyristetyn käsivartensa Maria Dmitrijevnaalle. Hän oikaisihe suoraksi, hänen kasvoilleen levisi omituinen, nuorekkaan viekas hymy, ja heti kun nuoret olivat lopettaneet ekoseesin viimeisen kuvion, hän alkoi lyödä käsiään yhteen ja huusi parvekkeelle, kääntyen erityisesti ensiviulunsoittajaan:

– Semjon! Daniel Cooper, tiedäthän?

Tämä oli kreivin lempitanssi, jota tanssittiin jo hänen nuorena ollessaan. (Daniel Cooper oli oikeastaan eräs kuvio (*anglaise*" tanssista.)

– Katsokaahan isää! – huusi Natasha niin että sali kaikui (unohtaen täydellisesti että tanssi aikuisen kanssa), hänen kiharainen päänsä oli taipunut polviin, ja hänen heleä naurunsa tunkeutui salin kaukaisimpaankin kolkkaan.

Todellakin, kaikki salissa olijat katselivat hymyillen iloista vanhusta, joka seisoen muhkean ja häntä itseään kookaamman Maria Dmitrijevnan rinnalla, valmistautui tanssiin. Hän heilutteli tahtiin lanteille pyöristettyjä käsivarsiaan, oikoi harteitaan ja väänteli sivulle jalkojaan, hiljalleen polkien lattiaa. Yhä selvemmin ja selvemmin huomasi hänen kasvoillaan hymyn, joka valmisti katselijoita siihen, mitä oli tuleva. Heti kun alkoivat kuulua Daniel Cooperin iloiset ja mukaansa tempaavat säveleet, jotka suuresti muistuttivat reippaan venäläisen "trepakan" säveliä, syöksyi salin oville hymyilevää palvelusväkeä – toiselle puolelle miehiä, toiselle naisia, katselemaan herransa ilonpitoa.

– Hei meidän herraa! Kotka! – huudahti lapsenhoitajatar eräältä ovelta.

Kreivi tanssi hyvin ja hän tiesi itsekkin sen, mutta hänen parinsa ei taitanut eikä tahtonutkaan hyvin tanssia. Hänen suunnaton ruhonsa oli jäykän suorana, ja tukevat käsivarret suorina sivuilla (työlaukkunsa hän oli antanut kreivittärelle); ainoastaan hänen ankarat, mutta silti kauniit kasvonsa tanssivat. Sen, mikä kuvastui kreivin koko pyöreästä olennosta, Maria Dmitrijevna ilmaisivat ainoastaan yhä enemmän ja enemmän hymyilevät kasvot ja tempoileva nenä. Joskin kreivi, joka innostumistaan innostui, hurmasi katselijat odottamattoman taitavilla pyörähdyksillään ja notkeiden jalkojensa keveillä hypyillä, niin ei Maria Dmitrijevnakaan silti jäänyt ihailusta vähemmälle, kun hän suuria tavoittelemattakaan, liikutteli harteitaan tai pyörteli käsivarsiaan käänteissä ja poljennoissa. Ja ansiosta häntä ihailtiinkin, sillä arvostellessaan jokainen otti lukuun hänen lihavuutensa ja ainaisen jäykkyytensä. Tanssi kiihtyi kiihtymistään. Toisiin tanssijoihin ei hetkeksikään kiinnitetty huomiota, eivätkä he siitä välittäneetkään. Kreivi ja Maria Dmitrijevna olivat vallanneet kaikkien huomion. Natasha nyki hihasta ja vaatteista kaikkia ympärillään olijoita, jotka hänen nykimisestäänkin huolimatta olivat pelkkänä silmänä, ja vaati katsomaan isää. Tanssin väliajoilla kreivi hengitti syvään, huiatoi ja huuteli soittajille, jotta nämä soittaisivat nopeammin. Yhä nopeammin ja nopeammin, yhä reippaammin ja reippaammin kreivi pyöri, milloin varpailaan, milloin koroillaan, kiitäen Maria Dmitrijevnan ympäri, ja lopuksi, saatettuaan parinsa paikoilleen,

hän teki viimeisen soikauksen: nosti takaa ylös notkean jalkansa, taivutti alas hikisen päänsä ja huitasi oikean kätensä pyöränä koholleen. Tätä temppua seurasi voimakas käsien mäiske ja nauru, ja erittäinkin oli Natasha haltioissaan. Molemmat tanssijat pysähtyivät, hengittäen raskaasti ja pyyhkien hikeä batistisiin nenäliinoihin.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.